

10 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 10 maj	Sid.
Reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd:	
Underlåtenhet att trygga tillgången på utrymmen för oljelagring	4
Medgiven befrielse från förvandlingsstraff	7
Britta Ersmans förordnande till bibliotekskonsulent vid försvarsstaben	10
Busslinjeutredningens användning som remissorgan	11
Tillstånd för Karlstads stad till viss expropriation	12
B. E. D. Edmars utnämning till lektor vid statens normalskola	14
Meddelad dispens från visst kompetensvillkor i folkhögskolestadgan	15
Vägrade tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet	19
Statsrådet Hjalmar Nilsons utseende till chef för Svenska penninglotteriet	25
Ersättning till Kronobergs läns slakteriförening för vissa förluster	27
Höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.	30
Anslag till skatteersättning till kommunerna m. m.	64
Förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.	66
Ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt	82
Utredning ang. jordbrukets kapitalförsörjning	83
Anslag till statens lånefond för universitetsstudier	85
Lån till Uppsala studentkår	88
Lån till Stockholms högskolas studentkår	94

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 10 maj	Sid.
Konstitutionsutskottets memorial nr 14, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll	3
Bevillningsutskottets betänkande nr 40, ang. ändring i kommunalskattelagen m. m.	30
Statsutskottets utlåtande nr 95, ang. ändring i kommunalskattelagen m. m.	64
— nr 96, ang. anslag till valutakontoret och till bidrag till skatte-tyngda kommuner m. m.	65
— nr 97, ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.	66
Bevillningsutskottets betänkande nr 41, ang. ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt	82
— nr 42, om utredning ang. jordbrukets kapitalförsörjning	83
Bankoutskottets utlåtande nr 17, ang. utredning rörande lokalise- ringen av statliga ämbetsverk	85
— nr 18, ang. införande av nytt värmesystem i riksbankshuset i Stockholm	85
Statsutskottets utlåtande nr 92, ang. anslag å kapitalbudgeten: eckle- siastikdepartementet	85
— nr 93, ang. riksdagens revisorers berättelse om verkställd gransk- ning av statsverket m. m.	96
— nr 94, ang. stat för riksgäldsfonden	96

Fredagen den 10 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 13.00.

Justerades protokollen för den 3 och den 4 innevarande månad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1957/58 m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1957/58 till Fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök: Undersökningar inom sötvattenslaboratoriet samt Fiskerintendenterna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag för budgetåret 1957/58 till Fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök: Avlöningar och Omkostnader jämte i ämnena väckta motioner; samt

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till stipendier jämte i ämnena väckta motioner.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 228, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte, dels ock i ämnet väckta motioner.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 14, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hade på därom hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under ti-

den från och med den 10 januari 1956 till och med den 9 januari 1957 i statsrådet förda protokoll.

Därjämte hade på därom särskilt gjorda framställningar till utskottet överlämnats

dels utdrag av det över justitiedepartementens ärenden den 10 januari 1957 förda protokoll i vad det avsåg ärende angående frigångshem inom östra anstaltsgruppen,

dels utdrag av det över försvarsärenden den 18 januari 1957 förda protokoll i vad det avsåg ärende angående tillsättande av en tjänst såsom extra ordinarie bibliotekskonsulent vid försvarsstaben,

dels utdrag av det över handelsärenden den 10 januari 1957 förda protokoll i vad det avsåg ärende angående statsbidrag till vissa förarbeten för en bergcisternanläggning nära Umeå,

dels ock utdrag av det över inrikesärenden den 8 februari 1957 förda protokoll i vad det avsåg ärende angående ersättning till Kronobergs läns slakteriförening u. p. a. för vissa förluster i anledning av paratyfusedpidemien år 1953 inom landet.

Utskottets nu föreliggande memorial var indelat i två särskilda, med A och B betecknade punkter.

I punkten A hade utskottet anmält, att vid den granskning av nyss omförmälda protokoll och övriga handlingar, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits, anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

I punkten B hade utskottet anmält, att granskningen ej heller givit utskottet anledning till anmälan enligt § 107 regeringsformen mot någon ledamot av statsrådet.

Ang. underlåtenhet att trygga tillgången på utrymmen för oljelagring

Vid punktvis skedd föredragning av förevarande memorial lades detsamma till handlingarna.

Vid memorialet funnos fogade dels fjorton särskilda, med I—XIV betecknade reservationer, innefattande avslagna yrkanden om anmälan enligt § 107 regeringsformen, dels ock två reservationer, avseende avslagna yrkanden angående öförmålan.

Herr talmannen yttrade, att enär åtskilliga av kammarens ledamöter begärt ordet i fråga om vissa av de vid memorialet fogade reservationerna, han ville framhålla som ett önskemål, att de anföranden, som komme att hållas angående reservationerna, anknötes till dessa gruppvis, så att varje reservation diskuterades särskilt för sig och, sedan den slutbehandlats, icke vidare återupptoges i den fortsatta debatten.

Ang. underlåtenhet att trygga tillgången på utrymmen för oljelagring

Enligt en med I betecknad reservation hade herr *Dahlén* med instämmande av herrar *Weiland*, *Sveningsson*, *Håstad*, *Swedberg* och *Svensson* i Ljungskile ansett, att utskottet bort göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot statsrådets samtliga ledamöter under år 1956 för underlåtenhet att i tid vidtaga erforderliga åtgärder för tryggande av tillgången på utrymmen för lagring av flytande bränsle.

Härom anförde nu

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Den 23 september 1955 tillkallade chefen för handelsdepartementet åtta sakkunniga med uppgift att efter överläggning med oljebranschen och övriga berörda grenar av näringslivet framlägga förslag rörande den fortsatta lagringen av oljeprodukter. Utredningen, som antog benämningen »1955 års oljelagringskommitté», avgav den 21 december 1956 ett delvis hemligstämplat betänkande om oljelagring. I sitt huvudbetänkande framhöll bränsleutredningen,

att Sveriges energibehov under de senaste hundra åren varit i ständig tillväxt, att av skilda omständigheter Sverige på ett skrämmande sätt för sin bränsleförsörjning blivit alltmer beroende av bränsleimporten och att en fullständig och långvarig avspärrning i dagens läge skulle medföra katastrofala följder och drastiska ingrepp i samhällsfunktionerna.

När folket i landet fick klart för sig att det på här berörda område inte var så bra som det kanske borde ha varit, får man väl inte förvåna sig över att det blev en viss oro, för resten mycket stor somligstädes. Konsumtionen av flytande bränslen har ju, såsom reservanterna framhåller, kommit att spela en allt större roll i Sveriges energibalans. Under åren 1939—1956 har konsumtionen av oljor sexdubblats, och under 50-talet har den fördubblats. Någon motsvarande ökning för andra stora energikällor har inte ägt rum.

Vi finner således att vår försörjning har blivit alltmer beroende av att tillförseln utifrån inte avbrytes. Skulle så ske, blir Sverige beroende av de lager av oljor som finns inom landet. Resultatet av den undersökning, som verkställdes om lagerkapacitetens utveckling, är nedstämmande. Det får räcka med detta allmänna, men noga övervägda omdöme med hänsyn till den föreliggande frågans natur.

Reservanterna har dessutom sökt skaffa sig en överblick över de åtgärder som från Kungl. Maj:ts sida vidtagits i anslutning till den sedan krigsslutet alltmer stegrade oljekonsumtionen. Därvid har vi inte kunnat undgå att iakttaga att Kungl. Maj:t inte i tillräcklig utsträckning stimulerat till inrättande av lagringsutrymmen. Tvärtom har hinder lagts i vägen som medverkat till det olyckliga resultat som nu föreligger. Reservanterna syftar i detta sammanhang bl. a. på följande förhållanden.

Under år 1956 har — liksom under år 1955 — inga nya större cisternanläggningar med statsbidrag beslutats. Den expansion av lagerutrymmen, som an-

Ang. underlåtenhet att trygga tillgången på utrymmen för oljelagring

nars varit möjlig, har därför icke i tillräcklig utsträckning kommit till stånd. Anledningen synes vara att det inom handelsdepartementet rått osäkerhet om den framtida utformningen av statsbidragsbestämmelserna, vilket lett till en avvaktande hållning när det gällt framställningar från kommuner om uppförande av nya anläggningar. Det är vidare anmärkningsvärt att Kungl. Maj:t inte med större effektivitet tagit sig an denna fråga.

Den på förslag av statsrådet och chefen för finansdepartementet införda investeringsavgiften kom att utgå även på anläggningar för lagring av bränsle. Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap uppmärksammade även detta och påpekade i en skrivelse år 1951 det olämpliga i detta förhållande.

Enligt oljelagringskommittén bör det framhållas att den omständigheten, att cisterner ej byggts i tillräcklig omfattning, delvis måste tillskrivas en snäv byggnadstillståndsgivning. Reservanterna inser väl, att en avvägning mellan olika investeringsändamål är svår att träffa, men det finns anledning att ifrågasätta om inte svårigheten att få byggnadstillstånd har lett till att vitala försörjnings- och försvarsintressen eftersatts.

Våra möjligheter att lagra oljor spelar självfallet stor roll på de mest skiftande områden av vårt samhällsliv. Deras betydelse ur försvars- och civilförsvarssynpunkt är uppenbar. Näringslivets arbetsförutsättningar vilar i många fall på tillgång till oljor. Stora delar av våra nyproducerade bostadsfastigheter inrättas i första hand för oljeeldning. Kommunikationsväsendet är till väsentliga delar utbyggt på grundval av den förutsättningen att oljor skall finnas tillgängliga. Dessa och andra exempel visar klart, att ehuru ansvaret för rimlig tillgång på lagringsutrymmen primärt åvilar statsrådet och chefen för handelsdepartementet, har frågan om oljetillgångarna den utomordentliga betydelsen för vårt land, att regeringen i sin helhet bort ägna stor uppmärksamhet åt densamma. Samtidigt som reser-

vanterna med tillfredsställelse noterar de åtgärder, som så småningom kommit i gång eller enligt nu avgiven proposition planeras för att stimulera byggandet av lagringsutrymmen, kan reservanterna dock inte undgå att nödgas konstatera att regeringen, som haft alla tillgängliga uppgifter i sin hand, inte ens under 1956 vidtagit erforderliga åtgärder för vårt lands försörjning på hit hörande områden. Hämmande restriktioner och ovisshet när det gäller bidragsbestämmelsernas framtida utformning har t. ex. sålunda försvårat den snabba upprustning, som här varit och alltjämt är nödvändig.

Det är därför inte underligt att reservanterna har ansett, att en anmälan bort göras enligt regeringsformens § 107 mot statsrådets samtliga ledamöter under år 1956.

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Olja kan tydligen användas till mångahanda ändamål. I Det förenade konungariket Storbritannien och Irland användes alltfört olja till att kröna regenter. Och nu erfar vi, att herr Weiland vill använda olja också för att störta regeringen. Det är självklart fråga om en olja av mera vulgärt slag än den heliga kröningsoljan — i full överensstämmelse med aktionens uppläggning och syften kommer här i största utsträckning s. k. mörka oljor till användning.

Den oro beträffande vår oljeförsörjning, som herr Weiland talat om, har självfallet spritt sig till vida kretsar, och det av rätt naturliga skäl. Vad som här har inträffat är helt enkelt att vi fått en så stor konsumtionsökning, att lagerhållningen har släpat efter. Men jag vill påpeka för kammarens ärade ledamöter, att det sedan mycket lång tid tillbaka har funnits bestämmelser på detta område; jag vill minnas att det är sedan 1938 som vi haft en lagstiftning om oljelagring. Den fungerade bra under en lång följd av år, men en viss eftersläpning inträdde när den starka konsum-

Ang. underlåtenhet att trygga tillgången på utrymmen för oljelagring

tionsökningen av i synnerhet eldningsoljor satte in.

Härtill kommer två särskilda omständigheter som inverkat, nämligen Suezkrisen och den kalla vintern 1955—1956, som naturligtvis har förvärrat läget. Och när jag nu talar om Suezkrisen kan jag inte underlåta att göra den reflexionen, att då herr Weiland här tågar fram till anfall med den tapperhet, som alltid kännetecknat indelt krigsfolk från Kronobergs län, så har han beträffande Suezkrisen bundsförvanter som han kanske eljest inte brukar liera sig med. Att han har en bundsförvant i den kalla vintern är kanske mera traditionellt, ty vi erinrar oss från Napoleonkrigen hurusom den kalla vintern var en faktor att räkna med för både angripare och försvarare.

Jag vill, herr talman, påpeka att största delen av oljelagringen äger rum i överjordsanläggningar — och det har alltid åvilat oljehandeln och industrien att sköta den saken — medan den mindre delen kommer på bergrumsanläggningar som anordnas i statlig och kommunal regi. Jag förmodar att herr Weiland inte är på den linjen att man skall öka det statliga och kommunala inflytandet över den sektor som industrien och oljehandeln hittills svarat för.

Det väsentliga, ärade kammarledamöter, i denna fråga är emellertid att det fält, mot vilket anmärkningen riktar sig, har varit och är under riksdagens övervägande i annan ordning. Herr Weiland har redan påpekat att Kungl. Maj:t tillsatte en särskild kommitté, när förhållandena blev alarmerande. Kommitténs resultat började framläggas 1955 och 1956. Det är alldeles uteslutet att man skulle kunna vidtaga radikalare åtgärder, innan den utredningen avslutat sitt arbete. Här har sällnits möjlighet för den svenska riksdagen hela tiden att uttala sig i den fråga som herr Weiland berört. Det gäller anslag till bergrumsanläggningar för oljelagring — där har ingen röst höjts för en höjning — det gäller beträffande reglerna om investeringsavgiften som behandlas av riksdagen, det gäller avvägningen av alla an-

språk på utrymmen inom byggnadsregleringen. Men där har inte begärts ändring.

Herr Weiland befinner sig alltså i den situationen att han har kunnat observera och alarmera i denna fråga vid mångfaldiga tillfällen. Men han har inte gjort det, och då frågar jag mig: Varför trädde man inte fram, herr Weiland, vid alla dessa tillfällen? Då sov väktarna på Sions murar. Skulle det finnas anledning till anmärkning, då bör den utsträckas till att omfatta inte bara regeringen — ty observera hur svag anmärkningen är i uppläggningsdelen: man ställer inte anmärkningen på handelsministern, utan på regeringen in corpore — utan hela riksdagen, också herr Weiland. Men jag har så stor högaktning för herr Weiland att jag inte tror att han skulle vara en sådan farisé att han då skulle ställa sig upp och slå sig för sitt bröst och säga att jag är en av få rättfärdiga, utan han skulle erkänna sin andel i detta.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Eftersom herr Elmgren tog det litet skämtsamt från början, kan det kanske tillåtas även mig att vara en smula skämtsam. Jag tror inte det går att skjutsa iväg regeringen vare sig med ljus eller svart olja. Så säkert tycks den sitta i alla fall.

Vad sedan gäller den kalla vintern, så vet jag inte varifrån herr Elmgren fått den saken. Det har väl annars i allmänhet ansetts att vintern i år varit mild, åtminstone har den varit det i Jönköpings län — jag är nämligen därifrån och inte från Kronobergs län.

När det gäller beredskapen är det klart att vi kanske borde ha engagerat oss alla något mer i denna sak. Men regeringen borde väl ändå haft reda på hur det låg till på detta område bättre än vad vi andra dödliga i denna kammar och riksdagen i övrigt hade. Jag anser sålunda alltjämt, att regeringen borde ha tagit initiativ på ett annat sätt än som skett.

Ang. medgiven befrielse från förvandlingsstraff

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Med kännedom om den stolthet man känner i Småland var och en över sin bostadsort anser jag mig föranledd att be om ursäkt för felplaceringen av herr Weiland.

Den vinter som jag talade om var den kalla vintern 1955—1956. Jag förmodar att den var lika kall i Kronobergs som i Jönköpings län.

Då herr Weiland gjort gällande att regeringen borde ha visat större förutseende än vanliga dödliga, skulle jag vilja säga att regeringen har vidtagit de åtgärder som rimligen kunnat göras. Den har tillsatt de utredningar som behövs och lagt fram den proposition i ämnet som nu ligger på riksdagens bord. Mer har den rimligtvis inte kunnat göra.

Ang. medgiven befrielse från förvandlingsstraff

Enligt en med II betecknad reservation hade fröken *Wetterström* med instämmande av herrar *Englund*, *Sveningsson*, *von Friesen* och *Stenberg* ansett, att utskottet bort göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg och dåvarande statsrådet Nordenstam i deras egenskap av föredragande i tre i protokoll över justitieärenden omförmälda ärenden, i vilka Kungl. Maj:t mot högsta domstolens enhälliga avstyrkande givit nåd åt personer, vilka ådömts förvandlingsstraff för böter.

I denna fråga yttrade nu

Herr **ENGLUND** (fp):

Herr talman! Jag har under några år gjort anmärkning mot chefen för justitiedepartementet för hans utövande av rätten att bevilja nåd. Detta föranledde vid förra årets debatt herr Elfving att ifrågasätta, om jag personligen ansåg mig ha en gås oplockad med justitieministern. Detta är inte på något sätt fallet. Justitieministern är, så långt jag känner honom, en charmerande person som det är nästan omöjligt att inte bli

förälskad i. Det är därför av rent sakliga skäl som jag gång på gång känner behov att återkomma till hans handhavande av nådeinstitutet.

Den uppfattning om nåd, som har legat till grund för mina anmärkningar, har varit den, att strafflagen har till uppgift att så långt som möjligt reglera de bestraffningar, som skall äga rum under vissa i strafflagen angivna förutsättningar. Men på grund av den mänskliga oförmågan att i förväg förutse alla konstellationer, som kan inträffa, och för att inte göra lagarna fullständigt onjuthbara genom att ange alla de avvikelser från huvudreglerna, som då skulle bli nödvändiga, har man såsom en extra åtgärd för det fall, att ett straff, som skall utmätas enligt strafflagen, kommer i konflikt med det allmänna rättsmedvetandet, gjort det möjligt för statsrådet och chefen för justitiedepartementet att föreslå regeringen att man beviljar nåd.

Statsrådet har emellertid alldeles uppenbart uppfattat sin rätt att bevilja nåd som en vidsträcktare befogenhet. Gång på gång upptäcker man, att han beviljar nåd i ärenden, som inte är av denna typ, beviljar nåd på ett sätt, som i själva verket innebär, att han såsom chef för departementet och på grundval av sin benådningsrätt inför nya grundsatser vid sidan av den av riksdag och regering i samverkan skapade strafflagen. Som jag upprepade gånger sagt här i kammaren har det varit min mening, att justitieministern i sådana lägen bör hemställa om en ändring av strafflagen och inte på egen hand genomföra nya rättsgrundsatser.

De ärenden, som berörts i reservationen, där fröken *Wetterström* är huvudreservant, är av denna typ. Vi hade tidigare här i landet ett mycket stort antal fall av förvandlingsstraff vid ursprungligen utdömda bötesstraff. Detta betraktades som en olägenhet, och på presidenten Schlyters förslag infördes en särskild lag om bötesförvandling, i vilken stadgades en processgång av det slaget, att alla billiga hänsynstaganden skulle kunna ske gentemot personer,

Ang. medgiven befrielse från förvandlingsstraff

som i och för sig var villiga att betala böterna men som drabbats av ekonomiska svårigheter av det ena eller andra slaget och som tidigare alltså hade dömts till förvandlingsstraff. Denna lag antogs av riksdagen, och med fog kan sägas om den lagen, att den ger bestämmelser om liberala anstånds- och avbetalningsvillkor, och i vissa fall kan därjämte böterna helt bortfalla. Detta har också medfört, att antalet förvandlingsstraff av denna typ, som tidigare var mycket högt, har sjunkit. Såsom redovisas här i reservationen, har under senare år endast ungefär 0,3 procent av antalet bötesstraff omvandlats till förvandlingsfängelse.

I denna lag säges nu på ett ställe, att förvandlingsstraffet icke må på grund av betalning sedermera ändras. Syftet med den bestämmelsen är att den bötfälld inte skall få anledning att spekulera i möjligheten att antingen få förvandlingsstraffet efterskönt eller att erhålla villkorlig dom när det gäller förvandlingsstraffet; eljest skulle sannolikt åtskilliga bötfällda undandraga sig att erlägga böterna, intill dess de dömts till ovillkorligt förvandlingsstraff. Lagstiftarna har således här gjort ett ändamålsenlighetsövervägande; man vill gå långt in fråga om ett tillmötesgående gentemot dem, som verkligen vill betala böterna, om de får tillräckligt anstånd, men man vill å andra sidan inte medgiva att reglerna blir sådana att spekulationer av denna typ skall bli möjliga.

Vid genomgång av de förvandlingsstraff, som har varit föremål för prövning i nådehänseende, har det visat sig att en hel del ärenden förelegat, där högsta domstolen avstyrkt nåd. Bland dessa ärenden har det funnits några, som varit utpräglad av den typen, att de synes stå i strid med den av lagstiftarna uttryckligen angivna regeln, att det inte får lämnas utrymme för spekulation av angivet slag. Det är tre ärenden, som är särskilt framhävda i denna reservation.

I dem alla är tiden mellan den ursprungliga domen till böter och domen

till förvandlingsstraff lång — ett par år. Ett av dem är dessutom av den typen att domstolen, utöver den eftergift som ligger i själva lagstiftningens utformning, har visat mildhet på det sättet att den har utsatt förhandlingarna gång på gång för att vederbörande skall bli i tillfälle att betala böter under mellantiden, innan domstolen träffat det slutliga avgörandet om förvandlingsstraffet. Ett par av dessa individer är rattfyllerister. Det kan t. ex. nämnas, att en av dem — han förde moped med 2,22 promille i blodet — kom undan med ett så lindrigt straff som 70 dagsböter om 3 kronor. Detta sagt i anknytning till debatten här i onsdags. 210 kronor i böter är ett ganska lindrigt straff för ett så höggradigt rattfylleri. Han hade dessutom begått andra förseelser. Liknande gäller om den andre och sannolikt även den tredje, ehuru det inte direkt framgår av handlingarna. Den form av förseelse han gjort sig skyldig till är av den typ som i allmänhet bara begås i alkoholpåverkat tillstånd.

Dessa tre har således, trots lång tidsfrist, underlåtit att betala de här böterna. En av dem har varit så karsk emot indrivningsmyndigheterna, när de velat få honom att komma överens om en viss betalningstermin, att han sagt: »Jag kommer att betala då jag kan och har lust. Så fort det går till domstol betalar jag några kronor, så går det tillbaka igen, så nog skall ni få jobb.» Det är med andra ord formuleringar som inte karakteriserar den som är villig att fullgöra sina förpliktelser. Skall man ha något pålitligt indicium på den tredska, om vilken lagen talar, kan man ju ta formuleringar av den typen.

Över huvud taget är dessa fall enligt mitt sätt att se så grova, att det inte kan råda någon tvekan om att de inte hör till den typ där man skulle visa den långmodighet som lagen möjliggör. Det är inte heller fall som presenterar så säregna omständigheter i vederbörandes miljö att det kan skapa en sådan grund för nåd, som måste antagas ligga bakom nådeinstitutets utformning.

Ang. medgiven befrielse från förvandlingsstraff

Förmodligen har inte kammarens ledamöter läst igenom den utförliga redogörelsen för de här tre fallen. Jag är därför frestad att läsa upp den i sin helhet, ty det skulle ge en mycket åskådlig bild av att det inte är fall i vilka man ger nåd, men trots frestelsen skall jag avstå från att göra detta. De är således sådana, att man har gett nåd trots att syftet med gällande lagregel är att förvandlingsstraffet inte får upphävas på grund av att betalning för böterna erbjudes. Det är fullkomligt klart att justitieministern, när han ändå här har gett nåd, avvikit från denna lagregel. Och han har också gått längre än till den regel han utformade i ett interpellationssvar i andra kammaren. Han förklarade då att han vore beredd att ge nåd under förutsättning att rimlig ursäkt kan åberopas för försummelsen att i tid betala böterna. I detta fall finns nämligen ingen rimlig ursäkt för underlåtenheten att betala böterna. Vederbörandes ekonomiska läge har varit sådant som det brukar vara i fråga om människor av denna typ. Det finns ingenting singuljärt i dessa mäns ekonomiska situation. Underlåtenheten att betala är visserligen typisk för dylika människor, men det är inte den underlåtenhet som är betingad av sådana omständigheter som lagstiftaren velat ge eftergift för eller som beträffande sådana människor är så avvikande från vad som för dem är regel att det skulle kunna skapa en grund för ett tillämpande av nådeinstitutet i detta fall.

Herr talman! Jag tror således att i de här ärendena står omvandlingen till bötesstraff — med eftergivande av kraven i en i och för sig mild lag — i strid med de grunder efter vilka nådeinstitutet bör utövas. Genom att på det sättet komplettera en redan mild lag med en ytterligare instans i mildhet, som lagstiftaren inte avsett, skapar man också ökade administrativa svårigheter och krav på extra tjänstemannaåtgärder gång på gång. Dessa män har varit föremål för dussintals ingripanden av avlönade tjänstemän, vilket säkerligen har kostat samhället mycket mer i administ-

ration än vad böterna uppgår till. Då kan man ju säga: Släpp böterna! Men samhällets intresse av att uppehålla straffhotet även vid bötesstraff är nu så starkt att den vägen inte är gångbar.

Ur alla synpunkter är det således efter mitt sätt att se angeläget att denna i och för sig mycket framgångsrika lag inte berövas sin effekt och inte genom nådeinstitutet tillämpas på ett sådant sätt att statens administrativa kostnader för indrivningen av böterna stegras över hövan. Det är ur dessa synpunkter samt med hänsyn till vikten att upprätthålla en rimlig avgränsning av nådeinstitutet, herr talman, som jag har varit med om att reservationsvis framställa denna anmärkning.

Herr PETTERSSON (s):

Herr talman! Det finns inte anledning att nu ta upp en debatt om nådeinstitutet, men en sak bör man kanske ändå säga, och det är att nåd aldrig kan bli någon form av straffmätning, nåd är någonting helt annat.

I de tre aktuella fallen har vederbörande inte erlagt dagsböterna vid den tidpunkt då de skulle erläggas, och detta har alltså lett till att straffet så småningom förvandlats till frihetsstraff. Efter det att denna förvandling har ägt rum har de tre deponerat de pengar som de blivit dömda att betala, och därefter har ansöpts om nåd, d. v. s. att de inte skulle behöva undergå frihetsstraff, sedan pengarna blivit deponerade. I ett av fallen har åklagaren tillstyrkt benådning.

Vi kan naturligtvis diskutera, om en ursäkt är rimlig eller inte. Det är möjligt att skilda meningar kan råda där om. Det kan hända att jag inte vill döma så hårt som herr Englund vill. Jag tror, att trots att man inte vill döma så hårt man ändå tycker att man har skäl för sin ståndpunkt. Här var pengarna deponerade, och det fanns grund för att ursäktade vederbörande. I ett fall har åklagaren också tillstyrkt. Då kan man väl inte säga att regeringen har gjort fel genom att ge nåd, och man kan väl inte

Ang. Britta Ersmans förordnande till bibliotekskonsulent vid försvarsstaben

säga att det är fel ur den synpunkten att det skulle verka nedrivande på den allmänna laglydnaden. Vederbörande har ju inte undgått sitt straff. De har betalat vad de skulle göra. Därmed tycker jag att saken bör vara klar, och jag kan inte förstå att det skulle finnas någon som helst grund för det anmärkningsyrkande som herr Englund har velat framföra.

Ang. Britta Ersmans förordnande till bibliotekskonsulent vid försvarsstaben

Enligt reservationen III hade herr *von Friesen* med instämmande av herrar *Weiland*, *Ollén* och *Olofson* ansett, att utskottet bort göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet *Torsten Nilsson* med anledning av Kungl. Maj:ts enligt statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 18 januari 1957 fattade beslut att förordna e. o. byråsekreteraren vid skolöverstyrelsen *Britta Ersmann* att från och med den 1 februari 1957 tills vidare vara bibliotekskonsulent i lönegrad Ce 27 vid försvarsstaben.

Herr **WEILAND** (fp):

Herr talman! Det gäller här tillsättandet av en bibliotekskonsulent vid försvarets bildningsdetalj. I gällande kungörelse rörande denna sak står det tydligt, att person som har kännedom om militärväsendet skall få tillgodoräkna sig detta som merit vid tillsättande av denna befattning. Man tycks i detta fall inte ha tagit hänsyn till vad som står i denna kungörelse.

Den 6 februari 1956 förklarade chefen för försvarsstaben, under förutsättning av riksdagens bifall till en framlagd proposition, denna tjänst som bibliotekskonsulent ledig att tillträdas den 1 juli 1956. Vid ansökningstidens utgång hade sju sökande anmält sig. Bland dessa var byråsekreteraren i skolöverstyrelsen *Britta Ersmann* och stadsbibliotekarien i Enköping, kaptenen vid Gotlands infanteriregemente *Järbe*, de som ansågs mest kvalificerade. *Britta Ersmann* hade avlagt studentexamen 1937

och filosofie kandidatexamen 1945. Hon hade också genomgått skolöverstyrelsens biblioteksskola. *Järbe* hade avlagt sin studentexamen 1939, filosofie kandidatexamen 1946 och filosofie licentiatexamen 1950.

Man kan väl säga att de med hänsyn till deras bibliotekstjänst var ganska jämställda, och detta har också framhållits av en del av de remissinstanser som yttrat sig i ärendet. Svenska arméns och flygvapnets reservofficersförbund har uttalat sig på följande sätt: »*Järbe* synes mycket klart överlägsen i fråga om såväl formell utbildning som vana vid bildnings- och undervisningsverksamhet samt kännedom om försvaret, vilket sistnämnda särskilt angivits skola räknas som merit. *Järbe* är fil. lic. med en sammanlagd betygssumma av 14, medan *Ersmann* är fil. kand. med 6,5. Vid skolöverstyrelsens biblioteksskola har *Järbe* förvärvat betygssumman 12,5 mot *Ersmanns* 10,5. *Järbe* är också överlägsen *Ersmann* i fråga om tjänstår. De båda sökandes praktiska och administrativa bibliotekserfarenheter har förefallit inkomparabla men likväl tätt sig i huvudsak likvärdiga.

Det är ostridigt, att *Järbes* reservofficersutbildning gett honom betydande kännedom om försvaret. Redan om *Järbe* endast ägt exempelvis värnpliktig underofficersutbildning, hade denna gett honom påtaglig överlägsenhet i detta hänseende.»

Nu har man inte tagit hänsyn till detta, utan genom beslut den 18 januari 1957 förordnat *Britta Ersmann* att från och med den 1 februari 1957 tills vidare vara bibliotekskonsulent inom försvaret. Vi reser ansett, att vederbörande bort utnämna *Järbe* till denna befattning, och har därför ansett en anmärkning på den punkten vara motiverad.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Jag tror kammarens ledamöter överser med att svaren på de här mindre frågorna blir korta och inte så utförliga som i den första frågan.

Ang. busslinjeutredningens användning såsom remissorgan

Herr Weiland har här velat göra anmärkning mot denna bibliotekarieutnämning. Jag vill då först och främst säga, att det från alla parter omvittnats att meriterna för dessa båda sökande var tämligen jämna. I sådana fall brukar inte utskottet göra några anmärkningar. Kungl. Maj:t måste väl ha en viss rörelsefrihet, och när meriterna väger så lika, bör man inte attackera denna rörelsefrihet.

Vidare vill jag göra den reflexionen, att herr Weiland synes vara mera konungsk än konungen själv. Han gör anmärkning på att de militära meriterna inte tillmätts vederbörlig hänsyn. I det sammanhanget vill jag påpeka att chefen för försvarsstaben har övervägt denna sak och föreslagit den som blev utnämnd. Jag tror att chefen för försvarsstaben tillmäter de militära förhållandena så stor vikt, att han inte behöver någon ytterligare press av herr Weiland.

Ang. busslinjeutredningens användning såsom remissorgan

Enligt reservationen V hade herrar *Weiland, Ollén, Sveningsson, von Friesen, Håstad, Svensson* i Ljungskile och *Stenberg* ansett, att utskottet bort göra anmälan enligt 107 § regeringsformen mot dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Andersson med anledning av att den år 1948 tillkallade busslinjeutredningen efter avslutat utredningsarbete fortsatt att tjänstgöra såsom remissorgan i ärenden angående tillstånd för juridisk person att utöva linjetrafik för personbefordran med omnibus eller att från fysisk person övertaga dylikt tillstånd.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Det gäller här frågan om huruvida en utredning, som fullgjort sitt uppdrag, skall i fortsättningen vara remissinstans för frågor av liknande slag. Vi reservanter har inte ansett att detta är lämpligt, utan menar att när en utredning har inlämnat sina förslag och sålunda frånträtt sin uppgift, skall den

sedan inte längre få utgöra en remissinstans.

Det kan ju hända att vi i det avseendet inte har den rätta synen, men nog förfaller det oss något underligt att när en utredning sagt ifrån att den är klar med sitt arbete, skall den fortsätta att existera och avge yttranden i många avseenden.

Den utredning det här gäller har enligt 1956 och 1957 års riksdagsberättelser avgivit yttranden i ett femtiotal ärenden under perioden december 1954—november 1955 och i ett trettiotal under perioden november 1955—november 1956, samtliga ärenden angående tillstånd för juridisk person att utöva linjetrafik för personbefordran med omnibus.

Busslinjeutredningen har sålunda, trots att utredningsarbetet avslutats, fortsatt att tjänstgöra som remissorgan. Som jag nyss anförde anser vi detta inte vara lämpligt och har sålunda velat göra anmärkning i det avseendet.

Herr DAMSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vet inte vad man stöder sig på när man säger, att Kungl. Maj:t inte skulle kunna anlita en utredning, som redan har avlämnat sitt betänkande, för remissbehandlingen av frågor, som utredningsmännen är särskilt sakkunniga i. Jag skulle tro, att Kungl. Maj:t haft fullgod anledning att hänvisa dessa ärenden till vederbörande kommitterade. Utöver vad jag nyss har sagt kan jag bara referera till ett memorial från konstitutionsutskottet 1954, där herr Weiland var en av dem som i reservation framförde anmärkningar. Då sade vederbörande — det gällde en viss person vid det tillfället, men det är precis samma sak som den jag nu talar om — i slutet av reservationen, att det icke i och för sig torde föranleda några invändningar, att en statlig utredning erhåller information och beredes tillfälle yttra sig i frågor, som faller inom dess kompetensområde.

Alltså har reservanterna själva en gång tidigare accepterat att så har varit fal-

Ang. tillstånd för Karlstads stad till viss expropriation

let, och jag tycker nog att reservanterna skulle ha kommit ihåg vad de tidigare sagt därvidlag.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Det kan vara riktigt vad som här nyss sades av herr Damström. Men i detta fall får man väl ändå den uppfattningen, när man läser handlingarna, att denna bussutredning har slutat att existera. När den har slutat att existera som sådan, d. v. s. som utredningsinstitut eller vad man vill kalla den, bör den väl inte anlitas som sådan, åtminstone inte när det gäller frågor av detta slag. Det är min syn på saken.

Herr DAMSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill bara fästa herr Weilands uppmärksamhet på att kommittén i riksdagsberättelsen fortfarande står kvar såsom ett remissorgan.

Ang. tillstånd för Karlstads stad till viss expropriation

Enligt reservationen VI hade herr *von Friesen* med instämmande av herrar *Weiland*, *Stenberg* och *Olofson* ansett, att utskottet bort göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet *Andersson* med anledning av Kungl. Maj:ts i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 1 juni 1956 omförmälda beslut att meddela Karlstads stad rätt att exproprierade vissa stadsägor, tillhörande egendomen Rud 1 i staden.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag återkommer så ofta, men jag försöker göra mina inlägg så mycket kortare. Därför tar jag inte kammarens tid i anspråk utöver vad jag kan anses ha rätt att göra.

Här gäller det en expropriation. Det är fråga om en sådan i Karlstad. Där har de kommunala myndigheterna varit eniga, åtminstone i stort sett såvitt jag kan förstå, om att en expropriation bor-

de ske. Jag tycker också, när jag studerar dessa förhållanden, att det kan diskuteras, hur det bör handlas i ett fall som detta. Men då jag läser handlingarna här, finner jag att länsstyrelsen har en annan uppfattning, och länsstyrelsen borde ju känna till förhållandena där uppe bättre än vad kanske någon annan kan göra. Länsstyrelsen säger, att man borde ha försökt att komma till tals med markägarna utan att behöva tillgripa expropriation. Jag tror också att det i allmänhet är så, att det är mera gagneligt för båda parterna att gå den vägen.

I vissa liknande ärenden, där jag själv varit inkopplad, har vi försökt att göra allt vad vi har kunnat för att undvika expropriation, och det har också åtminstone i somliga fall lyckats. I min egen hemstad hade vi ett liknande förhållande för inte så länge sedan. Det var åtminstone några, som yrkade på att expropriation skulle tillgripas. Men det blev i alla fall på det sättet, när vi hade diskuterat problemet i de kommunala institutionerna, att vi slutligen kom underfund med att det var bäst att göra upp med vederbörande utan expropriation. Det lyckades också, och stadsfullmäktige var eniga på den punkten. Jag tror inte det finns någon enda, som ångrar att vi förfor på det sättet.

Vi reserverar här den uppfattningen, att om länsstyrelsens råd hade följts, skulle det kanske ha varit möjligt att komma till ett sådant resultat, att expropriation inte behövt tillgripas. Det är med anledning därav vi ansett, att vi borde göra en anmärkning här.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (bf):

Herr talman! Jag vill göra några kompletteringar till herr Weilands anförande.

Det område, som det här gäller, är i sin helhet beläget inom Karlstads stad. Det ligger faktiskt icke längre än två kilometer från stadens centrum. Det är sålunda fråga om ett område, som naturligt bör ingå i staden och som kan komma i fråga för tätbebyggelse. I den för staden gällande generalplanen av

Ang. tillstånd för Karlstads stad till viss expropriation

1952 är det också inräknat i ett område, där man skall åstadkomma bebyggelse med ungefär 1 200 rumsenheter.

Redan år 1946 började staden underhandlingar med markägarna om försäljning. Man har alltså hållit på i ungefär tio års tid, varunder buden gått fram och tillbaka. Man har väl en känsla av att möjligheterna att här göra upp utan att tillgripa expropriation av allt att döma varit mycket små. Det kan sägas att markägarna kommit överens med en privat exploatör att ta hand om en del av området, men då staden går ut ifrån att man skall bebygga området genom tomträttsinstitut ligger saken annorlunda till.

Staden har anlitat en värderingsman, som anser att egendomen skulle kunna vara värd ungefär 450 000 kronor. Staden har bjudit 350 000 kronor. Markägarna vill ha 600 000 kronor. Det ligger alltså en väsentlig skillnad i buden. Jag tror att möjligheterna att förhandlingsvägen komma överens varit praktiskt taget obefintliga.

Det är också klart att staden inte har någon annan för exploatering lämplig mark. Det kan tilläggas att lantbruksnämnden i ett yttrande sagt ifrån, att om staden skall förvärva en del av fastigheten, vilket är helt naturligt, bör den köpa hela, då den resterande fastigheten skulle bli för liten. Marken är ej heller behövlig för någon komplettering.

Det är endast en punkt, som man kan ställa sig frågande till i sammanhanget. Markägarna har begärt att de byggnader, som finns på stamfastigheten, skall tas undan. Byggnadsstyrelsen — som i övrigt tillstyrkt expropriation — förutsätter emellertid att en uppgörelse där om skall kunna träffas inom ramen för expropriationen. Det får väl anses vara högst märkligt, om inte den saken kunde ordnas under den kommande expropriationen, så att markägarna därvidlag får sitt önskemål uppfyllt.

Jag tror att om man studerar denna fråga närmare, så skall man finna att den utgör, om också icke ett klassiskt så dock ett gott exempel på fall när

expropriation kan komma i fråga för att tillgodose ett samhälles behov av mark för fortsatt bebyggelse.

Om Kungl. Maj:t i en situation som denna skulle vägra expropriation, betyder det enligt min uppfattning att Kungl. Maj:t skulle medverka till en utveckling, som väl den nya lagen inte på något sätt förutser. Man skulle då ta bort de möjligheter, som den nya lagen skapat för att säkra kommunernas möjligheter att anskaffa mark.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Allt vad vi nu fått höra torde länsstyrelsen i Värmlands län ha känt till, och ändock yttrade sig länsstyrelsen på följande sätt: »En grundförutsättning för att expropriation skall kunna medgivas är, att frivillig uppgörelse på skäliga villkor ej kunnat träffas med markägaren. Av handlingarna framgår visserligen, att en del underhandlingar ägt rum mellan representanter för staden och markägarna, men länsstyrelsen kan inte frigöra sig från det intrycket, att staden lämnat åtskilliga möjligheter till sådan uppgörelse oförsökta. Länsstyrelsen finner det därför ytterligt tveksamt, om här ifrågakommen förutsättning för expropriation kan anses föreliggande. Länsstyrelsen skulle anse det vara påkallat, att frågan om en frivillig uppgörelse gjordes till föremål för en ny, förutsättningslös förhandling mellan parterna.»

Sedan vi läst igenom handlingarna och studerat frågan, har vi kommit till den uppfattningen, att de högre myndigheterna borde ha handlat ungefär såsom länsstyrelsen föreslagit. Därför har vi ansett det befogat att framställa en anmärkning.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (bf):

Herr talman! Jag kanske får komplettera herr Weiland's läsning med vad byggnadsstyrelsen har sagt i ärendet. Den säger bland annat: »De av staden med markägarna förda förhandlingarna angående försäljning av egendomen har

Ang. B. E. D. Edmars utnämning till lektor vid statens normalskola

icke lett till resultat. Markägarna har bestritt bifall till ansökningsen och därvid anfört att staden icke kunde anses ha styrkt sitt behov att förvärva området samt att markägarna själva ämnade exploatera marken.» Litet längre fram säger byggnadsstyrelsen, att övervägande skäl talar för att staden erhåller lösningsrätt till egendomen i dess helhet, och styrelsen förutsätter, att staden och markägaren kan träffa frivillig överenskommelse beträffande ett undantagande av mangårdsbyggnaden och lämpligt område däromkring från inlösen.

Jag anser alltjämt, herr talman, att fakta i målet visar, att reservanterna icke har täckning för sitt anmärkningsyrkande.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Vi kanske inte borde fortsätta denna diskussion längre. Jag tillåter mig i alla fall poängtera, att länsstyrelsen i Värmlands län, som är bosatt på platsen, enligt mitt förmenande borde känna till saken åtminstone lika bra eller kanske t. o. m. bättre än vad byggnadsstyrelsen gör. Jag anser därför att vi har rätt att vidhålla vår syn på saken.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Det finns ytterligare en myndighet som har yttrat sig i denna fråga och som väl även den bör ha den sakkunskap som herr Weiland så gärna vill tillerkänna länsstyrelsen, nämligen lantbruksnämnden. Den har yttrat sig positivt till förmån för expropriationsönskemålet. När såväl lantbruksnämnden som byggnadsstyrelsen har intagit denna ståndpunkt torde deras samlade insikter på området mer än väl uppväga vad länsstyrelsen har att säga. I varje fall finns det då ingen anledning att överbetona länsstyrelsens yttrande.

Jag begärde emellertid närmast ordet för att nämna, att när man här talar om möjligheten till frivillig uppgörelse är det klart att en frivillig uppgörelse, således utan expropriation, alltid kan träffas, om den ena parten är villig att på

alla punkter tillmötesgå den motsatta partens önskemål. Jag har personligen en hel del erfarenhet från handläggningen av liknande frågor. Det är alltid så att om press föreligger att få till stånd en frivillig uppgörelse, vilket det naturligtvis är om man vill påskynda ärendet, måste man, om man representerar det allmänna, vara beredd att betala på ett helt annat sätt än om man får en utifrån kommande objektiv bedömning av värdena.

Jag anser därför att samhället, i detta fall kommunbildningen Karlstads stad, har handlat riktigt med tanke på medborgarnas bästa. De förord, som har givits åt stadens framställning från såväl lantbruksnämnden som byggnadsstyrelsen, styrker att framställningen är befogad.

Ang. B. E. D. Edmars utnämning till lektor vid statens normalskola

Enligt reservationen IX hade herr *Dahlén* med instämmande av herrar *Englund, Weiland, von Friesen* och *Hamrin* i Jönköping ansett, att utskottet bort göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Persson på grund av Kungl. Maj:ts enligt protokoll över ecklesiastikärenden den 7 juni 1956 fattade beslut att till innehavare av en ledigförklarad lektorstjänst i latin och grekiska vid högre allmänna läroverket statens normalskola i Stockholm utnämna lektorn vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö B. E. D. Edmar.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Såväl denna reservation som den under punkt X avser beföringsärenden inom ecklesiastikdepartementets område.

Det är här fråga om ett lektorat i Stockholm. De förberedande instanserna hade placerat tre sökande i en bestämd ordning. Viss tveksamhet rådde visserligen innan beslutet träffades, men sedan var tydligen samtliga förberedande instanser eniga om en bestämd rangordning. Den förste av tre sökande hade

Ang. meddelad dispens från visst kompetensvillkor i folkhögskolestadgan
 överlägsna vetenskapliga meriter. Den sökande, som kommer upp och visar ett trevligt ansikte.

Den andre sökande, om var skåning, hade väsentligen pedagogiska meriter.
 Herr talman! Det är för att förebygga en dylik urartning med ökat trappsprung i departementet, som jag tycker att det är olämpligt att statsrådet införa en sådan här ny praxis.

Ärendet kom till departementet. Ingen besvarade sig. Den som stod i första förslagsrummet avfestades vid det läroverk som han dittills tillhört, ty alla betraktade det som fullkomligt självklart att Kungl. Maj:t skulle följa förslaget eftersom inga besvär anförts. Men efter festen kom utnämningen. Kungl. Maj:t hade utan att den andre sökanden anfört besvär utnämnt denne till tjänsten. Kungl. Maj:t hade naturligtvis rätt att göra det. De regler som Kungl. Maj:t är bunden av i sådana här utnämningssärenden är föga stränga och inte fixerade efter samverkan med riksdagen. Kungl. Maj:t har således på denna punkt inte på något sätt överträtt sina i grundlagen angivna befogenheter. Det är alltså ingen i den meningen konstitutionell anmärkning som det här är fråga om, utan det är en anmärkning beträffande Kungl. Maj:ts skönsrättiga avgöranden.

Det kan förmodas att utnämningen skett efter uppvaktningar till förmån för den andre sökande under hand i departementet. Den förste sökande hade naturligtvis ingen anledning att göra en dylik uppvaktning i departementet, eftersom tidigare praxis i allmänhet varit att den sökande som uppförts i första förslagsrummet också utnämnes när ingen annan besvarat sig. Han satt alltså hemma i godan ro och bara väntade på att utnämningen skulle komma, vilket jag anser att han hade full rätt att göra med tanke på tidigare praxis i sådana här utnämningssärenden. Men då kom plötsligt neddimpan, utan någon varning i form av besvär från någon av de medsökande Kungl. Maj:ts utnämning av den andre sökande. Om en liknande praxis skulle komma att tillämpas i fortsättningen, måste det skapa stor osäkerhet hos de sökande som uppförts i första förslagsrummet. En sådan sökande kan då inte nöja sig med att bara vänta på utnämningen, utan han måste springa upp till departementet och klargöra att han är lika bra som den andre

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå känslorna hos den person som stått i första förslagsrummet i alla instanser och inte blivit utnämnd, men jag kan inte gå med på herr Englunds resonemang, som syntes ge vid handen att en avfestning skulle vara ett motiv för en utnämning.

Innan jag går in för den egentliga anledningen till att utskottet avslagit anmärkningen, vill jag säga, att jag inte vet vad herr Englund har för grund för sina förmodanden om uppvaktningar och spring i trapporna. Det har inte upplysts någonting i utskottet om detta, och jag förmodar därför att det bara är en möjlighet som herr Englund uppställt, men man skall inte bygga upp ett resonemang på möjligheter utan på fakta.

Vad utskottet har ansett är att när meriterna är så likartade som här, skall Kungl. Maj:t inte vara en namnstämpel, utan ha möjlighet att träffa ett val. Därför har utskottet inte velat gå med på denna anmärkning. Utskottet har nog också menat, att det knappast kan vara utskottets sak att sätta sig som en ny instans över Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen för att bedöma sådana här saker, och därför har utskottet alltid varit mycket försiktigt när det gällt att göra uttalanden i utnämningssärenden. Har man gjort det, så har det skett, då det varit fråga om synnerligen flagranta saker, men aldrig i sådana fall, då meriterna varit så pass likvärdiga som här.

Ang. meddelad dispens från visst kompetensvillkor i folkhögskolestadgan

Enligt reservationen X hade herr *Swedberg* med instämmande av herrar *Englund*, *Weiland*, *Sveningsson*, *von Friesen* och *Magnusson* i Tumhult ansett,

Ang. meddelad dispens från visst kompetensvillkor i folkhögskolestadgan

att utskottet bort göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Persson med anledning av Kungl. Maj:ts i protokoll över ecklesiastikärenden den 21 september 1956 omförmälda beslut att medgiva, att e. o. förste kanslisekreteraren i ecklesiastikdepartementet, pol. mag. Thore Petersson finge antagas till rektor vid Visingsö folkhögskola utan hinder av folkhögskolestadgans bestämmelser om viss tids lärarerfarenhet såsom kompetensvillkor för erhållande av rektorstjänst vid statsunderstödd folkhögskola.

Herr ENGLUND (fp):

Ja, herr talman, detta är, som jag nyss nämnde, också ett utnämningsärende, och det är av ännu mera principiell innebörd. Det gäller tillsättningen av rektorstjänsten vid folkhögskolan på Visingsö. Där anmälde sig till tjänsten ett stort antal sökande från andra folkhögskolor, som fyllde de uppställda villkoren för att få söka rektorstjänst vid folkhögskola. Till dessa villkor hör bl. a. att man skall ha fyra års tjänstgöring vid en folkhögskola. Emellertid befann sig bland dem, som ville ha den där tjänsten, en person som var kanslisekreterare i ecklesiastikdepartementet och som obestriddligen hade avsevärda meriter på andra punkter men inte hade större förtrogenhet med folkhögskola än två månaders tjänstgöring vid en skola, som möjligen med en mycket vid terminologi kan kallas för en folkhögskola. Det gjordes framställningar om dispens ifrån regeln om att man skall ha en viss ganska lång tjänstgöring som lärare vid folkhögskola för att få söka rektorat, och flera instanser yttrade sig över denna dispensansökan. Skolöverstyrelsen tillstyrkte dispensen, men föredraganden i dessa ärenden — folkhögskoleinspektören — avstyrkte dispensen med hänsyn till de återverkningar detta skulle ha på folkhögskoleväsendet och på hållningar, uppfattningar och värdesättningar inom folkhögskollärarkåren.

Jag har förmånen känna en av de sökande, som var konkurrenter om den

här platsen, och det var inte någon ensidig lärare, snävt begränsad till undervisningen i folkhögskolan, utan en person med en vidsträckt verksamhet inom folkrörelserna. Han hade lärt känna dem i grund och botten som instruktör i en folkrörelse och även som redaktör för en för folkbildningsarbetet gemensam tidskrift. Kungl. Maj:t gav emellertid dispens åt den här extra sökanden, som hade ställningen av en mycket nära förtroendeman till departementschefen.

Om jag nu bedömer detta i korthet redovisade förlopp, så vill jag från början säga, att någon konflikt med grundlagen är det ju inte i detta fall heller. Kungl. Maj:t har själv formulerat dessa stadgar för rätten att inneha lärartjänst och rektorstjänst vid folkhögskola, och Kungl. Maj:t kan naturligtvis genom en ensidig åtgärd upphäva denna folkhögskolestadga och i ett enstaka fall ge dispens från dess regler. Men om detta är Kungl. Maj:ts formella rätt, så är det ju lämpligt att Kungl. Maj:t vid utövningen av denna formella rätt tar skönsmässig hänsyn till om det är lämpligt att göra sådana avvikelser, och det är ju önskvärt att man har en betydande fasthet även i sådana här regler. När man bedömer ställningen i det enstaka fallet, bör man också ta med i synfältet återverkningarna i stort sett av en rubbning i den känsla av fasthet, som stadgan ändå ger åt alla dem som är sysselsatta på detta område. Med hänsyn till den stora tillgången på andra kompetenta sökande tycker jag, herr talman, att det verkliga inte förelåg några starka skäl för en så väsentlig avvikelse från normen i detta fall som att de fyra årens kändedom om folkhögskolearbete kunde få reduceras till två månaders. Dessutom tror jag att det är mycket ändamålsenligt att en departementschef i ett sådant här ärende, när en av de tävlande är en honom i förvaltningen mycket närstående man, visar ett uns extra återhållsamhet när det gäller att med förbigående av allmänt gällande regler utnämna denne till tjänsten.

Det är av dessa skäl som jag, herr talman, har anslutit mig till dem som ock-

Ang. meddelad dispens från visst kompetensvillkor i folkhögskolestadgan
så på denna punkt velat göra en anmärkning mot föredragande statsrådet.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (bf):

Herr talman! Den folkhögskola det här är fråga om är en s. k. rörelseskola, bakom vilken står Samverkande bildningsförbunden. Jag är övertygad om att varenda en av kammarens ärade ledamöter därför på ett eller annat sätt är intresserad av skolan, eftersom väl alla på något sätt har varit knutna till de organisationer som står bakom denna sammanslutning; det är en lång rad studieförbund i landet som gemensamt driver skolan.

Av skolans prospekt framgår att den i synnerhet avser att förmedla sådana kunskaper och bibringa sådana färdigheter som är av betydelse för blivande ledare inom folkbildningsverksamheten och ungdomsarbetet. Det säges vidare att i centrum för undervisningen står allmänna kulturfrågor och aktuella samhällsfrågor, i synnerhet ungdomsproblem. De naturvetenskapliga ämnena har ett snävare utrymme på schemat än vid de flesta andra folkhögskolor. Vidare upplyses det beträffande arbetsmetoderna att man tillämpar i stort sett samma metoder som inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet i övrigt — föreläsningar, samtalslektioner, diskussioner och studiecirklar allt efter ämnets karaktär. Man fäster särskilt stor vikt vid elevernas självverksamhet, och skolan avser i första hand att utbilda studieledare och ungdomsledare. Det är därför klart att man på rektorn för en sådan skola kan ställa alldeles speciella krav.

Skolans styrelse befann sig för något år sedan i den situationen att man måste ha en ny rektor. Befattningen ledigförklarades, men några sökande anmälde sig inte. Man ledigförklarade den en andra gång, men av dem, som då sökte, fanns tyvärr ingen som ansågs vara lämplig för uppgiften, och man ledigförklarade då platsen en tredje gång. Nu anmälde sig det antal sökande som här tidigare är angivet.

Men innan dess hade skolans styrelse tagit kontakt med den person, som se-

dan utsågs till befattningen, och med honom diskuterat, om han inte kunde reflektera på att åtaga sig en tjänst som denna. Frågan var då naturligtvis, om han uppfyllde de krav som ställs på innehavaren av tjänsten. Ingen lär kunna bestrida att vederbörande i allt motsvarade dessa fordringar, bortsett just från antalet tjänstgöringsår såsom folkhögskollärare. Han hade endast två månaders tjänstgöring vid Sänga-Säby föreningskola att åberopa i sin meritförteckning. Men han hade andra meriter som vägde minst lika tungt i sammanhanget. Det framgår av det yttrande, som skolöverstyrelsen avgav över dispensansökan och där denna tillstyrktes, att överstyrelsen betraktade hans uppdrag på olika håll såsom varande till sitt värde fullt likställda med den tjänstgöring vid folkhögskola som normalt fordras, även om det i yttrandet heter att detta inte kan åberopas såsom ett skäl för att frånga minimikravet. Skolöverstyrelsen framhåller att den sökande »synes speciellt kunna åberopa, att han under tiden 1 maj 1945—15 februari 1952 tjänstgjort i befattningar som distriktsombudsman, riksombudsman och förbundssekreterare i Svenska landsbygdens ungdomsförbund. Enligt överstyrelsens uppfattning torde Peterssons tjänstgöring vid Svenska landsbygdens ungdomsförbund till sin karaktär stå nära sådan heltidstjänstgöring såsom instruktör inom ungdomsvårdande sammanslutning, vilken, såvida statsbidrag utgår till befattningen, må i merithänseende likställas med lärartjänstgöring vid ansökning till lärartjänst vid skola under överstyrelsens inseende.»

Beträffande själva dispensförfarandet vill jag framhålla att det inte är grundlagsreglerat, utan det heter att det är historiskt framvuxet och sedvanerättsligt bestående. Det innefattar befogenhet att i individuella fall dispensera såväl från bestämmelser i alla av Kungl. Maj:t givna författningar som från olika slags förvaltningsförfordningar. Det heter emellertid att det skall finnas giltiga skäl för att dispens skall kunna ges. Men vilka skäl, som skall anses giltiga,

Ang. meddelad dispens från visst kompetensvillkor i folkhögskolestadgan

kommer det helt an på Kungl. Maj:t att avgöra.

Den springande punkten i denna fråga bör ha varit, att man måste ha en rektor som var en erkänd ungdomsledare och som hade god hand med ungdomen. Inget tvivel råder om att man i detta avseende hade rätt man. Skulle då frågan om tjänstgöringsåren vara den avgörande? Vid Kungl. Maj:ts bedömning har huvudvikten lagts vid att man här fick en man som motsvarade behovet.

Det har i debatten sagts att varken skolans styrelse eller skolöverstyrelsen varit ense i sina tillstyrkande yttranden. Det kanske då bör nämnas att alla, som icke anslöt sig till majoritetens åsikt, på ett eller annat sätt haft anledning att ta kollegiala hänsyn eller fackhänsyn vid sin bedömning av frågan. Däremot är samtliga som representerar de till skolan anslutna och för skolan ansvariga organisationerna ense om att man här hade att göra med en kraft, som det fanns anledning att knyta till skolan.

Den dispens som beviljades gällde givetvis endast denna befattning vid Visingsö folkhögskola, vilket säger att sökanden bedömdes just med utgångspunkt från kraven på den uppgift han skulle fylla. Därvidlag synes det mig vara ganska klart, att antalet tjänstgöringsår i och för sig, när vederbörande i sin verksamhet hade visat ett så utomordentligt gott handlag med ungdom och förmåga att handleda och undervisa, borde kunna träda i bakgrunden. Och det är väl så Kungl. Maj:t bedömt denna fråga.

Herr Englund åberopar att sökanden, den nyblivne rektorn, stod i ett nära förhållande till föredragande statsrådet på det sättet, att han under viss tid varit verksam inom departementet. Det är klart att detta måhända kan anses vara en anledning till att se på frågan på ett särskilt sätt, men jag vill härvidlag upprepa vad jag vid ett tidigare tillfälle sagt, nämligen att jag inte tycker att det kan åberopas såsom skäl för en diskriminering för en befattning, att man fyllt en uppgift.

Hur har det då gått för denne omstridde rektor? Jo, samtliga intresserade parter — skolans styrelse, alla organisationer inom skolans ledning och befolkningen på Visingsö — är utomordentligt belåtna med detta rektorsval. Han har under sin tjänstgöring haft sin första skolavslutning, och i samband därmed fälldes mycket ampla lovord just om hans insatser som skolledare.

Om man tar hänsyn till dessa förhållanden, tycker jag nog att Kungl. Maj:t i detta fall har handlat riktigt.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Jag kan ett långt stycke godtaga herr Anderssons resonemang. Det är alldeles givet att detta är en sär egen folkhögskola och att det utöver de ordinära meriterna för en folkhögskolelärare, förvärvade bl. a. genom tidigare tjänstgöring vid folkhögskola, här också kräves särskild förtrogenhet med de folkrörelser, som där har funnit en särskild utbildningsanstalt. Jag skulle för min del ha varit beredd att i detta läge ge avgörande vikt åt dessa synpunkter på ärendet, om det bland de andra sökandena, som hade den längre tjänstgöring som kräves i statuterna, inte hade funnits någon som hade en likartad förtrogenhet med svenska folkrörelser. Det fanns det emellertid, och vederbörande uppmanades av en del styrelseledamöter att söka tjänsten, därför att de ansåg honom alldeles särskilt kvalificerad för att fylla just de krav för rektoratet i denna skola, som gick utöver de vanliga folkhögskolemässiga kraven. I slutvoteringen inom styrelsen fick denne andre man hälften av röstetalet; i själva verket valdes herr Petersson således på ordförandens utslagsröst.

Herr Andersson nämnde att den nye rektorn har haft en mycket framgångsrik gärning. Man har varit nöjd med hans första skolavslutning, o. s. v. Jag har inte på något sätt någon anledning att bestrida, att det kan vara eller är fallet, men det visar ju inte att inte framgången skulle ha varit lika betydande, om man hade gjort det andra valet och

Ang. vägrade tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet

således tagit den man, som utöver meriter av samma slag vilka föranlett utnämningen av herr Petersson också hade meriten att ha större förtrogenhet med folkhögskolans undervisning. När man bedömer framgången av undervisningen på en folkhögskola, får man ju ta hänsyn till att väsentliga effekter av denna undervisning, effekter som inte ligger så flagrant i ljuset som andra och som blir föremål för uppmärksamhet vid en skolavslutning, kan vara grundade på en tidigare ingående förtrogenhet med en folkhögskola. Hänvisar jag dessutom ånyo till vad jag sade i mitt första anförande, att viss administrativ fasthet och frånvaro av godtycke på ett sådant här befogenhetsområde i och för sig är ett värde, som måste beaktas vid de allmänna övervägandena, så tror jag — trots de många medgivanden jag är villig att göra åt herr Andersson — att jag ändå har rätten på min sida, då jag anser att statsrådet på denna punkt har handlat ändamålsvidrigt.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (bf):

Herr talman! Det är väl ändå bra hårt att i detta sammanhang kasta in ordet »godtycke». Jag hoppas att det slant över herr Englands läppar utan att han riktigt tänkte på vad det innebar. Godtycke betyder väl övergrepp, men är det här på något sätt fråga om ett övergrepp? Nej, det rör sig helt enkelt om en lämplighetsbedömning. Det gällde en dispens för en isolerad befattning. Dessutom kan man ju knappast i diskussionen om dispensärenden dra in hur skolans styrelse sedan handlat vid sitt val, när dispensfrågan redan blivit avgjord.

Jag tror alltså att man får söka hålla isär detta i sammanhanget, och jag vidhåller, herr talman, min uppfattning att Kungl. Maj:t i denna fråga har visat just det goda omdöme, som den åberopade grundlagsparagrafen talar om.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Vi skall kanske inte tvisa om definitionen av ordet godtycke —

jag tror att man kan ge en annan definition av ordet än den herr Andersson anmälde — utan för att kunna komma överens med herr Andersson skall jag i stället använda ett emotionellt mindre färgat ord och tala om oberäkelighet. Det är ostridigt att denna av ecklesiastikministern inaugurerade praxis har skapat ett visst mått av oberäkelighet beträffande folkhögskolelärarnas befordringsmöjligheter till rektorat.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (bf):

Herr talman! Måttet på den oberäkeligheten får väl herr Englund och jag under kommande år försöka slå fast — i dag lär vi knappast kunna säga vad det kan bli fråga om.

Ang. vägrade tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet

Enligt reservationen XI hade herr Svensson i Ljungskile med instämmande av herrar Englund, Weiland, Sveningsson, von Friesen, Swedberg och Magnusson i Tumhult ansett, att utskottet bort göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, förutvarande statsrådet Norup med anledning av att vid Kungl. Maj:ts avgörande av två i protokoll över jordbruksärenden den 23 mars och den 21 september 1956 omförmälda besvärsmål rörande tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet enligt reservanternas mening icke tillämpats de principer, som vid jordförvärvslagens tillkomst förutsetts skola bli iakttagna.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag vill för min del säga några ord om reservation XI angående tillämpningen av 1955 års lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

I den kungl. propositionen nr 165 vid 1955 års riksdag, vilken godkändes av riksdagen, framhöll dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, vikten av en liberal tillämpning av denna lagstiftning. Man gav också vid

Ang. vägrade tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet

riksdagsbehandlingen vissa exempel på att även icke-jordbrukare skulle få rättighet att förvärva jordbruksfastighet, när vederbörande hade för avsikt att bosätta sig på fastigheten.

Mot bakgrunden av detta förhållande och dessa uttalanden måste man uttrycka sin förvåning över och sitt ogillande av att Kungl. Maj:t icke kunde bifalla talan i de två besvärs mål, som reservationen omfattar.

I det ena fallet gäller det en kronojägare Alfred Lindahl i Örebro län, som för 40 000 kronor förvärvade ett jordbruk på 19,5 hektar. Byggnaderna på denna fastighet var, efter vad som framgår av handlingarna, värdelösa och kunde icke användas. Den tidigare ägaren hade arrenderat ut åkerjorden från 1945 fram till 1960. Kronojägare Lindahl sökte förvärvstillstånd av lantbruksnämnden, men det blev avslag. Sökanden följde ärendet ända till Kungl. Maj:t med den motiveringen, att när han inte tidigare ägde någon jordbruksfastighet och denna fastighet var belägen inom hans verksamhetsområde, så hade han för avsikt att bosätta sig på densamma, en uppgift vars riktighet lantbruksnämnden icke betvivlade. En annan motivering var att kronojägaren avsåg att efter sin pensionering — som kommer att inträda 1964 — anlägga en plantskola på den del av åkerjorden som är sandjord och som omfattar några hektar. Man kan tycka att detta är lovvärt och borde vara tillåtet, då det råder stor brist och stor efterfrågan på skogsplanter.

Man måste ha den uppfattningen, att det är mycket upprörande, att en man som denne, som i sitt dagliga arbete under hela sin tjänstetid haft denna nära kontakt med jord- och skogsbruk, själv icke skall få tillstånd när det blir ett lämpligt tillfälle att förvärva 11 hektar skog och 8 hektar åker. Han skulle icke få tillstånd till att rusta upp byggnaderna på gården, så att de kom i ett vanligt och användbart skick, trots att det icke framgår av handlingarna, att denna jord behövdes för någon rationaliseringsåtgärd för andra nära intilliggande

gårdar. Borde man inte kunna anse, att det för en kronojägare, en tjänsteman på skogens område, borde vara mycket lämpligt, ja, borde vara en merit för honom att han själv var ägare till en bit jord och skogsmark och att han själv såsom ägare fick sköta skogen, plantera, röja och gallra och avverka i denna skog och själv ta de ekonomiska konsekvenserna av detta arbete? Att såsom tjänsteman under tjänstetiden få sådana erfarenheter måste vara mycket värdefullt, men statsrådet Norup hade icke denna uppfattning. Han kunde inte lämna tillstånd till att en kronojägare i detta land blev ägare till 19,5 hektar av den svenska jorden. Jag anser att detta är ett oriktigt beslut i detta ärende.

Det andra besvärsärendet gäller ett ärende från min egen bygd, och jag har därför för min personliga del ett ännu större intresse av detta. En fabrikör Verner Andersson i Blidsberg köpte en gård i grannsocknen år 1955, nämligen Gamlegården i Böne socken, Älvsborgs län. Gården hade totalt med åker och skogsmark en storlek av 145 hektar, men man kan säga att denna gård både vad gäller åkerjorden, byggnaderna och skogen var i ett vanhävdadt och mycket illa skött tillstånd. Priset på gården var cirka 80 000 kronor. Det var skogen som i detta fall var mest värdefull, men i handlingarna talas om att skogen var så utluggen, att man inte kunde räkna med någon nettointkomst från skogen under de närmaste 10—20 åren.

Då denna gård är belägen bara några mil från min egen hemort, gjorde jag för några dagar sedan vid det senaste veckoskiftet ett besök där för att närmare få tillfälle att sätta mig in i förhållandena. Det var inte alls någon svårighet att få klarhet om att denna gård år 1955 befann sig i ett mycket förfallet tillstånd; åkrarna var steniga och igenväxta, byggnaderna nära fallfärdiga och skogen hårt utluggen. Att iordningställa byggnaderna och att iordningställa jordbruket skulle, enligt vad man räknade med, komma att röra sig om en kostnad på omkring 100 000 kronor, i verkligheten säkerligen ett mycket högre belopp.

Ang. vägrade tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet

I och med detta köp hade fabrikören Andersson förklarat, att hans avsikt var att han skulle bosätta sig på gården, rusta upp byggnaderna, rusta upp åkerjorden och skogen i sin helhet, och det finns mycket klara bevis för att han menade allvar.

Nu kanske det också borde talas om att denne fabrikör Andersson inte längre hör till de levandes antal och att han inte längre har några bekymmer med förvärvstillstånd. Han gick bort hastigt och oväntat i 50-årsåldern under hösten 1956 — ett halvår efter Kungl. Maj:ts beslut om avslag på begäran om tillstånd att förvärva gården i fråga.

Orsaken till att Andersson ville bli jordbrukare var den, att han hade stort intresse för jord- och skogsbruk, och vidare hade han efter ett hårt arbete i sitt industriföretag med tidvis ett 80-tal anställda börjat få nedsatt hälsa. Hans läkare rekommenderade — såsom framgår av de intyg, som bifogats besvär-ärendet — mycket bestämt att han skulle helt eller delvis koppla av det jäktande och ansträngande arbetet i industriföretaget och övergå till att bli jordbrukare och arbeta i litet lugnare takt. Detta var förutsättningarna för att han helt skulle återvinna hälsa och krafter. Andersson hade själv arbetat i jordbruk några år i sin ungdom. Hans hustru hade växt upp i ett jordbrukarhem, och han hade även en son, som nu är 15 år. Denne son visade inte något intresse för industriföretaget men visade ett mycket påtagligt intresse för jordbruket och skogsbruket på gården.

När lantbruksnämnden behandlade ärendet, var den icke enig i sitt beslut. Det var tydligen lantbruksdirektören som svarade för det förnuftiga och det riktiga denna gång. Han reserverade sig till förmån för att Andersson skulle få förvärvstillstånd, med den motiveringen, att sökanden i bygden åtnjöt ett stort och allmänt förtroende och att man icke kunde betvivla riktigheten av att Andersson hade för avsikt att bosätta sig på gården och rusta upp den. Lantbruksdirektören ansåg vidare att det icke var fråga om en affär i kapitalpla-

cerande syfte, och några andra hinder för jordförvärvet ansåg han inte heller föreligga.

När besvär anfördes över lantbruksnämndens beslut om avslag och nämnden sedan fick yttra sig till lantbruksstyrelsen i ärendet, yrkade den gången majoriteten i nämnden att besvären skulle bifallas och sökanden således få förvärva fastigheten. Men lantbruksstyrelsen avstyrkte trots detta, och statsrådet Norup avslog besvärsframställningen. Man ville inte lämna förvärvstillstånd till en person, som hade börjat med — som det brukar heta — två tomma händer, arbetat sig upp, tjänat så mycket pengar att han kunde köpa en förfallen gård, rusta upp den för 100 000 kronor och bosätta sig där, därför att han ville sköta ett jordbruk och därför att detta var enligt en läkares intyg en för den mannen lämplig tillvaro.

Hur gjorde då fabrikör Andersson, när den ena instansen efter den andra och sist statsrådet Norup vägrade förvärvstillstånd? Han sade sig då att duger jag inte till att köpa och äga en gård, så duger jag i alla fall att vara arrendator. Han arrenderade gården och började bruka den. Fabrikör Andersson blev alltså arrendator och utförde som sådan under sitt sista levnadsår ett storverk som jordbrukare. Trots att han hade sitt industriföretag att sköta, deltog han själv i jordbruksarbetet. Tidigt på morgonen och sent på kvällen arbetade han med dessa förbättningsarbeten, röjde sten, vidtog grundförbättringar i jorden och i byggnaderna o. s. v. Han deltog bl. a. själv i mjölkningsarbetet med den fina djurbesättningen på gården. Han var intresserad av detta, och han kände kanske med sig att han behövde någon avkoppling från det dagliga arbetet i industriföretaget. Han kanske också hade den tanken, att han ville visa myndigheterna att han både ville och kunde sköta ett jordbruk, och att han således menade allvar med sin ansökan.

Hur har då de efterlevande handlat, sedan Andersson gick bort förra hösten? Jo, de har på ett strålände och föredöm-

Ang. vägrade tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet

ligt sätt fortsatt arbetet som arrendatorer och fullföljer påbörjade förbättringsarbeten på gården. Den femtonårige sonen arbetar dagligen i jordbruksarbetet och går nu bara och väntar på att han skall komma in på en lantmannaskola, så att han får lära sig litet mer om jordbruk.

Detta är, herr talman, en bild av den familj som myndigheterna och sist statsrådet Norup vägrade att bli ägare till den tidigare mycket förfallna jordbruksfastigheten. Skulle det vara någon av de ledamöter i konstitutionsutskottet, som ansåg att anmärkning mot statsrådet Norup i detta ärende inte var berättigad och som har sina vägar till södra delen av Älvsborgs län — riksdagsmännen är ju ofta på resande fot, så vill jag rekommendera: Res ut till Gamlegården i Böne, och ni skall mycket snart bli övertygade om inte bara att denna reservationsanmärkning är berättigad, utan att det är en skandal i vårt svenska samhälle att en man, som utfört en sådan gärning som denne fabrikör Andersson, och hans familj inte fick tillåtelse att köpa och förvärva denna jordbruksfastighet.

Enligt vad som sägs i dagens nummer av Borås Tidning har lantbruksnämnden i Älvsborgs läns södra område fått litet bråttom, därför att frågan har tagits upp i riksdagen. Man har rest ut och ånyo besiktigt fastigheten och har gjort ett uttalande som pekar i riktning mot att om sonen kommer in med en ny ansökan, skall lantbruksnämnden lämna förvärvstillstånd.

Hur ser det för övrigt ut i den bygd där denna händelse har inträffat? I södra Älvsborg finns det tyvärr många gårdar, där det inte längre bor någon jordbrukare. Gårdar läggs öde i stor utsträckning. Folket flyttar från bygden till städerna och samhällena. Åkrarna växer igen, byggnaderna rivs ned eller faller ned av sig själva i många fall. En sådan utveckling, att det blir allt ödsligare och dystrare i bygden, är tydligen något som man tycker om ifrån myndigheternas och Kungl. Maj:ts sida, ty skulle det bli någon som, såsom i detta fall, vill flytta från en annan yrkesutövning

till jordbrukaryrket, finns det utsikter att även om, såsom i det relaterade fallet, en gård kan väckas till liv, så tolkar man gällande lagstiftning så snävt som möjligt. Man vill inte ge personen i fråga, bygden och omgivningen den uppmuntran och det glädjeämne som ett bifall till besvären i detta fall hade blivit.

Efter de uttalanden som gjordes, när jordförvärvslagen beslutades 1955, kan det inte vara möjligt, att meningen var att lagen skulle tolkas och tillämpas på sätt som här har skett. Den anmärkning, som här föreligger mot statsrådet Norup, är ur min synpunkt väl motiverad.

Jag har kanske litet väl länge uppehållit mig vid detta speciella ärende. Men jag har gjort det i den förhoppningen att f. d. statsrådet Norup i sitt nuvarande ämbete skall handlägga sådana här ärenden efter andra principer än han tydligen gjorde i kanslihuset.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! Den anmärkning, varom här är fråga, gäller tillämpningen av den s. k. jordförvärvslagen, en lagstiftning som, enligt vad de partier, som reservanterna här företräder, alltid har hävdat, varit en lagstiftning, som icke har inneburit någon tillfredsställelse för de människor som bor ute på svenska landsbygden. De partierna har således alltid hävdat att denna lagstiftning skulle bort. Därmed skulle man få bättre förhållanden på detta område.

Under år 1956 har Kungl. Maj:t avgjort 28 besvärsärenden som har gällt jordförvärvslagen. Av dessa besvär har cirka 22 procent blivit bifallna. Det är en procent-siffra som jag föreställer mig väl svarar mot vad man på andra områden brukar acceptera när det gäller besvärs mål.

I 4 § jordförvärvslagen stadgas att förvärvstillstånd skall vägras, där anledning finnes till antagande att förvärvaren vill åtkomma egendomen huvudsakligen för kapitalplacering eller, vad angår egendom med jordbruk, i annat syfte än att själv ägna sig åt detta. Reservanterna har här framfört två fall. Det första fallet är ett ärende från Örebro län. Det gäller en

Ang. vägrade tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet

kronojägare Lindahl, född 1904, som hade slutit avtal om förvärv av en fastighet om 19,5 ha, därav 8 ha åker och 11 ha skog. På dessa 11 ha fanns det enligt uppskattning cirka 1 650 m³ skog. Det är, efter vad man kan förstå, en betydande kubikmassa på så ringa antal hektar.

Lindahl hade motiverat sin framställning om förvärv med att han efter avgång från sin tjänst — som beräknades inträffa 1964 — skulle syssla med att dra upp skogsplantor. Fastigheten var utarrenderad fram till 1960. Det skulle således betyda, att Lindahl från den dag han träffat köpeavtal skulle bli tvungen att vänta med att tillträda fastigheten till år 1960. Sedan tillkom, att han skulle fram till 1964 som heltidsanställd tjänsteman i domänstyrelsen fullgöra sina arbetsuppgifter där och förmodligen inte hade tid att syssla med uppdragning av skogsplantor.

Lantbruksnämnden, som skulle yttra sig i förvärsärendet, fann enhälligt att syftet med förvärvet inte kunde anses vara att Lindahl själv kunde ägna sig åt jordbruket. Nämnden avsåg därför framställningen.

Lantbruksstyrelsen, som skulle yttra sig i samband med Lindahls besvär hos Kungl. Maj:t, kom fram till samma uppfattning och förklarade att klaganden synbarligen intill pensionsåldern, d. v. s. till år 1964 — således under nio år framåt — icke kunde helt ägna sig åt jordbruket i fråga, utan arbetet därmed skulle vara en bisyssla. Enligt lantbruksstyrelsens mening förelåg icke skäl att acceptera ett förvärv enligt 4 § jordförvärvslagen. Lantbruksstyrelsen avstyrkte därför besvären. Kungl. Maj:t kom till samma resultat.

Det kan väl i detta sammanhang sägas, att det skulle finnas många personer som kanske ville ha nio år på sig vid förvärv av en jordbruksfastighet. Men skulle myndigheterna acceptera ett sådant resonemang, skulle det bli mycket svårt att tillämpa 4 §, som innebär att vederbörande så snart som möjligt efter köpet skall själv bruka fastigheten. Enligt min mening föreligger alltså i detta fall ingen anledning att klandra lantbruksnäm-

dens, lantbruksstyrelsens och Kungl. Maj:ts beslut.

Jag kommer sedan till det av herr Sveiningsson starkt dramatiskt anförda exemplet från Älvsborgs län. Det berör som känt en fabrikör Andersson, som på grund av ohälsa inte ansåg sig ha möjlighet att i fortsättningen syssla med sin tidigare verksamhet i bilbranschen, utan han skulle genom förvärv av en fastighet om 145,5 ha, därav 100 ha skog, syssla med jordbruk och skogsbruk.

När lantbruksnämnden skulle fatta beslut i ärendet, fann den anledning att anta att Andersson ville åtkomma egendomen huvudsakligen för penningplacering och i annat syfte än att själv ägna sig åt jordbruket, och därför beslöt nämnden att avslå ansökningen under åberopande av 4 § jordförvärvslagen. Andersson anförde då besvär hos lantbruksstyrelsen, och denna uttalade i resolution den 7 december 1955 att de skäl, som lantbruksnämnden hade anført i ärendet, kunde accepteras även av lantbruksstyrelsen. Styrelsen kom därför till samma slutsats som lantbruksnämnden och lämnade besvären utan bifall.

Andersson fullföljde sin talan hos Kungl. Maj:t. I besvärssakten förklarade han, att han var personligen starkt intresserad av att sköta ett jordbruk. Han åberopade bl. a. att han hade en hustru som tidigare sysslat med jordbruksarbete, men framför allt att han hade en son, som visat intresse för jordbruk och skogsbruk, och att det ur den synpunkten kunde vara angeläget att sonen så småningom skulle överta fastigheten. Nu är att märka att denne son är född den 1 december 1942 och alltså vid köpets avslutande var tolv år gammal. Nog lär det väl vara svårt att göra gällande att en pojke i tolvårsåldern så bestämt kommit underfund med vad han skall syssla med här i livet, att det finns giltig anledning att anta att det var ett skäl som skulle kunna accepteras när det gällde tillstånd att förvärva en fastighet av denna storlek.

Vidare hade Andersson i sina besvär hos Kungl. Maj:t åberopat två läkarintyg. Av det ena, utfärdat den 8 oktober

Ang. vägrade tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet

1955, framgick att Andersson sedan ett par år led av för högt blodtryck och att han inte lämpligen kunde fortsätta som industriledare. Enligt det andra läkarintyget, daterat den 23 januari 1956, hade Andersson bestämt ordinerats att avlasta sig, om icke hela, så åtminstone större delen av sitt arbete som industriman och i stället ägna sig åt en betydligt lugnare sysselsättning, exempelvis lantbruksarbete.

I besvärshandlingen fanns vidare intyg som utvisade att Andersson med hjälp av sin son skulle fram till den 1 februari från fastigheten ha forslat 250 stenar med egen lastbil, utrustad med hydraulisk lyftkran — det var mycket noga angivet — samt att han ditforslat 25 kubikmeter matjord för fyllning i stenhålen. Om ett skäl som gör att man bör låta en fabrikör köpa en fastighet på i runt tal 150 hektar varav 100 hektar skogsmark, skulle vara att vederbörande forslat bort några stenar med hjälp av en lastbil med hydraulisk lyftkran, är det litet svårt att yttra sig om. Lantbruksnämndens avslagsbeslut av den 21 september 1955 var icke enhälligt. Föredraganden — lantbruksdirektören — reserverade sig nämligen för bifall till Anderssons förvärvsansökan och anförde att han åtnjöt mycket gott anseende i sin bygd och försäkrat att han ämnade ägna sig åt egendomen. På grund av inhämtade uppgifter och kontakt med Andersson fann föredraganden dennes försäkran förtjäna tilltro samt att vid sådan förhållande kapitalplaceringssyfte inte kunde anses föreligga och ej heller annat hinder funnes för förvärvet.

Lantbruksnämnden tillstyrkte med fyra röster mot tre bifall till Anderssons besvär. Lantbruksstyrelsen däremot fann att av besvären kunde man inte bilda sig den bestämda uppfattningen, att sökanden hade möjlighet att personligen delta i arbetet med gårdens skötsel. Där fanns ju två läkarintyg bilagda, och av dem framgick det att sökanden personligen hade svårigheter att syssla med tyngre arbeten. Lantbruksstyrelsen kom således till den slut-

satsen, att med hänsyn till denna ohälsa kunde Andersson inte anses i stånd att sköta en fastighet av denna storleksordning. Styrelsen avstyrkte alltså besvären.

Som herr Sveningsson anförde, har Andersson avlidit, och det är kanske litet svårt att uttala sig på den här punkten, men nog förefaller det, som om lantbruksstyrelsens uppfattning om Anderssons hälsotillstånd hade varit riktig.

Beträffande dessa två fall har sju reserveranter yrkat på anmälan jämlikt § 107 regeringsformen. Beträffande det första ärendet, från Örebro län, har man också förklarat att varken lantbruksnämnden eller lantbruksstyrelsen ansett fastigheten behövlig för rationaliseringsändamål och att ej heller någon annan jordbrukare framställt anspråk på att förvärva fastigheten. Det påståendet, herr Sveningsson, är väl ändå oriktigt. Av lantbruksnämndens yttrande beträffande Lindahls besvär framgår att fastigheten inte lämpligen borde bestå som självständig enhet, utan borde användas till förstärkning av endera av två grannfastigheter, vilkas ägare borde vara intresserade av förvärv och sammanläggning.

Vad gäller fabrikör Andersson, vars problem herr Sveningsson mycket dramatiskt framställde, framgick av de föreliggande handlingarna, som Kungl. Maj:t hade att bygga sitt beslut på, att Andersson på grund av ohälsa inte lämpligen kunde anses skickad att sköta en fastighet av denna storleksordning. Att då Kungl. Maj:t kom till samma slutsats som lantbruksstyrelsen förefaller rimligt. Att Kungl. Maj:t i detta fall skulle tagit hänsyn till den vid tiden för köpeavtalets underskrivande tolvårige sonens intresse för jordbruk, är väl också väl mycket begärt.

Vad herr Sveningsson i övrigt anförde beträffande gårdens skötsel efter Anderssons frånfälle saknar väl relevans i det aktuella fallet. Det är ju en omständighet som de behöriga myndigheterna inte har haft möjlighet att ta ställning till, när besvärsärendet avgjordes.

Ang. statsrådet Hjalmar Nilsons utseende till chef för Svenska penninglotteriet

Detta gör, herr talman, att denna anmärkning, enligt mitt sätt att se, kan betraktas bara som en demonstration mot tillämpningen av gällande lag.

Herr SVENINGSSON (h):

Jag vill säga herr Sörlin att denna anmärkning inte gäller jordförvärvslagen i dess helhet utan dessa två speciella fall. Det finns ingen anledning att ingå på tillämpningen av lagen i allmänhet.

Jag hävdar alltså den uppfattningen att en kronojägare i detta land, vilken som jag redan har sagt har nära kontakt med jord och skogsbruk, bör ha rätt att äga 19,5 ha jord, bestående av åkerjord och skog. Det finns ingen anledning misstänka — och det framgår icke heller av handlingarna att man hade den uppfattningen — att kronojägaren komme att missköta och vanhäva denna gård i Örebro län fram till den dag, då pensionsåldern inträder.

Jag skall inte säga många ord till om fallet Andersson. Jag tror att herr Sörlin överdriver resonemanget om innehållet i läkarintygen, även om det visade sig att läkarens uppfattning var riktig. Andersson var fullt verksam i sitt arbete nästan ända fram till den dag, då han gick bort. Jag vill påpeka att utvecklingen på denna gård har visat att det hade varit riktigt, om ansökan till Kungl. Maj:t hade blivit bifallden. Jag inbjuder än en gång herr Sörlin att besöka gården, om han får något lämpligt tillfälle. Han skall då på ort och ställe kunna konstatera att min uppfattning är riktig. Jag vill bara tillägga att jag tror man får tillräckligt med ödegårdar ändå i detta land; när det nu är någon som vill rusta upp en gård på det sätt som denne fabrikör Anderssons erbjudit sig att göra och familjen sedan fortsatt med, bör man inte säga nej, utan man bör godtaga ett sådant erbjudande.

Jag anser alltså, att herr statsrådet Norup borde ha bifallit den gjorda framställningen.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! Jag har tillfälle att konstatera, att herr Sveningsson anser det lämpligare att i Älvsborgs län en kronojägare — en statstjänsteman — får förvärva jordbruksfastighet i stället för två angränsande grannar, som behövde fastigheten för skogskomplettering till sina jordbruk.

Sedan tackar jag för vänligheten att inbjuda mig.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Ägarna till granngårdarna ville *icke* ville förvärva fastigheten.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Ang. statsrådet Hjalmar Nilsons utseende till chef för Svenska penninglotteriet

Enligt reservationen XIII hade herrar *Sveningsson, von Friesen, Håstad, Hamrin* i Jönköping och *Stenberg* ansett, att utskottet bort med anledning av att förutvarande statsrådet Hjalmar Nilson i samband med den partiella regeringsombildningen den 1 februari 1957 av styrelsen i Svenska penninglotteriet aktiebolag utsetts till verkställande direktör i bolaget göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot statsminister Erlander, såsom den för regeringsombildningen primärt ansvarige, samt mot chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, till vilkens departement Svenska penninglotteriet aktiebolag hörde.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag vill mycket kort beröra den reservationsanmärkning som framförs mot statsministern och handelsministern vad gäller tillsättande av statsrådet Hjalmar Nilson som chef för Svenska penninglotteriet Aktiebolag. Även om konstitutionsutskottet icke i detta ärende har haft tillgång till några handlingar, då något statsrådsprotokoll icke finns som talar om vad som här förekommit, är det vissa förhållanden som

Ang. statsrådet Hjalmar Nilsons utseende till chef för Svenska penninglotteriet

starkt talar för att Kungl. Maj:t här övat ett avgörande inflytande på händelserna.

I ett interpellationssvar i andra kammaren den 27 februari i år i denna fråga har herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet icke bestritt att regeringen övat inflytande på denna tillsättning. Vad som vidare talar för att ett visst ingripande förekommit från regeringens sida är det förhållandet, som vi i konstitutionsutskottet upplystes om, att en tjänsteman inom penninglotteriet hade ansetts vara lämplig för uppgiften att bli direktör och att styrelsen hade för avsikt att tilldela honom denna chefspost. Man fick nu för hans del i stället inrätta en ny tjänst, en vicedirektörspost.

Det är säkert ingen som vill påstå att ett statsråd, som avgår ur regeringen och som har stora kvalifikationer när det gäller administrativt arbete, inte kan vara lämplig för en annan statlig tjänst av något slag. Men det är inte så aldeles självklart att, som det nu har blivit, ett statsråd som avgår skall precis samma dag flytta över till en annan välavlönad statlig befattning.

Det är av denna anledning som reservanterna som sin uppfattning vill hävda, att regeringen bör iaktta stor återhållsamhet vid utdelning av ämbeten till sina egna medlemmar. Det var nog ingen som hade väntat att denna chefstjänst i penninglotteriet skulle komma att användas som en politisk reträttplats.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Den ärade reservanten har tillsammans med några meningsfränder i denna fråga gett sig ut på krigsstigen. Han nöjer sig inte med att kräva statsrådet Langes skalp, utan för säkerhets skull tar han också med statsministerns.

Vad är det som har skett? Ja, såvitt jag kan se är det ungefär följande. Det har varit dragning i penninglotteriet på chefsbefattningar. Högsta vinsten har utfallit på statsrådet Nilson i Spånstad. Så har det inrättats en extra vinst, och den har tillfallit en av tjänstemännen i penninglotteriet. Det är något, som man tydligen är upprörd över, eftersom man

utkräver ansvar av både handelsministern och statsministern. Det egendomliga i anmärkningen är bara, att ingen av dessa har överträtt några befogenheter eller är på något sätt vare sig formellt eller juridiskt ansvarig för vad som skett. Skulle man här kunna rikta en anmärkning, vilket man inte kan, eftersom bolagslagen inte ger konstitutionsutskottet eller riksdagen den möjligheten — borde ju kritiken rikta sig mot bolagsstyrelsen.

Såvitt jag kan finna av reservanternas formuleringar, anmärker man på det förhållandet, att man inte har något att anmärka på. Om man ser på formuleringen i slutyrkandet — det gäller det uttalande man önskar — heter det: »Utskottet — som samtidigt härmed ej kan undgå att inskräpa att regeringen måste iakttaga stor återhållsamhet vid tilldelning av ämbeten åt sina egna medlemmar — har med hänsyn till vad som förekommit i samband med tillsättningen av direktörsposten i Svenska penninglotteriet Aktiebolag av olika här ovan angivna synpunkter funnit sig böra göra anmälan» etc.

»Av olika här ovan angivna synpunkter», säger man. Hur ser då dessa synpunkter ut? Jo, till att börja med refereras ett interpellationssvar, i vilket statsrådet Lange inte avsvär sig tanken på kontaktmöjligheter med statsägt bolags styrelse inför viktiga avgöranden. Det är väl, låt mig säga, en ganska naturligt sak, att sådan kommunikation ibland förekommer. Jag undrar t. ex., om det inte, när det inom en industri, som kontrolleras av en större privatbank, skall tillsättas en verkställande direktör, förekommer någon kommunikation mellan representanter för bolagsstyrelsen och banken. Det vore naturligt, om så inte vore fallet, och jag tycker inte att detta i och för sig är något att anmärka på. Det gör man inte heller, men man säger, att här har varit »ett ingripande».

Sedan framhåller man: »Att ett visst ingripande förekommit torde också kunna utläsas av det förhållandet att en tjänsteman inom bolaget, som ansågs

Ang. ersättning till Kronobergs läns slakteriförening för vissa förluster designerad till chefsposten i fråga, nu i stället tilldelades en nyinrättad vice-direktörspost — —.» Det är styrelsen som har valt verkställande direktör. Det är styrelsen som har inrättat denna vicedirektörspost och utsett mannen i fråga. Det är alltså styrelsen, som är ansvarig, och skulle någon av styrelsens ledamöter ha kommit i samvetsnöd för detta, borde han ha ställt sin plats till förfogande.

Sedan konstateras, att det finns en lucka i den konstitutionella kontrollen över statsråds eventuella åtgöranden när det gäller de statliga företagens verksamhet och då speciellt tillsättning av chefsposter i dessa företag. Man påtalar att sådana ärenden inte på något sätt protokollföres. Ja, frågan om de statsägda företagen, deras skötsel, organisation och administration är väl ett spörsmål, som riksdagen får tillfälle att studera i samband med den stora utredningen om de statsägda företagen. Vad som kan framkomma ur denna utredning får väl närmare diskuteras i det sammanhanget. Vad jag skulle vilja säga därvidlag är, att utvecklingen inte bör gå i den riktningen, att dessa företags ofrihet ökar. Tvärtom bör det vara så, att det om möjligt ges ökad frihet åt dessa företag för att säkerställa deras konkurrens- och organisatoriska möjligheter.

Vad man till sist säger är, att regeringsingripanden endast bör ifrågakomma, när särskilda skäl är för handen. Det är ju rätt diffust uttryckt; det är inte på något sätt specificerat vad man menar med detta, utan det är ett allmänt uttalande.

Sedan säger reservanterna, också med samma kraft och tyngd som i övrigt: »Bolagets chefstjänst bör ej inrangeras bland politiska reträttplatser.» Var står det skrivet någonstans, och vilka är de legala politiska reträttplatserna enligt reservanternas mening? Det får väl bli en omdömesfråga från fall till fall, och det är väl svårt att på den punkten dra upp en linje, som kan ligga till underlag för ett konstitutionsutskottets kritiska bedömande av en åtgärd.

Jag vet inte, om reservanterna menar, att den utnämnde direktören inte skulle vara kapabel för uppgiften i fråga, men det ligger kanske en antydning om detta i talet om att det inrättats en vice-direktörspost. Skulle reservanterna hysa den tanken, skulle väl kontentan av denna debatt närmast bli den, att handelsministern — jag går inte så långt att jag i detta fall kräver, att även statsministern skall delta — får överväga någon lämplig form för kommunikation med styrelsen i och för en undersökning av om det, när vederbörande direktör satt sig in i arbetet, allt fortfarande är av ekonomiska och administrativa eller av sociala och humanitära skäl nödvändigt med en vicedirektörsbefattning i fortsättningen.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Herr Andersson började sitt anförande med att säga, att man i penninglotteriet haft dragning på direktörs- och vicedirektörsposter. Då vill jag säga, att lotteriförordningen i detta land nog inte känner till sådana vinster som direktörsbefattningar.

Hur det än är med det formella i denna anmärkning, har det varken i konstitutionsutskottet, i herr Anderssons anförande eller i det av mig omnämnda interpellationssvaret bestritts, att det vid tillsättandet av denna direktörsbefattning övats inflytande från regeringens sida. Den frihet för de statliga bolagen, som skyttades fram i det senaste anförandet, tror jag inte har varit till förmån när denna direktörsbefattning blivit tillsatt.

Ang. ersättning till Kronobergs läns slakteriförening för vissa förluster

Enligt reservationen XIV hade herr *von Friesen* med instämmande av herrar *Weiland* och *Olofson* ansett, att utskottet bort göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Hedlund med anledning av Kungl. Maj:ts i protokoll över inrikesärenden den 8 februari 1957 om-

Ang. ersättning till Kronobergs läns slakteriförening för vissa förluster

förmålda beslut att tilldela Kronobergs läns slakteriförening u. p. a. i Alvesta ersättning för vissa förluster i anledning av paratyfusedidemi år 1953 inom landet.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Det gäller här frågan om ett anslag till slakteriet i Alvesta från staten på nästan en halv miljon kronor. Detta anslag skulle slakteriet ha på grund av att man där råkat ut för en paratyfusedidemi, som givetvis varit till stor skada för slakteriet.

Men innan beslut fattades därom vidtogs undersökningar beträffande slakteriet och dess skötsel, varvid man kom till vissa slutsatser. I redogörelsen för dessa undersökningar står, att man kom underfund med att kylrummen var för hårt belastade, så att djurkropparna icke alltid kunde nedkylas på önskvärdt sätt, vilket under den värmebölja som satte in i juni var av stor betydelse. Vidare anfördes, att det syntes ganska troligt, att temperaturen i järnvägsvagnar, som under denna tid använts för transport av kött från slakteriet, blivit abnormt hög. I rapporten från medicinalstyrelsen och veterinärstyrelsen förklarades vidare, att kritiken mot slakteriet i Alvesta riktade sig mot hygieniska brister därstädes. Särskilt gällde dessa förekomsten av råttor och förorenat vatten. Av dessa konstateranden och vissa resonemang vid sidan om vad som förekommit i de officiella rapporterna har man fått den uppfattningen, att allt vid slakteriet i Alvesta kanske inte var som det borde vara.

Vad sedan gäller anslaget — jag skall fatta mig kort — är det märkliga att statsrådet varit villigt att betala inte bara den summa som slakteriet begärt, utan slakteriet har till och med fått ett större belopp än vad man begärt. Om man skulle gå in för samma princip när det gäller att bistå medborgare som kommit i en sådan situation, t. ex. genom sjukdom, att de behöver få hjälp, undrar jag vart detta till slut skulle leda.

Faktum är att slakteriet inte befann sig i någon nödsituation. I en av rappor-

terna står att slakteriet kunde redovisa en ganska betydande nettovinst. Det hade således inte några som helst svårigheter att reda upp sina affärer. Statskontoret avstyrkte också i sitt remissyttrande bestämt, att något anslag över huvud taget skulle lämnas.

Mot bakgrunden av dessa fakta har vi reservanter ansett att staten i varje fall inte borde ha utbetalat ett så stort belopp som man nu gjort.

Herr KARLSSON, FRITIOF, (bf):

Herr talman! Ersättningen till slakteriet i Alvesta grundar sig på ett riksdagsbeslut. Enligt riksdagens beslut skulle, såsom det står i den kungl. kungörelsen, ersättning inte utgå när någon avsiktligt eller genom grov vårdslöshet orsakat förlust i de hänseenden varom här är fråga.

Frågan är nu alltså, om slakteriet självt genom grov vårdslöshet orsakat de uppkomna förlusterna. Under sådana förhållanden skulle givetvis någon ersättning inte utgå. Av de framlagda handlingarna framgår emellertid, att det icke i något fall kunnat visas att slakteriet genom grov vårdslöshet vållat förlusterna.

Den föregående talaren erinrade om de hygieniska förhållandena vid slakteriet. Han talade om de iakttagelser som gjorts beträffande vattnet och förekomsten av råttor. Detta med rättorna var ju ett påstående, som kom fram i tidningspolemiken men som senare visade sig vara ohållbart. I den framlagda promemorian fastslogs att skulden inte kunde ligga hos någon förening av vattnet, och man kunde heller inte påvisa någon förekomst av råttor som kunde vara orsaken till smittan.

Man har inte ens kunnat konstatera på vilket sätt smittan inkommit i slakteriet. Det antyds i veterinärstyrelsens utredning att smittan troligen kommit genom sjuka djurbesättningar i länet. Det kan ju på intet sätt läggas slakteriet till last om smittan inkommit den vägen. Man har vidare talat om att en del utländska barn var placerade i lä-

Ang. ersättning till Kronobergs net och att smittan möjligen skulle ha kunnat komma från dem, men därom vet man ingenting bestämt.

Vad som är konstaterat är endast att smittan har spritts via slakteriet men att detta inte kan läggas slakteriet till last under de exceptionella förhållanden som rådde just då. Man hade nyligen haft en strejk, som medfört att slakten dämts upp. Efter strejkens slut blev det en kraftig ökning av leveranserna av slaktdjur till slakteriet. Det medförde att man tvingades forcera slakten, och kylrummen blev hårt utnyttjade. Slakteriet hörde sig för hos veterinärstyrelsen och fick dess tillstånd att öka kapaciteten i kylrummen. Man hade således ett direkt medgivande härtill från vederbörande högsta myndighet, och något ansvar kan således inte på denna punkt läggas på slakteriet.

Det synes sålunda som om slakteriet visserligen genom olyckliga omständigheter varit orsak till smittans spridning men att därifrån allt gjorts som kunnat göras för att förhindra sjukdomens ytterligare spridning. Det har också genom protokoll från sammanträde med hälsovårdsnämnden framkommit, att nämnden gjort en besiktning av slakteriet någon vecka tidigare och därvid funnit allt i sin ordning och alltså icke haft någonting att anmärka på de hygieniska förhållandena.

Min egen kännedom om slakteriet gör att jag kan säga att det har varit välordnat på alla sätt. Man har gjort moderniseringar och över huvud taget hållit en hög standard. I ett yttrande av statens bakteriologiska laboratorium heter det också, att slakteriet i varje fall icke varit sämre än andra liknande slakterier med avseende på de hygieniska förhållandena. Min egen uppfattning är att alvestaslakteriet i det hänseendet är bättre än de flesta andra slakterier.

Herr Weiland säger nu att slakteriet även det aktuella året redovisade vinst. Ja, men den vinsten var ganska blygsam, och jag kan vittna om att den efterlikvid, som regelmässigt brukar återgå till leverantörerna, det året uteblev.

läns slakteriförening för vissa förluster Vi vet också att en så pass liten vinst enligt bokslutet som 16 000 kronor i ett företag av denna storleksordning inte har någon betydelse.

Efter genomgång av ärendet synes anmärkningen obefogad, och det förefaller som om enligt riksdagsbeslutet Kungl. Maj:t har handlat riktigt.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Jag vill tillägga bara ett par ord och ber därvid att få citera följande ur utskottets memorial. Det heter där bl. a.: »Rörande vissa vid undersökningarna påtalade brister i fråga om hygienien vid slakteriet anfördes i medicinalstyrelsens och veterinärstyrelsens rapport bl. a. följande. Kritiken mot slakteriet i Alvesta riktade sig mot hygieniska brister därstädes. Särskilt gällde dessa förekomsten av råttor och förorenat vatten. I båda de nämnda avseendena hade det konstaterats vissa brister.»

Jag behöver inte läsa mera. Dessa brister har alltså konstaterats. Om det nu är så som den föregående talaren sade, att detta slakteri icke har sämre förhållanden än man har på andra ställen behöver det tydligen rensas upp på slakterierna litet varstans.

Herr KARLSSON, FRITIOF, (bf):

Herr talman! När det gäller förekomsten av råttor, så vet vi ju att veterinärstyrelsen i ett senare yttrande frångått sitt påstående härom, då det konstaterats att det var felaktigt.

När det gäller frågan huruvida slakteriet skulle ha ersättning eller icke, så vill jag erinra om att länsstyrelsen i Kronobergs län, som torde vara den som närmast har att bevaka de juridiska synpunkterna, tillstyrkt ersättning, då den funnit att några brister i de avseenden som angives i den Kungl. kungörelsen icke förelegat.

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 22 februari 1957 dagtecknad proposition, nr 97, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

A) antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändrad lydelse av 9 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt; samt

3) lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965;

B) dels, med godkännande av i propositionen angivna allmänna grunder för statsbidrag till kommunerna i anledning av ortsavdragsreformen, bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter i ämnet,

dels godkänna vad i propositionen förordats beträffande vissa skatteunderlagsgraderade statsbidrag för speciella ändamål och vissa kommunala bidrag till statliga utgifter samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda härför erforderliga föreskrifter,

dels ock under sjunde huvudtiteln å riksstaten för budgetåret 1957/58 till Skatteersättning till kommunerna m. m.

anvisa ett förslagsanslag av 295 000 000 kronor.

I propositionen hade föreslagits en höjning av de kommunala ortsavdragen till paritet med de vid den statliga beskattningen nu gällande ortsavdragen och att även i övrigt en direkt anpassning skulle ske av de kommunala ortsavdragen till det statliga ortsavdragssystemet. Detta innebar bland annat, att ett särskilt ortsavdrag för ensamma skattskyldiga med underhållsskyldighet mot barn föreslagits infört även vid den kommunala beskattningen. Höjningen av ortsavdragen hade föreslagits skola träda i kraft den 1 januari 1958 och första gången tillämpas i fråga om den preliminära skatten för år 1958 och vid 1959 års taxering. Höjningen av ortsavdragen skulle förbindas med statliga bidrag till kommunerna. Under en första övergångstid av tre år — åren 1958, 1959 och 1960 — skulle statsbidraget utgå till alla kommuner och då i princip utgöra full kompensation för den av ortsavdragshöjningen föranledda inkomstminskningen. Under de därefter följande fem åren — åren 1961—1965 — skulle statsbidraget successivt minskas i en del kommuner samt i de beträffande tillgången på skatteunderlag bäst ställda kommunerna helt avvecklas. Frågan om en fortsatt reducering eller avveckling av statsbidraget i de kommuner, i vilka bidraget vid 1965 års utgång inte helt indragits, avsågs skola utredas i samband med frågan om en allmän kommunal skatteutjämning. Maximibeloppet för det särskilda avdraget för nedsatt skatteförmåga vid den kommunala taxeringen hade föreslagits skola bestämmas till 3 000 kronor eller samma belopp som nu gällde vid den statliga taxeringen.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) var 48 § 2 mom. så lydande:

(Nuvarande lydelse)

Skattskyldig fysisk — — — nedan sägs.
Skattskyldig, som under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, åtnjuter kommunalt ortsavdrag med följande belopp, nämligen i

(Föreslagen lydelse)

Skattskyldig, som under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, åtnjuter kommunalt ortsavdrag med följande belopp, nämligen

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ortsgrupp I 1 680 kronor, i ortsgupp II 1 760 kronor, i ortsgupp III 1 840 kronor, i ortsgupp IV 1 920 kronor och i ortsgupp V 2 000 kronor.

i ortsgupp I 3 360 kronor, i ortsgupp II 3 520 kronor, i ortsgupp III 3 680 kronor, i ortsgupp IV 3 840 kronor och i ortsgupp V 4 000 kronor.

Skattskyldig, som — — — — — stycke sägs.

Annan skattskyldig än i andra och tredje styckena sagts äger åtnjuta kommunalt ortsavdrag med följande belopp, nämligen i ortsgupp I 1 180 kronor, i ortsgupp II 1 230 kronor, i ortsgupp III 1 290 kronor, i ortsgupp IV 1 340 kronor och i ortsgupp V 1 400 kronor.

Gift skattskyldig, som under beskattningsåret icke levt tillsammans med andra maken, ävensom annan ogift skattskyldig än som avses i nästföregående stycke, äger, därest han haft hemmavarande eller av den skattskyldige helt eller delvis underhållet barn, som stått under hans vårdnad och för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, åtnjuta kommunalt ortsavdrag med följande belopp, nämligen i ortsgupp I 2 520 kronor, i ortsgupp II 2 640 kronor, i ortsgupp III 2 760 kronor, i ortsgupp IV 2 880 kronor och i ortsgupp V 3 000 kronor. Har skattskyldig som nyss nämnts haft barn, för vilket allmänt barnbidrag utgått men vilket icke stått under hans vårdnad, äger han, därest han helt eller delvis underhållet barnet, likaledes åtnjuta ortsavdrag efter vad i detta stycke sägs, dock endast om den skattskyldige icke levt tillsammans med den som har vårdnaden om barnet.

Annan skattskyldig än i andra, tredje eller fjärde stycket sägs (e n s a m s t å e n d e) äger åtnjuta kommunalt ortsavdrag med följande belopp, nämligen i ortsgupp I 1 680 kronor, i ortsgupp II 1 760 kronor, i ortsgupp III 1 840 kronor, i ortsgupp IV 1 920 kronor och i ortsgupp V 2 000 kronor.

Propositionen hade hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt avsåg under A upptagna förslag, och i övrigt till statsutskottet.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner, nämligen

A) de likalydande motionerna I: 425 av fröken *Ranmark* och II: 535 av fru *Eriksson* i Stockholm m. fl., vari hemställts, att 48 § i den i proposition nr 97 föreslagna lagen om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 måtte få den lydelse, motionerna visade;

B) de likalydande motionerna I: 456 av herr *Hagberg* m. fl. och II: 572 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 97 med de ändringar att dels full kompensation till kommunerna för skatteunderlagsbortfallet i samband med höjningen av de kommunala ortsavdragen skulle utgå under ett år i stället för föreslagna tre år, dels rubriken jämte 1 och 3 §§ enligt förslaget till lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

skatt för åren 1958—1965 skulle erhålla den lydelse, som i motionerna angivits;

C) de likalydande motionerna I: 464 av fru *Gärde Widemar* m. fl. och II: 575 av herr *Gustafson* i Göteborg m. fl.;

D) de likalydande motionerna I: 465 av herrar *Gustafsson* och *Franzén* samt II: 576 av herr *Larsson* i Hedenäset;

E) motionen II: 552 av herr *Holmberg* m. fl., vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 97 i vad avsåg höjningen av de kommunala ortsavdragen och utgåvande av full kompensation åt kommunerna under en tid av tre år samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag med syfte att även efter den angivna treårsperioden ge kommunerna sådan statlig hjälp, att av reformen föranledda kommunala skattehöjningar förhindrades.

De inbördes likalydande motionerna I: 425 och II: 535 samt I: 464 och II: 575 hade i sin helhet hänvisats till bevillningsutskottet. Övriga i anledning av propositionen väckta motioner hade hänvisats, såvitt de angingo de i propositionen redovisade författningsförslagen, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till behandling i sammanhang med den förevarande propositionen hade utskottet upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 311 av fru *Gärde Widemar* och fru *Hamrin-Thorell* samt II: 382 av fröken *Elmén* m. fl.;

II) de likalydande motionerna I: 369 av herr *Ohlén* m. fl. och II: 455 av herr *Ohlin* m. fl., vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta

1) sådan ändring av gällande bestämmelser, att ogift skattskyldig (varmed jämställdes änka, änklings eller frånskild) med hemmavarande barn och förvärvsarbete utanför hemmet medgaves samma ortsavdrag vid den statliga beskattningen som det för gift skattskyldig gällande;

2) en höjning av förvärvsavdraget för gift förvärvsarbetande kvinna med minderårigt barn från nuvarande 10 procent av inkomsten, dock högst 1 000 kronor, till 20 procent av inkomsten, dock högst 2 000 kronor;

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa

a) om utredning rörande införande av barnavdrag vid beskattningen;

b) om utarbetande av en plan för ett fortsatt reformarbete på skatteväsendets område genom inom ramen för bevarande av sunda statsfinanser steg för steg genomförda skattelättnader;

III) de likalydande motionerna I: 373 av fru *Svenson* m. fl. och II: 457 av herr *Onsjö*, vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en omprövning av förvärvsavdraget så att, i enlighet med vad som anförts i motionerna, även ogift kvinna med ett eller flera barn skulle äga rätt till förvärvsavdrag.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 97, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 9 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt; samt

3) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965; ävensom

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 311 av fru *Gärde Widemar* och fru *Hamrin-Thorell* samt II: 382 av fröken *Elmén* m. fl.,

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

2) de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlon m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 373 av fru Svenson m. fl. och II: 457 av herr Onsjö,

4) de likalydande motionerna I: 425 av fröken Ranmark och II: 535 av fru Eriksson i Stockholm m. fl.,

5) de likalydande motionerna I: 456 av herr Hagberg m. fl. och II: 572 av herr Nilsson i Svalöv m. fl., såvitt motionerna hänvisats till bevillningsutskottet,

6) de likalydande motionerna I: 464 av fru Gärde Widemar m. fl. och II: 575 av herr Gustafson i Göteborg m. fl.,

7) de likalydande motionerna I: 465 av herrar Gustafsson och Franzén samt II: 576 av herr Larsson i Hedenäset, såvitt motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, ävensom

8) motionen II: 552 av herr Holmberg m. fl., såvitt motionen hänvisats till bevillningsutskottet,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Söderquist*, *Gustafson* i Göteborg och *Strandh*, vilka i fråga om ortsavdragen för ensamstående skattskyldig med hemmavarande barn ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt under punkterna A 1 och A 2 hemställt, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 97, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med bifall till de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlon m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl. — såvitt gällde frågan om ortsavdragen för ensamstående skattskyldig med hemmavarande barn — ävensom till de likalydande motionerna I: 464 av fru Gärde Widemar m. fl. och II: 575 av herr Gustafson i Göteborg m. fl. samt i anledning av de likalydande

motionerna I: 425 av fröken Ranmark och II: 535 av fru Eriksson i Stockholm m. fl.,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med de ändringar och tillägg, som i reservationen angivits;

2) dels antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 8 § 1 mom. och 9 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, dels ock för sin del antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § 2 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

II) av herrar *Mannerskantz* och *Nilsson* i Svalöv, vilka på åberopade grunder ansett, att utskottet bort under punkten A 3 hemställa, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 97, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, antaga det i propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965 med de ändringar, som föreslagits i de likalydande motionerna I: 456 och II: 572;

III) av herrar *Söderquist*, *Gustafson* i Göteborg, *Persson* i Svensköpp och *Strandh*, vilka — i fråga om förvärvsavdraget för gift kvinna — ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under punkten B 2 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlon m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl. — såvitt gällde frågan om gift kvinnas förvärvsavdrag — ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 311 av fru Gärde Widemar och fru Hamrin-Thorell och II: 382 av fröken Elmén m. fl., antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

IV) av herrar *Spetz, Söderquist, Mannerskantz, Nilsson* i Svalöv, *Gustafson* i Göteborg, *Persson* i Svensköp och *Strandh*, vilka — beträffande yrkandet om utredning om införande av barnavdrag vid beskattningen — ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlon m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl. i den del motionerna här behandlats, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande införande av barnavdrag vid beskattningen;

V) av herrar *Spetz, Söderquist, Mannerskantz, Nilsson* i Svalöv, *Gustafson* i Göteborg, *Persson* i Svensköp och *Strandh*, vilka — beträffande yrkandet om utarbetande av en plan för ett fortsatt reformarbete på skatteväsendets område — ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlon m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl., i vad motionerna avsåge här förevarande fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av en plan för ett fortsatt reformarbete på skatteväsendets område genom inom ramen för bevarande av sunda statsfinanser steg för steg genomförda skatteåtgärder;

VI) av herr *Rune Johansson*, som dock ej antytt sin mening.

Vid betänkandet hade dessutom fogats ett särskilt yttrande av herrar *Niklasson, Bengtson* och *Jansson* i Aspeboda, vilka anfört följande:

»Det i föreliggande betänkandet framlagda förslaget beträffande ortsavdragen vid den kommunala taxeringen innebär att desamma höjes till samma belopp som vid den statliga. Något ställningstagande till frågan om dyrortsgraderingen av dessa avdrag innebär detta alltså icke, utan kommer frågan härom att upptagas i annat sammanhang. Vår anslutning till

förevarande betänkande innebär därför icke ett frånträdande av vår i olika sammanhang framförda uppfattning att ifrågavarande ortsavdrag bör utgå med enhetliga belopp för hela riket varvid dock övre Norrlands särartade förhållanden bör beaktas.»

I reservation I, av herr *Söderquist* m. fl., hade för 48 § 2 mom. tredje stycket kommunalskattelagen föreslagits följande avfattning:

Skattskyldig, som under beskattningsåret haft husföreståndarinna hos sig anställd eller haft förvärvsarbete utom hemmet, äger, därest han varit ogift (varmed jämställes änklings, änka eller fränskild) och haft hemmavarande barn för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, att åtnuta kommunalt ortsavdrag med belopp som i föregående stycke sägs.

I reservation III, av herr *Söderquist* m. fl., hade förordats, att 4 § 2 mom. förordningen om statlig inkomstskatt skulle erhålla följande lydelse:

Har gift kvinna, som levt tillsammans med sin man och som under större delen av beskattningsåret varit här i riket bosatt, under året haft inkomst av rörelse eller av eget arbete, må hon, om och i den mån sådan hennes inkomst därtill förslår, åtnjuta avdrag med 300 kronor eller, om hon haft hemmavarande barn för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, med 300 kronor jämte 20 procent av nämnda inkomst, sammanlagt dock högst med 2 000 kronor.

Har gift man, som levt tillsammans med sin hustru och som under större delen av beskattningsåret varit här i riket bosatt, under året haft inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse och har den skattskyldiges hustru utfört arbete i förvärvskällan till ett värde av minst 300 kronor, må mannen, om och i den mån inkomsten i förvärvskällan därtill förslår, åtnjuta avdrag med 300 kronor.

Avdrag enligt detta moment må icke för makarna tillsammans överstiga 300 kronor eller, om den gifta kvinnan hatt hemmavarande barn för vilket rätt till

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

allmänt barnbidrag förelegat, 2 000 kronor.

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande betänkande skulle företagas till avgörande punktvis, dock med iakttagande att punkterna A 1 och A 2 behandlades i ett sammanhang, samt att vid behandlingen av den punkt, varom först uppstode överläggning, denna skulle få omfatta betänkandet i dess helhet ävensom den i nästföljande ärendet på föredragningslistan, statsutskottets utlåtande nr 95, avsedda frågan om anslag till skatteersättning till kommunerna m. m.

Punkterna A 1 och A 2

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! De problem, som beröres i reservationerna I och III till föreliggande betänkande är gamla bekanta — för att nu använda ett här i kammaren ofta brukat talesätt. Vid några tidigare tillfällen har liksom i år motionsvis framhållits, att de för närvarande gällande reglerna i fråga om rätt till ortsavdrag för ensamstående skattskyldig med hemmavarande barn inte är särskilt tidsenliga. Samma rätt till ortsavdrag som för gift skattskyldig tillkommer nämligen endast den, som haft husföreståndarinna eller hembiträde anställt. Man har tydligen vid lagstiftningen huvudsakligen haft änklings fall i tankarna. Förhållandena är emellertid nu, såsom framgår av en av de nyss nämnda motionerna, väsentligt ändrade. Det övervägande antalet skattskyldiga inom ifrågavarande grupp utgöres av ensamstående mödrar. Hembiträdesbristen framtingar andra lösningar av vårdproblemet för barnen, t. ex. genom utnyttjande av kollektiva anordningar av olika slag, såsom daghem, förskolor etc., och eventuellt måste man också komplettera med städhjälp, måltidsinackorderingar o. dyl. Kostnaderna härför blir i allmänhet av motsvarande omfattning som kostnaderna för ett hembiträde. Då den bakomliggande motiveringen för det högre ortsavdraget i »husföreståndarinnefallet» är att kompensera de ökade

kostnaderna, borde konsekvensen kräva att dessa skattskyldiga finge rätt till det högre ortsavdraget.

Reservanterna anser att vad motionärerna anfört är bärande. Gällande regler måste anses vara otidsenliga.

I propositionen föreslås nu den ändringen, att ifrågavarande skattskyldiga vid den kommunala beskattningen skall få rätt till det i jämförelse med övriga ensamstående något förhöjda ortsavdrag, som de tidigare haft vid den statliga beskattningen. Detta är visserligen ett steg i rätt riktning men ingalunda helt tillfredsställande.

I likhet med vad som yrkats i motionerna av herr Ohlon m. fl. och herr Ohlin m. fl. anser reservanterna emellertid att rätten till det högre ortsavdrag som vi förordar bör begränsas till att gälla de ensamstående skattskyldiga som haft hemmavarande barn i sin vårdnad och därjämte haft förvärvsarbete utanför hemmet.

I reservationen föreslås alltså att § 48 i kommunalskattelagen får följande lydelse: »Skattskyldig, som under beskattningsåret haft husföreståndarinna hos sig anställd eller haft förvärvsarbete utom hemmet, äger, därest han varit ogift (varmed jämställes änkring, änka eller fränskild) och haft hemmavarande barn för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, att åtnjuta kommunalt ortsavdrag med belopp som i föregående stycke sägs.» Det skulle alltså vara samma avdrag som om vederbörande varit gift.

I fråga om förvärvsavdraget för gift kvinna, d. v. s. det avdrag, som man får göra för kostnad för inkomsternas förvärvande, så framhålles i reservation nr III att detta avdrags nuvarande belopp — maximum 1 000 kronor för kvinna med minderårigt barn — fastställdes år 1952, alltså för rätt länge sedan. Sedan dess har penningvärdet försämrats. Redan på denna grund är enligt vår mening en höjning motiverad. Reservanterna deklarerar vidare den i de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlon m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl. framförda meningen, att förvärvsavdraget med hän-

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

syn till sin avsedda funktion, nämligen att till viss del kompensera den förvärvsarbetsande gifta kvinnan för de särskilda kostnader som är förenade med hennes förvärvsarbete, inte fick en tillfredsställande utformning genom 1952 års beslut. De skäl som då förelåg för ett större förvärvsavdrag är enligt vår uppfattning nu ännu starkare.

Enligt vad utskottet erfarit — det framgår av utskottsmajoritetens utlåtande — torde den av 1954 års riksdag begärda utredningen rörande förvärvsavdraget komma att igångsättas inom den närmaste tiden. Av de skäl som anförts i de ovan nämnda motionerna anser reservanterna emellertid att en viss omedelbar höjning vore synnerligen angelägen. En sådan höjning bör emellertid vara provisorisk i avvaktan på utredningens resultat och på sätt som föreslagits i motionerna begränsas till en höjning av nuvarande procenttal, 10 procent av inkomsten, till 20 procent av inkomsten jämte en höjning av maximitalet från nuvarande 1 000 kronor till 2 000 kronor. Det nuvarande grundbeloppet på 300 kronor skulle kvarstå oförändrat tills vidare. Den här förordade provisoriska höjningen skulle alltså begränsas till det förvärvsavdrag som tillkommer gift kvinna, som har minderårigt barn och som haft inkomst av rörelse eller av eget arbete.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till de båda reservationer, som är be-tecknade med nr I och III.

Herr MANNERSKANTZ (h):

Herr talman! Beträffande det förslag till ändrade skatteskalor som från högerpartiets sida framförts både i fjol och i år och som behandlats i bevillningsutskottets betänkande nr 41, som kommer att behandlas här i dag, har som förnämsta anmärkning mot detta förslag — vilket i övrigt även av utskottets majoritet säges vara förknippat med mycket stora fördelar — framförts, att det inte ger tillräckligt stor skattesänkning för de lägsta inkomstskikten. Ja, herr talman, om det kan man bara säga: Tacka

för det! De har ju så liten statsskatt i alla fall, att även om den helt togs bort skulle inte sänkningen bli så stor ändå. Vi har i stället framfört den uppfattningen, att skall man ge de lägsta inkomstskikten en verklig hjälp, så måste det ske på den kommunala beskattningens väg. Det är vad som nu här föreslås. De som har under 4 000 kronors inkomst blir i stort sett helt befriade från varje skatt. Det kanske inte är alldeles riktigt ur psykologisk synpunkt att man helt och hållet befriar människor från skatt. Med undantag av sjukförsäkringsavgiften och pensionsavgiften deltar de inte alls i utgifterna för de åtgärder, som det allmänna vidtar. Det är väl också på det sättet, att de ofta utnyttjar kommunernas tjänster mera än de som ligger inom högre skatteskipt. Ur den synpunkten kanske t. o. m. många bland dessa tycker att det är synd, att de inte får vara med och betala åtminstone litet grand till kommunen. Eftersom det dock ligger en sund princip i att existensminimum bör sammanfalla med ortsavdraget, tycker jag emellertid att man kan säga att detta är en rationell ordning, även om det kan medföra vissa verkningar som kanske inte psykologiskt är så gynnsamma.

Summan av det här resonemanget är att även jag och de andra utskottsledamöter, som tillsammans med mig har avgivit en reservation beträffande en annan fråga, med glädje finner oss kunna tillstyrka höjningen av de kommunala ortsavdragen. Det kommunala skatteunderlaget var ju förr mycket svagt. Vid 1937 års taxering uppgick det inte till mer än ungefär 5 skattekröner per invånare i genomsnitt, men nu har det ökat oerhört och uppgick vid 1955 års taxering till 38,45 skattekröner per invånare. Detta innebär ju en 7- å 8-dubbling av skatteunderlaget per invånare, en ofantlig ökning, som givit kommunerna oerhört mycket större resurser. Dessa har ökat i hastigare takt än penningvärdeförsämringen har ökat kommunernas kostnader.

När vi nu för vår del godkänner denna nyhet, att det kommunala ortsavdraget höjs, så godkänner vi också att kom-

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

munerna skall erhålla en hjälp av staten under den tid som behövs dels för att de skall kunna anpassa sig, dels för att skatteunderlaget på normalt sätt skall hinna ökas så, att det bortfall av skatteunderlag som ortsavdragshöjningen medför inte skall drabbas så hårt.

Men då propositionen föreslår att det skall dröja åtta år, innan den här kompensationen upphör — ja, man vet för övrigt inte vad som skall ske därefter, det kanske blir ett fortsatt stöd — har vi tyckt att det var att gå litet för långt. Skälet till denna uppfattning är bl. a. att staten ju inte har råd att betala ut hur stora summor som helst. Det är inte rimligt att staten skall träda in som skattebetalare i kommunerna ännu efter åtta år med så stora belopp som det här faktiskt är fråga om. Det är kanske inte så lätt att exakt beräkna hur stora summor det rör sig om, men jag tror att statens bidrag till kommunernas utgifter ännu efter åtta år skulle uppgå till ungefär 233 miljoner kronor.

Ett annat skäl till att vi inte anser det vara bra att staten i så stor omfattning och så länge träder in som skattebetalare i kommunerna, är att kommunerna i våra dagars Sverige är mycket stora konsumenter och mycket stora investerare, som trängs bland alla andra på konsumtionens och investeringarnas allt mer krympande fält. Under sådana förhållanden är det inte alls ohälsosamt att kommunerna så att säga får en påminnelse om att även de måste bidra till den allmänna ekonomiska balansens upprätthållande här i landet, i all synnerhet som de för närvarande, enligt vad siffrorna utvisar, mer än både staten och det enskilda näringslivet fortsätter att öka sin konsumtion och sina investeringar.

Våra skäl för att förkorta denna tidrymd från åtta år till sex år grundar sig alltså både på hänsynen till statens finanser och på att man skall få till stånd en verklig skattelättnad, en skattelättnad som åstadkoms genom minskade utgifter. Vi menar att det måste ankomma på kommunerna att söka använda dessa övergångsår till att bringa ned sina ut-

gifter eller undvika att öka dem i samma takt som skett hittills i många kommuner. Samtidigt som jag säger detta vill jag inte underlåta att framhålla, att det finns många kommuner som sköter sin ekonomi på ett föredömligt sätt, som har god ordning på sina finanser, som har goda finansplaner och följer dem och som också, kan man säga, iakttar den allmänna återhållsamhet som i dagens läge är nödvändig. Men det finns ju tyvärr ett stort antal kommuner som gör motsatsen, och det är givetvis närmast med tanke på dem som det kan vara erforderligt att införa ett återhållande moment i så måtto att den statliga subventionen i samband med ortsavdragshöjningen snabbare avvecklas.

Vi föreslår alltså, att den fulla kompensationen inte skall utgå under tre år utan endast under det första året, och att man därefter skall börja med den avtrappning som föreslås i propositionen och av utskottet.

Att märka är ju att de kommuner, som har det lägsta skatteunderlaget, inte får vidkännas någon minskning alls av denna subvention, vare sig under de åtta år som utskottet föreslår eller under de sex år som reservanterna föreslår, utan det gäller bara de kommuner som har mycket stort skatteunderlag per invånare. För dessa kommuner kan det stora skatteunderlaget i och för sig tänkas innebära en frestelse att inte visa tillbörlig återhållsamhet. Jag är alldeles på det klara med att det finns många områden, där kommunerna inte kan underlåta att öka sina investeringar. När befolkningstillväxten är särskilt kraftig måste man ju se till att de nya bebyggelseområden, som blir nödvändiga, förses med vägar, avloppsledningar, elektriska ledningar och allt annat som måste finnas. Men på andra områden — särskilt tror jag inom de stora kommunerna — finns det en mängd saker i fråga om vilka man kan bedriva en mer återhållsam politik. Jag skulle nästan förmoda, att just kommunernas andel i ansvaret för investerings- och konsumtionsutvecklingen i landet kommer att bli närmare belyst senare i debatten,

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

och därför skall jag inte nu uppehålla mig vidare vid denna fråga, utan detta får vara motivering nog till vårt förslag att korta av den här tiden från åtta till sex år. Jag är ganska säker om att sex år är en fullt tillräcklig anpassningstid, då kommunerna har möjlighet att se sig för. Man kan inte säga att de blivit tagna med överraskning eller att de inte får tillräcklig tid på sig för att eventuellt göra om sina finansplaner o. s. v. Kommunernas möjligheter i den vägen blir praktiskt taget desamma under sex som under åtta år.

I detta hänseende ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation II.

Jag har också antecknat mig för reservationerna IV och V. Reservation IV går ut på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t borde ha anhållit om en särskild utredning i syfte att få fram förslag till införande av barnavdrag vid beskattningen. Vi har också uttryckligen framhållit, att dessa barnavdrag bör vara en komplettering till de utgående barnbidragen. Att vi anser det vara angeläget att inte släppa denna tanke beror först och främst på att man först genom ett beslut i den riktningen kan säga, att vi har tillämpat principen att skatt skall utkrävas efter förmåga. Skatteförmågan nedsättes när man har barn i familjen, och då bör skatten rättas efter detta. Det är också den principen som tillämpas över hela västerlandet, där man knappast i något fall har enbart barnbidrag utan alltid — då man över huvud taget har några anordningar av detta slag — kombinerar barnbidragen med barnavdrag vid beskattningen.

De invändningar som här har gjorts, och som antagligen kommer att göras i den följande debatten bl. a. av utskottets mycket ärade ordförande, går ut på att barnavdraget inte kan utnyttjas av de lägsta inkomsttagarna. Precis som om det skulle kunna vara ett fullvärdigt skäl! Det är väl tillräckligt skäl för barnavdragen, att barnfamiljerna har en skatt som är över deras skatteförmåga. Den synpunkten bör enligt min mening vara avgörande. Dessutom kan det

mycket väl ordnas så — och den möjligheten bör utredningen beakta vid sina undersökningar — att de som har så små inkomster, att de inte nämnvärt kan utnyttja barnavdraget, skulle kunna få en komplettering barnbidragsvägen. Jag tror att jag tidigare har sagt här i kammaren, att det vore bra märkvärdigt, om vi här i landet skulle vara de enda som hade rätt, när vi bara ger barnbidrag, då alla andra nationer faktiskt har ansett det vara riktigtast att kombinera dem med barnavdrag.

Jag ber i detta hänseende alltså att få yrka bifall till reservation IV.

I reservation V föreslår vi att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om att man systematiskt planlägger ett fortsatt reformarbete på skatteväsendets område och verkligen tänker igenom, på vilket sätt man skall kunna komma fram till den i dag så nödvändiga skattesänkningen. Det råder intet tvivel om att vårt skattetryck är så högt, att det faktiskt verkar direkt skadligt. 1947 års skattebeslut betydde ett oerhört ingrepp, ett avbrott i vad som förut varit rådande här i landet. Vid det tillfället sade både högern och folkpartiet ifrån, att detta beslut inte kommer att bli utan skadeverkningar för det svenska näringslivet. Jag tänker faktiskt mest på näringslivet, ty via det får ju alla människor kännning av skadeverkningarna. Jag tror också att man då sade, att verkningarna inte kommer att inträda omedelbart. Det är ungefär vid den här tidpunkten som skadeverkningarna framträder. Sambandet med 1947 års skattebeslut är tydligt, och sedan har ju ytterligare mycket starka skattesärpningar ägt rum, dels genom penningvärdeförsämringen, som gör att allt flera människor kommer upp i höga progressionsskikt, dels genom nya former av beskattning på näringslivet. Men i dag ser vi faktiskt verkningarna — det håller på att bli ett stagnerande näringsliv, arbetslösheten börjar bli mer påtaglig. Enligt min mening är detta en av följderna av det alltför höga skattetrycket, och jag tror att vi alla här i landet skulle ha eu oerhörd nytta av

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

om man kunde bringa denna stagnation att upphöra och åter få ett progressivt näringsliv i detta land. För att klarlägga dessa förhållanden tror jag att det vore lämpligt — utöver de direkta förslag som vi från vårt håll årligen framför — om staten engagerade sig i en samlad planläggning av det fortsatta reformarbetet på skatteväsendets område.

Med anledning av detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall även till reservation V.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! De reservationer som medföljer detta betänkande rör sig allsammans om antingen sådana frågor, som har väckts innan propositionen framlades, eller också om mindre väsentliga ting i denna viktiga ortsavdragsreform. Den föregående talaren nämnde ju något om den betydelsefulla innebörden av detta förslag, och den bör inte undanskymmas av att reservationerna gäller mindre väsentliga ting.

Vi är lyckligtvis ense om att denna reform skall göras, så att man bringar upp ortsavdraget vid taxeringen för kommunalskatt till samma nivå som avdraget för statsskatten, och att gränsen vid 4 000 kronor skall vara ett skattefritt existensminimum. Vi vet ju att den centrala upphördsnämnden ofta vid fastställandet av ett faktiskt existensminimum sätter detta högre och att de socialvårdande myndigheterna i sin hjälpsamma verksamhet också i många fall sätter gränsen åtskilligt högre. Vad som här är föreslaget får nog därför betraktas såsom ett minimum, under vilket man inte rimligen kan komma.

Men här är det ju också fråga om en reell skattesänkning på 425 miljoner kronor. När man talar om vårt skattefria samhälle bör man väl ändå erinra sig, att vi föregående år fattade beslut om att sänka statsskatten med inemot 400 miljoner kronor. Detta förslag betyder en sänkning av kommunalskatten med över 400 miljoner kronor. Båda dessa reformer får ses i ett

sammanhang. Det är alltså fråga om en skattesänkning av storleksordningen 800 miljoner kronor, och räknar vi med de andra skattesänkningar som har skett jämte ändringar i skatteförordningarna under de sista åren, är vi uppe i en skattesänkning av storleksordningen en miljard kronor. Även i detta miljardrullningens tidevarv är detta inte att underskatta.

Förra årets reform om sänkning av statsskatten betydde procentuellt mest i de lägre inkomstskikten — där uppgick den till ungefär 17 procent — men de stora pengarna kom egentligen till de högre inkomstskikten. I kronor betydde sänkningen för de små inkomsttagarna rätt litet. Jag vill erinra om att en gift person med 6 000 kronor i årsinkomst i 3-ort fick en skatteminskning av 31 kronor, och det är ju också pengar, inte minst för dem som tillhör detta lilla inkomstskikt. En gift med 8 000 kronors inkomst fick en skatteminskning på 70 kronor och en med 12 000 kronors inkomst en minskning på 147 kronor. Men den föreslagna reformen ger i de inkomstskikt, som jag här nämnde, upp till 200 kronor överlag. Där skatteminskningen förut var 31, 70 och 147 kronor, blir den nu överlag ungefär 200 kronor. För dessa inkomsttagare gäller det alltså nu åtskilligt mycket mer och i vissa fall, då det gäller de allra minsta inkomsttagarna, ofantligt mycket mer än vad förra årets statsskattereform innebar. Jag har här förutsatt, att det är 12 kronors skatteuttag i kommunerna. Är det ett större skatteuttag, betyder det ännu mera i pengar för de små inkomsttagarna.

När det gäller kommunalskatten blir skattesänkningen mindre i de högre inkomstskikten. Vid 20 000 kronors inkomst blir den i runt tal 160 kronor och vid 30 000 kronors inkomst 140 kronor. Beloppet stiger alltså inte i förhållande till inkomsten, beroende på att kommunalskatten ju är avdragsgill då det gäller statsskatten. Eftersom statsskatten är progressiv verkar detta så, att det blir större fördel för de många små inkomsttagarna, och vi får komma ihåg

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

att den stora massan av gifta inkomsttagare befinner sig i det skikt med upp till 14 000 kronors inkomst, som har samma statsskatteprocent. För denna stora massa av svenska inkomsttagare betyder denna reform alltså 200 kronor, men för dem som tillhör de högre inkomstskikten, betyder den mindre. Man skulle kanske kunna säga så, att reformen från förra året gav de höga procenten åt de lägre inkomsttagarna, medan de stora pengarna kom de högre inkomstskikten till godo, men den nu föreliggande reformen ger både procenten och pengarna åt den stora massan av lägre inkomsttagare, och man måste se båda dessa reformer i ett sammanhang. Ser man dem i ett sådant sammanhang har vi fått en balanserad skattereform i den riktning, som vi väl fömligen allmänt här i kammaren anser att den bör gå.

Denna generella skattesänkning har emellertid för kommunernas del bara kunnat åstadkommas genom att staten betalar vad kommunerna förlorar. För kommunerna blir det status quo — de förlorar i kommunal inkomstskatt 500 miljoner kronor, och de får i statsbidrag 500 miljoner kronor. Sedan får staten 75 miljoner kronor extra i ökad statsskatt. Utan statsbidraget till kommunerna skulle det givetvis bli en skattelättnad särskilt för den grupp som inte får någon skatt alls, men för de andra bleve det en mindre skattelättnad än nu är fallet, och den skulle försvinna redan vid en inkomst på ungeför 15 000 kronor för gifta. Därefter skulle det bli en skatteökning. För den ogifte skulle skatthöjningen inträffa redan vid en inkomst av mellan 5 000 och 6 000 kronor. Om denna reform skall göras verkningfull, så att den kommer att bli till verklig hjälp för de mindre inkomsttagarna, måste statsbidrag lämnas åt kommunerna.

Enligt utskottets förslag skall bidrag till kommunerna för skatteunderlagsbortfallet utgå under tre år, och därefter skall statsbidraget successivt minskas efter ett visst tidsschema, som inte bevillningsutskottet behandlat utan statsutskot-

tet — och jag skall därför inte gå in på det. I högerns reservation föreslås att statsbidrag i full utsträckning endast skall lämnas kommunerna under ett år. Jag tycker att hela skattereformen blir en tom gest med ett sådant förslag, i synnerhet som högern i sin reservation framhåller att dessa medel skall användas för sänkning av andra skatter. Jag skulle vilja fråga: Vilka skatter? Är det fråga om förmögenhetsskatten, kvarlätenkapsskatten eller den statliga inkomstskatten? I så fall betyder det helt enkelt, att man återigen lägger skatterna på de många små inkomsttagarna ute i kommunerna och minskar skatten i huvudsak för de stora inkomsttagarna — ty på detta sätt verkar en minskning av förmögenhetsskatten och den statliga inkomstskatten. Den demokratiska innebörden av denna reform har då blivit alldeles bortviiftad.

Man säger vidare, att staten i längden inte har råd till denna reform. Man anser att man kan göra denna gest under ett år — till den verkan den hava kan — och sedan skall skattebördan på nytt drabba kommunerna. Jag tror tvärtom att det under de tre år som kommunerna erhåller full ersättning gäller för regering och riksdag att noggrant iakttä verkningarna av denna reform och se, om det går att fullfölja de riktlinjer som nu dragits upp eller om kommunerna i fortsättningen måste erhålla mer generell hjälp. Jag hoppas att resultatet blir det som avsetts, men jag är inte säker på detta, i synnerhet på grund av den utveckling som man nu är inne på och som innebär att man — jag tycker med full rätt — kräver att även kommunerna i stigande utsträckning skall bestrida sina investeringskostnader med skattemedel. Men vi får avvakta denna utveckling, och riksdag och regering får ha ögonen öppna för vad den innebär.

Med detta lämnar jag den stora innebörden av denna reform och övergår därefter till saker och ting, som inte är av obetydlig vikt men dock är av mindre betydelse än de stora generella grundlinjerna.

I en reservation liksom i motioner har

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

yrkats att ensamstående med barn skall få samma ortsavdrag som gifta. Jag vill bara erinra att ensamstående med barn för närvarande har i kommunalbeskattningen samma ortsavdrag som andra ogifta. Nu får de detta avdrag höjt. Då ortsavdragen för gifta blir fördubblade, blir de för de ogifta i allmänhet ökade med 40 å 50 procent, men för ensamstående med barn blir avdragen mer än fördubblade. Där blir höjningen av ortsavdragen störst, och ensamstående med barn har därigenom vid kommunalbeskattningen kommit upp i paritet med den statliga inkomstbeskattningen, där de ensamstående med barn sedan länge utgjort ett sådant mellanskikt.

Nu rymmer denna sak inom sig ett problem. Ty vad betyder detta? Jo, det betyder att om ett par är gifta, har de ett ortsavdrag på maximum 4 000 kronor. Om de skiljer sig, får vardera redan enligt den bestämmelse som här föreslås ett avdrag på 3 000 kronor, sammanlagt 6 000 kronor. Det är således ekonomiskt förmånligare att vara skild än gift ur denna synpunkt. Jag tror nu inte att detta kommer att spela någon roll, det kommer inte att öka våra skilsmässor eller förhindra att personer som separerat åter flyttar ihop. Men så blir verkan i varje fall. Skulle man följa reservationen, skulle denna verkan ytterligare skärpas för vissa ensamstående. Det är nämligen bara de förvärvsarbetande ensamstående som reservationen behandlar, de ensamstående med barn som inte är förvärvsarbetande bryr man sig inte om. De har lämnats på marken. Den frågan har däremot en kvinnomotion här i kammaren tagit upp. För de förvärvsarbetande skulle resultatet enligt reservationen bli, att hustrun fick 4 000 kronor i ortsavdrag, eller detsamma som ett gift par, och den som bidrog till familjens underhåll, den forne maken, 3 000 kronor, sammanlagt 7 000 kronor, vilket bör jämföras med att ett par äkta makar, som håller ihop ett långt liv, skulle få blott 4 000 kronor. Skulle man följa den motion som jag nyss nämnde, skulle skillnaden ytterligare ökas. Då skulle det bli avdrag med 4 000 kronor på vardera hål-

let, eller sammanlagt 8 000 kronor. Det skulle kanske i så fall vara affär att skilja sig och ändå på något sätt hålla ihop. Nu tror jag inte att skattefrågorna spelar någon roll i sådana här sammanhang. Men så blir de faktiska förhållandena. Redan detta är ju ett problem. Jag tror att de ensamstående med barn ofta har det så bekymmersamt ställt, att man får i särskild ordning avvåga deras problem, vare sig de har förvärvsarbete eller icke — i synnerhet gäller detta de icke förvärvsarbetandes problem. Frågan är då om detta kan ske på lämpligt sätt skattevägen — genom ortsavdragen — eller på något annat sätt. Det kan ifrågasättas, om inte man får koppla in de sociala bidragen för att på något sätt ordna saken. Jag tror att denna fråga inte på något sätt är så genomlyst, att riksdagen nu bör fatta något positivt beslut i den.

Reservationen har ju ett ganska svagt underlag rent numerärt sett, då av ett 20-tal ledamöter blott tre står antecknade för denna reservation, varav en i denna kammare, visserligen ett lejon men *en*, nämligen talesmannen herr Söderquist.

Nå, detta om den saken. Reserverna har ju begränsat den till de förvärvsarbetande f. d. hustrurna. Men vi vet ju att en undersökning om hela detta problem skall sättas i gång. Det torde inte kunna undvikas, att utredningen då kommer att taga upp dessa spörsmål och genomlysa dem från mycket vidare synpunkter än vare sig utskottet eller reserverna har kunnat göra hittills.

Sedan är det en annan reservation, där antalet reserver ökats från tre till fyra. Nu lägger jag givetvis icke alltför stor vikt vid antalet utan mera vid skälen — det är dem som jag närmast vill väga. Men det är en fyramannareservation bakom ett förslag, att man inte skall röra vid ortsavdragen utan i stället gå in för ökade förvärvsavdrag. Dessa utgår för närvarande efter vissa normer med ett grundbelopp av 300 kronor vid såväl den statliga som kommunala beskattningen. Det skall man inte röra vid. Men avdraget för förvärvsarbetande gift kvinna, som har inkomst

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

av rörelse eller av eget arbete, föreslås höjt till maximum 2 000 kronor samt från 10 till 20 procent av inkomsten. Det skall ske provisoriskt. Man gör detta i ett ögonblick då pennorna raspar i kanslihuset för att skriva ut direktiven till den nya kommittén, som vilket ögonblick som helst kan komma att tillsättas — man har egentligen, som man sagt mig, bara avvaktat propositionstidens utgång för att sätta i gång med utarbetandet av direktiven. I det ögonblick då det på riksdagens beställning och i enlighet med finansministerns löfte håller på att tillsättas en utredning, då skyndar fyra modiga män fram och säger att vi skall göra en reform omedelbart. Man vet naturligtvis att det inte kan leda till någonting, men det är inte för modets skull utan för den politiska prålighetens skull som man här skyndar fram. Motionärerna har nog skrivit för andra syften, vill jag hoppas, för att något litet lugna en följande talarinna. Det skulle strida mot all riksdagspraxis, om man här fattade något beslut, när man vet att utredningen mycket snart kommer att tillsättas. Det är en besvärlig och mångfasetterad uppgift. Jag yrkar givetvis avslag även på denna reservation.

Men så kommer det en del reservationer, som har samlat både högern och folkpartiet, och det mangrant. Deras representanter går nämligen samfällt in för att man skall få en utredning om barnavdrag, och herr Mannerskantz ägnade en god del av sitt anförande åt att motivera den saken.

Vi vet ju alla, att barnavdraget — alltså det avdrag från inkomsten som man hade för varje barn och varigenom man minskade sin skatt — avskaffades år 1947 vid den statliga beskattningen. I år tio år efter dess saliga händfärd kan vi alltså fira tioårsjubileum. År 1950 avskaffade man barnavdraget även vid kommunalbeskattningen. Nu vill man återinföra det. Men kom ihåg: när barnavdraget avskaffades, infördes i stället barnbidrag. När dessa räknades ut år 1947, skulle de för den stora mängden inkomsttagare inte

bara täcka vad man förut fick genom barnavdragen utan ge åtskilligt därutöver. Det var en del i de högre inkomstskikten som förlorade på det, men det skedde en avvägning till förmån för de lägre och medelstora inkomsttagarna, varigenom man något ökade de större inkomsttagarnas bördor. Det är denna inkomstutjämning skattevägen, som högern och även folkpartiet känner en sådan stor olust inför.

Kom ihåg desslikes, att barnbidragen, som man numera höjt till 400 kronor per barn, är obeskattade och därigenom får full effekt. Vad skulle detta belopp motsvara i barnavdrag? Det skulle motsvara ett barnavdrag — både kommunalt och statligt — på ungefär 1 500 kronor, om jag har räknat rätt. Jag räknar då med 12 kronor i kommunalskatt och 11 procent i statsskatt, alltså sammanlagt 23 procent. Ett sådant barnavdrag skulle alltså för den stora mängden betyda — under förutsättning att det kunde utnyttjas — 400 kronor. Men det skulle betyda för högre inkomsttagare 750 kronor, och de allra högsta inkomsttagarna skulle i några undantagsfall kunna komma upp till närmare 1 200 kronor. Vi skulle ha en variation mellan 400 och ungefär 1 200 kronor. Variationen skulle innebära, att ju större inkomster — eventuellt i form av avkastning av förmögenhet — man hade, desto större skulle bidraget till barnens uppfostran bli, och ju mindre inkomster man hade, desto mindre skulle avdraget bli, dock skulle man inte få mindre än 400 kronor. Man vill nämligen ha avdraget som ett komplement till barnbidraget. Om jag inte minns fel, röstade högern — med herr Mannerskantz som livlig talare — emot höjningen till 400 kronor. Men nu är herr Mannerskantz, som inte unnade de många familjerna denna höjning upp till 400 kronor, ivrig kämpe för att man för familjer med de största inkomsterna skall höja långt utöver detta belopp. Det stämmer med högerns åskådning, herr Mannerskantz — så länge jag har känt högern i detta land har den tänkt ungefär på det sättet — men det stämmer

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

inte alls med en demokratisk skattepolitik.

Jag är av den uppfattningen, att barnfamiljer i alla inkomstskikt bör behandlas lika. De bör ha samma bidrag. Jag tycker att det är en enkel gård åt demokratiens krav på likhet inför lagen. Man bör inte ge mer åt dem som mer ha och mindre åt dem som litet ha.

Jag yrkar givetvis — med all den emotionella styrka som jag kan lägga i ett anförande och ett yrkande — avslag på högerens och folkpartiets gemensamma förslag om att införa detta barnavdragssystem.

Men så vill högern och folkpartiet i en annan gemensam reservation ha ett fortsatt reformarbete på skatteväsendets område. Ja, vem vill inte det? Vem vill inte att vi undan för undan skall reformera på detta område? Jag sitter själv — jämte representanter för andra partier — i en kommitté som håller på att undersöka vår arvsbeskattning. Det kommer att tillsättas en kommitté för att utreda förvärvsavdragen och för att om möjligt ena oss på den punkten. Riksdagen har begärt fastighetsskattens avskaffande. De skattelagssakkunniga — som förtär sina medlemmar undan för undan men får nya — arbetar för att i olika avseenden förbättra vår skattelagstiftning. Nu begär högern och folkpartiet en utredning om ytterligare skattesänkningar. Man tycks inte akta för något de 425 miljoner under tre år som vi nu håller på att besluta om. Man tycks inte akta för något de 375 miljoner som vi beslöt förra året. Man tycks inte akta för något de ytterligare 200 miljoner — sammanlagt en miljard — varmed man under de senaste två åren har minskat skatterna. Nu skall man ta de stora tagen, nu när högern och folkpartiet arm i arm marscherar fram för att sänka skatterna, nu skall man avväga, nu skall man bestämma en turordning.

Jag skulle gärna vilja se att högern och folkpartiet, fortfarande i intimt samarbete med varandra, försökte att förbereda en sådan reform genom att komma med en turordning för sänkning

av anslag. De skulle t. ex. kunna komma överens om ifall försvarsanslagen skall höjas i den takt som högern vill eller om de skall bibehållas eller måttligt höjas i den takt som folkpartiet vill, de skulle kunna komma överens om ifall de sociala utgifterna skall sänkas som högern vill eller höjas som folkpartiet synes vilja. Om folkpartiet och högern först kunde komma överens om anslags-sänkningarna, skulle de kunna därigenom skapa förutsättningar för skattesänkningar. Jag är riktigt rörd vid tanken på det samarbete som där skulle bedrivas för att partierna skulle övertyga varandra om anslagshöjningar på vissa håll och anslagssänkningar på andra, vilka tillsammans skulle kunna motivera en sänkning av skatterna. Jag avvaktar med nöje och intresse detta förslag. När högern och folkpartiet är ense där, tycker jag de skall framlägga detta förslag. Då får vi ju någonting att verkligen resonera om. Jag hoppas att det blir ett annat förslag än högerens våldsamma ansträngningar att sänka vissa anslag och samtidigt öka vissa andra, där resultatet efter allt att döma hittills har varit det, att minus i det stora hela spelar jämnt med plus, så att det inte blivit något egentligt överskott för skattesänkning.

Sedan detta är gjort borde högern och folkpartiet försöka komma överens om var de skall sätta in skattesänkningen. Högern känner vi. Folkpartiet är så svårt att känna på pulsen; den slår så olika, önskemålen är så olika och rösterna så många och någon gång litet förvirrade, men jag hoppas att det så småningom skall ljuda *en* röst, framburen av enade höger- och folkpartier, som klart anger både anslagssänkningarnas väg och skatteminskningarnas. När det förslaget kommer, när högern och folkpartiet är överens, välan, herr talman, då bör vi ta upp en diskussion, om dessa anslagssänkningar och skattesänkningar är möjliga eller inte! Men då skulle jag vilja se de två samgående partierna att också betänka litet, att skattefrågan för närvarande även är en fråga om hela vår samhällsekonomiska balans.

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

Om vi skall bibehålla den fulla sysselsättningen, bör vi se till att vi inte skattevägen oroar denna balans. Då blir skadan värre än den vinst som man tror sig kunna göra.

Herr talman! Jag ber givetvis även i detta avseende att få yrka avslag på högerns och folkpartiets förslag att man skall utreda, i vilken takt och i vilken ordning skattesänkningen skall gå. Hade det varit möjligt, herr talman, skulle jag ha framställt ett bestämt yrkande, att högern och folkpartiet skulle åläggas att försöka komma överens om en gemensam väg för anslagssänkning och en gemensam väg för skattesänkningen, och när deras förslag framlades tycker jag det skulle vara tid att det ventilerades i den svenska riksdagen. Dessförinnan och ditintills, herr talman, ber jag att få yrka avslag på dessa förslag och bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr **MANNERSKANTZ** (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande beskrev vilka stora olyckor som skulle inträffa efter det första året, när avtrappningen skulle börja. Då skulle det bli nästan katastrof i kommunerna. Men, herr Sjö Dahl, vad händer då efter det tredje året enligt propositionens och utskottets förslag? Det blir väl samma sak. Det där är alltså inte ett hållbart argument.

När det gäller barnavdragen vill jag säga att medelskikten i inkomsthänseende nu blir större och större. Stora delar av de svenska kroppsarbetarna har kommit upp där och är hårt klämda. De är ofta i det läget, att de får mindre kvar efter skatt än andra som hör till lägre skikt, och de högsta skikten skall vi inte tala om i detta sammanhang. Jag känner många som har högre skatt än inkomst och inte ens är hjälpta med 80-procentregeln. Jag hoppas att bevillningsutskottets ordförande är på det klara med att det faktiskt går till på det sättet. Därför är barnavdragen inte någon orätt, utan i en kombination kan de göra nytta. Jag kan sålunda med full

energi men utan bombasm yrka bifall till den reservationen.

Vidare säger herr Sjö Dahl: Vem vill inte reformera skatten? Ja, hittills är ju resultatet dåligt.

Därtill vill jag säga att högern och folkpartiet säkert, när platserna blir lediga, kommer att bli lika goda kumpaner som de nuvarande regeringsparhästarna och kanske bättre. Bekymren i det avseendet behöver man väl inte ta ut i förskott. Den saken går säkert att ordna. Annars har inte herr Sjö Dahl helt orätt i den karakteristik han gav av de båda partierna i fråga om konsekvensen när det gäller att begränsa utgifterna. Men när den dagen kommer, kommer de två partierna att klara upp sådana saker. Jag tycker att det finns starkt fog för att man skall tänka på den fulla sysselsättningen, ty den är i fara just genom den höga beskattningen. Det är den som är den stora faran för sysselsättningen och inte tvärtom.

Herr **SÖDERQUIST** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sjö Dahls argument mot reservationens förslag i fråga om ortsavdragen var utomordentligt svaga, svagare än man kunde ha väntat. Att man skulle befrämja skilsmässorna genom att öka ortsavdraget för ensamstående med barn och förvärvsarbete utanför hemmet är teoretiskt tänkbart, det tror jag. Men tror herr Sjö Dahl på fullt allvar att det har med verkligheten att skaffa? Om herr Sjö Dahl tror det och har gjort sådana erfarenheter, måste jag beklaga honom.

När herr Sjö Dahl så yttrade sig om förvärvsavdraget fick han åter lust att moralisera och framstå såsom en moralens väktare. Vi reserverar oss, sade han, lagt osakliga synpunkter på problemet. Herr Sjö Dahl kunde gärna sopa rent för egen dörr, innan han börjar att syssla med andras dörrar.

Slutligen, herr talman, vill jag i likhet med herr Mannerskantz ifrågasätta, om inte herr Sjö Dahl, som talar om samarbetet mellan högern och folkpartiet, också i det sammanhanget kunde tänka lite

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

på den egna dörren. Jag instämmer med herr Mannerskantz i att det finns anledning för den som är intresserad av det att syssla med hur det skall bli möjligt att komma överens för socialdemokraterna och bondeförbundet.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Mannerskantz menade att lika svårt som *han* får det efter det första året, lika svårt får *jag* det efter det tredje året. Men jag sade ju, herr Mannerskantz, att det gäller för regering och riksdag att under de här åren aktpågiva förhållandena och rätta sina åtgärder därefter. Jag menade inte att man skulle blunda under dessa tre år — herr Mannerskantz blundar omedelbart.

Beträffande barnbidragen säger man att de 400 kronorna icke räcker för alla. Det är mycket möjligt att de inte räcker, men då bör man efter min mening inrikta sina ansträngningar på att höja dessa bidrag eller också utbygga det hela på annat sätt, t. ex. genom ökade stipendier för barnens fortsatta fostran. Meningen är ju att dessa pengar skall användas för ungdomen, och ungdomens fostran är väl ett lika stort intresse för oss, när det gäller de många små inkomstagarnas barn som när det gäller de större inkomstagarnas barn.

Herr Söderquist sade att jag hade målat farorna för skilsmässor. Jag sade ju tvärtom. Läs mitt anförande, herr Söderquist, så kommer herr Söderquist att läsa ut det, att hans replik till mig saknade allt fog! Jag hoppas att herr Söderquists förmåga att läsa innantill är större än hans förmåga att höra ett anförande.

Herr Mannerskantz sade också, att man inte skall ta ut bekymren i förskott när det gäller en tänkbar allians mellan högern och folkpartiet, ty det är ju det man enligt min uppfattning syftar till. Jag bara noterar, herr talman, att det redan finns bekymmer, men att man inte vill ta ut dem i förskott.

Herr MANNERSKANTZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte tänka mig att bevillningsutskottets ordförande syftade på att man under den här avtappingsperioden, redan under de tre första åren skulle iakttaga hur kommunerna betedde sig. Jag trodde faktiskt att herr Sjödahl menade, att man efter den period som vi i dag skall besluta om — åtta år enligt utskottets förslag eller sex år enligt vårt förslag — skulle se vad man borde göra i fortsättningen. Det var en nyhet att man dessförinnan skall ändra på det beslut, som nu fattas. Det tror jag att herr Sjödahl uppfann i sista sekunden. Det kan inte vara en genomtänkt uppfattning.

Vad beträffar att jag skulle blunda här, så tror jag inte att någon av oss gör det.

Herr SÖDERQUIST (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt att herr Sjödahl inte själv märkte hur han talade i flera minuter — jag skulle gissa åtminstone fem minuter — om det här med skilsmässorna. Det är väldigt svårt, det medger jag, för mig att tro, att herr Sjödahl inte menar något som helst, när han talar som han gör. Han måste väl ha fruktat, att om reservanternas förslag skulle gå igenom, kunde man ha rätt att befara en ökning av skilsmässorna. I varje fall talar han om att två äkta makar, som båda har inkomster, skulle tjäna på att skilja sig, och han talade till och med om att det skulle komma att hindra dem från att återuppta samlivet. Han framförde åtminstone något som gav mig den uppfattningen, och jag har hört kamrater omkring mig, som tolkade herr Sjödahls ord på det sättet, att han ansåg att bifall till vårt förslag skulle komma att öka skilsmässorna.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Söderquist har tydligtvis anställt en omröstning bland sina meningsfränder om vad jag menade. Jag har aldrig hört, att man bestämmer en talares mening genom sådana omröstningar. Vad det kommer an på är väl vil-

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

ken mening jag själv inlade i mina ord. När referatet kommer, skall herr Söderquist få se, om det finns något belägg för hans uppfattning. Jag skall inte ändra något i sak, var lugn för det, herr Söderquist.

Jag nämnde att det enligt ett förslag skulle kunna betyda att 4 000 kronor kunde erhållas i ortsavdrag av den ena maken och 4 000 kronor av den andra maken i det upplösta äktenskapet, sammanlagt 8 000 kronor, medan de gifta bara hade 4 000 kronor tillsammans. Jag påpekade detta, men jag sade att jag inte tror att en sådan sak blir avgörande vare sig för samgående av förut separerade makar eller för en skilsmässa. Jag skulle bedöma människorna oriktigt, om jag dömde så. Jag har litet större människokännedom än herr Söderquist tilltror mig.

Så vill jag säga, att genomför man en reform, måste man väl hela tiden följa dess verkningar. Det är mycket möjligt att det redan efter ett par år står klart, att kommunerna utan fortsatt hjälp av staten — en hjälp i större utsträckning än vi nu tänkt oss — inte kan undgå att i kanske rätt betydande grad höja skatterna. Jag framhöll att i en tid, då man vill att kommunerna i större utsträckning skall bestrida sina investeringar med skattemedel, kan ett sådant problem uppkomma.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr TALMANNEN anförde:

Jag vill meddela, hur det blir med plena i fortsättningen.

Bordläggningsplenum kommer att hållas om tisdag, sannolikt som vanligt kl. 16.

Onsdagen den 15 blir det plenum med början kl. 10, ävensom kvällsplenum.

Fredagen den 17 blir det plenum med början kl. 13, ävensom kvällsplenum.

Tisdagen den 21 blir det bordläggningsplenum.

Onsdagen den 22 samt torsdagen den

23 blir det plenum med början kl. 10, men ej kvällsplenum.

Fredagen den 24 blir det plenum med början kl. 12 samt kvällsplenum.

Lördagen den 25 blir det plenum, om så behövs.

Måndagen den 27 och tisdagen den 28 blir det plenum med början kl. 10 samt kvällsplenum.

Onsdagen den 29 blir det plenum med början kl. 10. För den dagen uttalar vi oss icke om kvällsplenum.

Vad beträffar fredagen den 31 kan kammarens ledamöter, om de allvarligt strävar därefter, undvika plenum den dagen, såvida inte sammanjämkning eller gemensam votering måste äga rum. Skulle det bli behövt, får givetvis plenum hållas även den 31. Jag ber å det enträgnaste kammarens ledamöter att tänka på detta.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1957/58 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under kapitalbudgeten gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1957/58 till Säkerhetsanstalter för sjöfarten och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl.;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1957/58, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1957/58, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1957/58 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1957/58 jämte i ämnet väckt motion;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående övertagande av staden Västerviks förpliktelser gentemot vissa befattningshavare; och

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för en förenklaad statsbidragsgivning, avseende driftbidragen till primärkommunerna.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1957/58 till Armén: Remontering;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1957/58 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret jämte i ämnet väckta motioner;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för flyktingstudenter m. m.; samt

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1957/58 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. och 33 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående anskaffande av en offset- och koppartrycksrotationsmaskin för sedeltryckeriet;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967), dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § bidragsförskottslagen den 11 juni 1943 (nr 382), m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av vissa prisutjämningsavgiftsmedel jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.57.

In fidem

G. H. Berggren

Fredagen den 10 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående bevillningsutskottets betänkande nr 40 punkterna A 1 och A 2.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Av den debatt, som hittills ägt rum här i kammaren i denna fråga, framgår med all önskvärd tydlighet, att vi alla är ense om att de kommunala ortsavdragen bör höjas till samma nivå som de statliga. Den saken är alltså klar. Även en annan sak är, såvitt jag förstår, alldeles klar i detta sammanhang: vi är alla ense med finansministern, då han i propositionen uttalar, att det inte finns någon grund för att staten under *obestämd* tid framåt skall kompensera kommunerna för de minskade inkomster, som ortsavdragshöjningen för med sig. Så långt är alltså enigheten fullständig. Sedan går emellertid meningarna isär — det har ju framgått av debatten före middagsrasten — om längden av den avvecklingsperiod, som finansministern här föreslår. Propositionen ifrågasätter åtta år. Vi å vår sida rekommenderar sex år.

Nu menade herr Sjödahl i ett av sina, om jag så får säga vårligt ystra anföranden tidigare i dag, att ett bifall till den av oss rekommenderade linjen icke skulle innebära någonting annat än en »tom gest», som han sade. Men, herr Sjödahl, detta är väl en ganska orimlig överdrift. Vi är ense om att de kommunala ortsavdragen skall höjas till samma nivå som de statliga avdragen. Vi är ense om att staten icke kan under obestämd tid lämna kommunerna kom-

pensation. Vad som skiljer är huruvida avvecklingen skall äga rum under åtta eller sex år. Inte kan det vara en tom gest att bifalla högerens linje! Ty vad innefattar egentligen högerens linje? Jo, att full compensation skall ges *ett* år, men sedan accepterar vi finansministerns linje i fortsättningen. Det kan inte vara en tom gest.

Orsaken till att vi rekommenderar detta förfarande är att vi menar, att kommunerna under en sexårsperiod får tillräckligt med tid för den nödiga anpassningen. Härtill kommer att vår linje skulle i icke ringa grad minska anspråken på statskassan.

Finansministern har, tycker jag nog, i denna fråga offrat litet väl mycket åt det s. k. compensationstänkandet, vilket är så karakteristiskt för den allmänna debatten i vårt land och som — det tror jag nog vi kan vara överens om — har snedvridit många frågeställningar och lagt många hinder i vägen för arbetet på att återställa den så betänkligt rubbade samhällsekonomiska balansen. Regeringen, och då närmast finansministern, har också genom att, såsom jag sålunda tycker, i något för stor utsträckning falla undan för compensationstänkandet, alldeles otvivelaktigt kommit att ge uttryck åt meningar och ståndpunkter, som — jag är säker på att kammarens ledamöter själva skall göra den reflexionen — verkligen är ganska svåra att förlika med meningar och ståndpunkter, som finansministern i andra sammanhang ansett sig böra ge uttryck åt. Jag skall om ett ögonblick söka närmare förklara vad jag syftar på.

I det betänkande från bevillningsutskottet, som vi nu närmast syslar med, lämnas en del uppgifter angående omfattningen av de prestationer, som staten här åtar sig. Statens kostnader för reformen beräknas, såsom redan påpekats, till cirka 500 miljoner kronor år-

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

ligen under de tre första åren, men beräknas 1965 ha nedbringats till cirka 200 miljoner kronor per år. Nu är detta bruttotal. Genom att de skattskyldiga får göra avdrag för kommunalskatten vid den statliga inkomstbeskattningen blir statens utgifter för reformen lägre. Nettoutgiften har uppskattats till 425 miljoner kronor för vart och ett av åren 1958, 1959 och 1960 och sjunker sedan, på sätt finansministern redovisat i propositionen. Såvitt man kan se, kommer staten inalles — vilket jag tycker är ganska viktigt att hålla i minnet — att under den åttaåriga avvecklingsperioden, därest riksdagen nu följer finansministerns förslag, ge bidrag till kommunerna på sammanlagt brutto 3 300 miljoner kronor. Även om vi nu för tiden här i riksdagen ibland brukar räkna med tämligen astronomiska tal, får vi väl ändå medge, att det är en stor peng det nu gäller.

Jag menar alltså att vad som anföres i reservation II till detta betänkande från bevillningsutskottet, vilken reservation är framförd av herrar Manner-skantz och Nilsson i Svalöv, har fog för sig. Full kompensation till kommunerna för skatteunderlagsbortfallet bör alltså enligt vår mening utgå allenast under ett år i stället för de föreslagna tre åren. Därigenom blir den sammanlagda övergångstiden sex år i stället för åtta år. Som jag redan sagt, menar vi, att en period på sex år väl skulle ge möjlighet för kommunerna till den anpassning, som kan behöva komma till stånd.

Detta belopp, mina damer och herrar, på 3 300 miljoner kronor, som nu alltså skall tillföras kommunerna under denna åttaåriga avvecklingsperiod, är enligt min uppfattning av en sådan storleksordning, att det inte kan anses alldeles omotiverat att knyta ytterligare några reflexioner till detsamma.

Jag vill då börja med att fråga: Vilken sannolik effekt på den kommunala hushållningen får detta miljardbelopp? Är de kammarledamöter, det är precis den frågan, som på sin tid utomordentligt livligt intresserade många remissin-

stanser, då de skulle yttra sig över kommunalskatterevisionens förslag till ortsavdragsreform. De frågade sig nämligen vad effekten skulle bli på kommunernas hushållning av ett sådant väldigt penningtillflöde, som man här räknade med.

Det är kanske nu inte så många av kammarens ledamöter, som erinrar sig dessa remissvar. Såvitt jag förstår, ligger det dock åtskilligt i vad flera av remissinstanserna anförde, nämligen att förslaget om kompensation till kommunerna samhällsekonomiskt måste medföra stora risker, eftersom — såsom det hette i åtskilliga av remissvaren — kommunerna stimuleras att öka sin verksamhet, d. v. s. ytterligare intensifiera vad man kanske med någon överdrift brukar kalla för den kommunala kapprustningen.

Här vill jag naturligtvis passa på att inskjuta, att man inte får hängiva sig åt alltför onyanserade omdömen i detta sammanhang. Liksom herr Manner-skantz tidigare påpekat, vill jag också framhålla, att det naturligtvis och lyckligtvis här i landet, kanske framför allt på landsbygden, finns massor av kommuner, som sköter sina affärer på förödligt sätt och som, såsom man säger på skånska, vänder på tolvskillingen, innan de ger ut den. Man får också tänka på att exempelvis bostadsbyggandet och tätortsbildningen liksom den samhällsliga utvecklingen i övrigt medför stora krav på kommunerna. Men å andra sidan måste vi tyvärr säga oss att antalet exempel på ett alldeles motsatt förhållande är så stort, att man har anledning att hysa mycket allvarliga farhågor för utvecklingen.

Vem är nu, vill jag fråga, den främste målsmannen för betänkligheterna i detta hänseende? Vem är i grund och botten den främste kritikern av den kommunala utgiftsexpansionen? Jo, det är alldeles otvivelaktigt landets finansminister. Jag klandrar honom inte härför, utan snarare vill jag ge honom min erkänsla för denna av honom intagna position.

Kammarens ledamöter kommer säker-

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

ligen ihåg finansministerns uttalanden i detta ämne i årets statsverksproposition. När man nu efteråt slår upp den s. k. statsverkaren och läser vad finansministern där anför i detta ämne, måste man konstatera, att det var verkligen anmärkningsvärda tonfall som där lät höra sig. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att här föredraga något avsnitt av finansministerns uttalanden i statsverkspropositionen. Jag inskränker mig till att karakterisera hans ståndpunkt i denna del med att citera hans slutomdöme om den kommunala utgifts-expansionen. Herr Sträng anförde: »De förhoppningar om en fortsatt återhållsamhet på detta område som jag i förra årets finansplan gjorde mig till tolk för har emellertid icke uppfyllts.» Detta var, som sagt, i januari i år.

Nu måste man fråga sig, hur situationen ser ut i dag, ett par veckor innan vi skall knyta ihop den stora budgeten. I lördags avlämnades här i kammaren den s. k. kompletteringspropositionen. I denna återkommer — för mig var det ingen överraskning — finansministern till frågan om den kommunala utgifts-expansionen. Denna gång talar finansministern, såvitt jag kan se, med ännu allvarligare tonfall än i statsverkspropositionen i januari månad.

Efter att ha presenterat en del siffror av färskt datum förklarar finansministern att dessa uppgifter »snarast förstärker intrycket av en våldsam kommunal investeringsexpansion». Finansministern erinrar om hurusom i den preliminära nationalbudgeten den kommunala investeringsvolymer beräknades växa med inte mindre än 10 procent. Ja, det var då det. I dag har blicken över fältet klarnat något och nu, säger finansministern, pekar uppgifterna på en ökning av hela 12 procent. I och för sig kanske detta procenttal inte säger så mycket, men om man förfar på samma sätt som finansministern och ställer det i relation till procenttalen för den statliga respektive privata expansionen, blir intrycket något annorlunda.

Efter att ha lämnat den uppgift, som jag här relaterat, tillägger finansminis-

tern: »Detta betyder en väsentligt starkare stegringstakt än för övriga investeringsområden.»

Som jämförelse nämner finansministern att de statliga investeringarna under året beräknas stiga med endast 2 procent — observera att motsvarande siffra för de kommunala investeringarna var 12 procent — och de privata med inte fullt 3 procent. Samtidigt, tillägger finansministern, växer den kommunala konsumtionsvolymen med 7 procent mot 4 procent för staten och knappt 2 procent för de privata inkomsttagarna.

Finansministern kommer också in på liknande resonemang om de statliga investeringsbehoven. Han skriver: »Även i den statliga verksamheten anmäler sig en rad trängande investeringsbehov utan att det för den skull ansetts möjligt att släppa fram en expansion av den omfattning som kommunerna uppvisar.»

Han understryker slutligen att större återhållsamhet från kommunernas sida inte är liktydig med att de angelägna behoven eftersätts, men — jag tillåter mig att citera — »väl att de tillgodoses successivt inom ramen för en rimlig expansionstakt».

Jag har, ärade kammarledamöter, så utförligt citerat finansministern i dessa stycken, dels därför att jag förmenar att denna fråga är av en ovanlig storleksordning, dels därför att jag förmenar att finansministerns uttalanden borde kunna vinna en ganska allmän anslutning. De är enligt min uppfattning riktiga och rätta. Denna karakteristik av den kommunala utgiftsexpansionen är riktig och fullständigt uttömmande.

Men — och här kommer den stora frågan — när nu finansministern har denna, såsom jag menar, berättigat kritiska inställning till den kommunala utgiftsexpansionen, vilken finansministern själv betecknar såsom *våldsam*, hur skall man då förklara, att finansministern på sätt som nu skett framlägger ett förslag, vilket uppenbarligen inte står i någon god överensstämmelse med hans egen i annat sammanhang deklarerade uppfattning? Om han nu har denna kritiska inställning, hur kan det då förklaras

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

att han varit beredd att framlägga förslag om en kompensation av sådan storlek som den vi här diskuterar? Finansministern är på det klara med de samhällsekonomiska vådorna av den starka kommunala utgiftsexpansionen. Jag skulle vilja fråga: hade det inte under sådana omständigheter varit rimligt att åtminstone något krympa den ersättningsram, som vi nu resonerar om? Ty ingen vill väl bestrida att dessa miljardbelopp — det är dock fråga om brutto 3 300 miljoner kronor — som staten ställer till förfogande, i många fall kommer att bli incitament till det finansministern så starkt och så berättigat fruktar, nämligen en i accelererad takt fortgående kommunal investeringsverksamhet. För min del kan jag inte tänka mig att effekten av detta stora penningtillskott kan bli någon annan än den jag där har antytt.

Saken är nämligen den, att man har anledning att räkna med att den på grund av produktionsutvecklingen fortgående ökningen av kommunernas skatteunderlag, kommer att medföra att kommunerna med, vågar jag säga, ytterst få undantag redan inom två år kommit upp i högre skatteunderlag per invånare än innan ortsavdragshöjningen börjar verka. Dessa miljardbelopp kommer alltså att läggas så att säga ovanpå denna inkomstökning för kommunerna och måste naturligtvis i sig innebära en frestelse till nya och omfattande investeringar. Jag kan inte finna att anledning föreligger att låta kommunernas utgifter stiga i annan takt än utgifterna i övrigt i landet, alltså i takt med inkomsterna. I annat fall skulle ju en år från år stigande andel av människornas inkomster och därmed av konsumtionen föras över på kommunerna. Detta händelseförlopp är ju så uppenbart, att man inte närmare behöver sysselsätta sig med det.

Det är, herr talman, överväganden av dylik art som har föranlett oss att inta den ståndpunkt, som väl nu torde vara ganska allmänt känd och som har tagit sig uttryck i förslaget, att avvecklingsperioden skulle inskränkas från 8 till 6 år och full kompensation ges endast

för ett år. Nu frågar kanske någon: Vad innebär detta rent siffermässigt? Vi vet alla, att det bruttobelopp, som i propositionen skulle ställas till förfogande för kommunerna, uppgår till 3 300 miljoner kronor. Vad skulle ett eventuellt bifall till högerens förslag innebära? Ja, det skulle innebära att man av de 3 300 miljonerna sparade ungefär 590 miljoner kronor.

Ett ytterligare skäl att gå den väg, som vi här har rekommenderat, skulle jag vilja anföra. Det är ju så, att den förbättring av folkpensionerna, som kommer att genomföras, för med sig — såsom vi alla vet och är beredda på — en omfattande skattefinansiering.

På grund härav är det enligt min mening nödvändigt, att man på övriga utgiftsområden visar en stark återhållsamhet.

Herr Sjödahl talade tidigare i dag om det belopp på 425 miljoner, som det här är fråga om per år till att börja med, och karakteriserade detta belopp som en skattesänkning, en verklig skattesänkning. Jag bestrider ingalunda, att herr Sjödahl därvidlag har rätt. Det är en reell skattesänkning av kommunalskatten med 425 miljoner. När vi nu i det sammanhanget vill spara ett belopp, som för hela avvecklingsperioden överstiger en halv miljard, menar herr Sjödahl, att vi inte, som han sade, tycks akta på de skattesänkningar, som riksdagen tidigare har beslutat. Herr Sjödahl sade — om jag inte noterat honom oriktigt, vilket jag inte tror att jag gjort — att man inom högern och folkpartiet inte tycks akta på de 375 miljoner, med vilka man sänkte skatten i fjol. Han tilllade: »Man tycks inte heller akta på de 425 miljoner, med vilka man sänker skatten i år.» Jo, herr Sjödahl, det gör vi alldeles säkert. Men herr Sjödahl tycks för sin del inte akta på en annan sida av saken. Det är alldeles riktigt, herr Sjödahl, att man sänkte skatten med 375 miljoner vid vårsessionen i fjol. Men man höjde skatten med 150 miljoner vid höstsessionen i fjol, inte sant?

Man skulle kanske också kunna göra ett annat påpekande. Herr Sjödahl för-

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

klarar, att nu sänker vi kommunalskatten med 425 miljoner. Det är alldeles riktigt, herr Sjödahl, och detta beslut kommer majoriteten att fatta i dag. Men nu inträffar det underliga, att om en vecka fattar majoriteten ett beslut om att höja skatten med visst belopp, och ett ironiskt öde har fogat det så, att den skattehöjning, som riksdagens majoriteter sålunda kommer att besluta, blir 425 miljoner — exakt det belopp, med vilket man sänker skatten i dag, alltså plus minus noll! Jag tror inte, att herr Sjödahl kan bestrida riktigheten av det resonemang, jag här har fört.

Jag återkommer ännu ett ögonblick till den här summan, 3 300 miljoner, som det nu är fråga om under den åttaåriga avvecklingsperioden. Jag vill dock änyo understryka, att detta är ett bruttobelopp. Jag nämnde ett ord om höjningen av folkpensionerna. Kanske någon är intresserad av att ha reda på vad kostnaderna för höjningen av folkpensionerna kommer att gå upp till under en period, som sammanfaller med denna åttaåriga avvecklingsperiod i fråga om kompensationen åt kommunerna i samband med ortsavdragsreformen. Hur mycket kommer alltså höjningen av folkpensionerna att kosta åren 1958—1965?

Jag har gjort några beräkningar, och jag har kommit fram till att denna höjning av folkpensionerna under dessa åtta år kommer att draga ett belopp på cirka 6 miljarder. Då skyndar jag mig dock att påpeka, att alla dessa pengar ju inte kommer att gå över statsbudgetens skatteposter. Det kommer också att inflyta pengar i form av avgifter, kommunbidrag och annat. Men under alla förhållanden måste ju pengarna på ett eller annat sätt tagas ur svenska folkets inkomster, alltså ur produktionen. 3 300 miljoner i kompensation till kommunerna och 6 000 miljoner till höjning av folkpensionerna under samma åttaårsperiod! Jag tycker att det är tal, som inger respekt. Det är dock fråga om ett belopp på mellan 9 och 10 miljarder, som under den tiden måste skaffas fram för att ge täckning åt två, låt vara

väsentliga ändamål i vår samhällsekonomi. Jag tror, att man gör varken sig själv eller ämnet eller riksdagen någon orätt om man säger, att konstateranden av fakta av sådan art, vittnar om att den fråga, som vi nu står inför, nog tillhör en av de mera betydelsefulla, som denna riksdag haft att taga ställning till. Det är inte spörsmålen om förvärvsavdrag för gift kvinna och dylikt, som är dominerande i detta sammanhang. Det dominerande spörsmålet är naturligtvis frågan om denna mångmiljardkompensation till kommunerna.

Innan jag slutar, herr talman, skulle jag vilja påpeka ett faktum, som måhända inte är helt känt av kammarens samtliga ledamöter, nämligen att den kommunala hushållningen som helhet betraktad å sin sida spelar ungefär samma roll för samhällsekonomin som hela den statliga hushållningen å sin sida gör. Jag skulle vilja fråga: Kan man anföra ett faktum, som starkare talar för angelägenheten av att man skänker denna fråga — frågan om den kommunala utgiftsexpansionen — den största uppmärksamhet?

Jag vill gärna upprepa vad jag tidigare har sagt, att jag skänker finansministern min erkänsla för den uppmärksamhet, som han har skänkt frågan om den kommunala utgiftsexpansionen. Men jag är ledsen att han inte i den utsträckning, som jag önskat, har dragit de riktiga konklusionerna av de riktiga premisser, som han själv har uppställt.

Med dessa ord, herr talman, och med hänvisning till vad jag här sagt ber jag få yrka bifall till reservation nr 2 i detta utskottsbetänkande.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Av vissa skäl — bland annat min skrabbiga hals — tror jag att jag skall kunna inskränka mig till ett ganska kort inlägg. Jag gör det så mycket hellre som utskottets värderade ordförande i sitt utomordentliga och utförliga anförande så väl motiverat Kungl. Maj:ts förslag, att jag inte behöver närmare ägna mig därät.

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

Före middagsrasten hade emellertid herr Mannerskantz ett anförande, som jag inte vill låta stå alldeles oemotsagt. Herr Mannerskantz kom, när han hänvisade till högerreservationen om en plan för framtida skattesänkningar — jag vill minnas att det var i det sammanhanget — in på en allmän skattepolitisk debatt, där han drog vissa slutsatser i anledning av 1947 års skattebeslut, som jag tyckte var väsentligt överdrivna och i många stycken oriktiga.

Herr Mannerskantz gjorde gällande att det blivit sådana sorgliga efterverkningar av 1947 års beslut, att arbetslösheten sprider sig över landet. Det är ju en alldeles felaktig presentation av det allmänna arbetsmarknadsläget i dag. Vi har fortfarande en mycket hög sysselsättning. Det finns viktiga industriområden, som icke kan tillfredsställa sitt behov av arbetskraft. Vi har under de senare åren haft en arbetslöshet, som legat på en rekordlåg nivå, mellan 2,5 och 3 procent. Före år 1947 — jag kan gå litet längre tillbaka och hoppa över krigsperioden såsom icke representativ för något så när normala förhållanden — och säga under de sista åren på 30-talet — var arbetslöshetsprocenten i medeltal runt 10 procent. Om man således drar de slutsatser i fråga om arbetsläget som herr Mannerskantz gjorde och motiverar dem med 1947 års skattebeslut, är det dubbla misstag man gör, och det var detta jag ville korrigera.

Herr Mannerskantz tillät sig också ha vissa uppfattningar om produktionsstegringen. Det finns ju möjligheter för kammarans ledamöter att i den kompletteringsproposition, som nu ligger på riksdagens bord, konstatera att vi har haft och räknar med att ha en god produktionsstegring. Produktionsstegrings-siffran för 50-talet har icke sin motsvarighet i något annat tidsskede i vår moderna ekonomiska historia. Jag har inte velat låta herr Mannerskantz' uttalande stå oemotsagt, och därför ville jag replikera honom.

Vad som närmast uppkallat mig till detta lilla anförande var emellertid att den siste värderade talaren, herr Hag-

berg, förmenade sig finna en djup inkonsekvens i finansministerns presentation av ortsavdragsreformen och vidare finansministerns allmänna presentation av kommunernas investeringsönskemål och investeringsplaner för framtiden.

Herr Hagberg, som hänvisar till högerreservationen, anser att det vore riktigare att bara lämna full kompensation under ett år och sedan låta kommunerna få känna på ortsavdragsreformen i sin egen ekonomi och sin egen ekonomiska planering. Herr Hagberg uttryckte det så, att finansministern har offrat för mycket åt kompensationstänkandet, när han i ortsavdragsreformen presenterar linjerna för den kommunala kompensationen.

Inför vilka perspektiv står då kommunerna, därest vi skulle följa herr Hagbergs linje och högerreservationen? Jo, i ett läge, där investeringsanspråk i långa stycken är rätt ofrånkomliga. Jag kan ju bl. a. erinra om att vår ständiga strävan att öka produktionsprogrammet har en direkt konsekvens för de kommunala investeringarna. Jag tror inte jag säger för mycket, om jag påstår att cirka 60 procent av de kommunala investeringarna är direkta följdinvesteringar av det ambitiösa bostadsprogram, som vi bär med oss för närvarande och ämnar bära med oss även i fortsättningen. Om man inte ger kommunerna en hygglig övergångstid med full kompensation, är det klart att man trasar sönder kommunernas ekonomiska planering. Det finns ett annat alternativ, och det är att man tvingar kommunerna till en relativt omedelbar utdebiteringshöjning, ty man ställer ju inte om de i gång varande kommunala investeringarna så här utan vidare från ett år till ett annat. Om man skulle gå på högerns reservation, ser jag mycket stora risker för att det relativt omgående blir kommunala utdebiteringshöjningar, som i väsentlig utsträckning kommer att äta upp den kommunala ortsavdragsreformens välsignelsebringande effekter.

Herr Hagberg redovisar de väldiga be-
lopp av statsmedel, som återbäres till kommunerna under en åttaårsperiod, men kommunerna får ju inte mera peng-

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

ar än de i dag och åtta år framåt skulle ha haft, ifall man uraktlåte att göra en kommunal ortsavdragsreform. Jag tror läget är sådant för kommunerna, framför allt med hänsyn till den hårda kreditmarknad vi har och de ofrånkomliga investeringsobjekt de ser framför sig, att det är rätt orealistiskt att räkna med någon kommunal skattesänkning annat än i rena undantagsfall. Kommunerna får genom detta förslag inte några ökade resurser. De kompenseras för bortfallna resurser, och därför är det oriktigt att tala om att detta är kommunpengar. Statens engagemang innebär ingenting annat än att pengarna går tillbaka till medborgarna i egenskap av kommunala skattebetalare. Det s. k. penningflödet — för att använda herr Hagbergs uttryck — går till medborgarna, men icke till de kommunala församlingarna.

Vad blir det då av de pengarna, kan man fråga. Ja, jag tvekar inte att säga, att de i allt väsentligt går till en ökad konsumtion; och man kan mena, att också det är inkonsekvent i ett läge, där just den höga konsumtionen är ett av de svåra problemen i vår strävan att hålla samhällsekonomisk balans. Men icke förty anser jag att den kommunala ortsavdragsreformen har så mycket av starka skäl bakom sig, att man får ta de konsekvenser i form av ökad konsumtion bland medborgarna, som detta statsbidrag kommer att innebära. Jag behöver bara erinra om den väsentliga favör som det innebär, att vi nu kan räkna med att få någonting av ett existensminimum för varje medborgare helt skattefritt, den favör det innebär, att alla våra gamla folkpensionärer inte längre behöver bli skattebetalare i direkt mening. Dessa fördelar är så stora, att de försvarar den inkonsekvens det kan innebära att i dagens konjunkturen späda på medborgarnas konsumtion. De kan också förklara den inkonsekvens, som i varje fall herr Hagberg anser det vara, att man samtidigt presenterar ett förslag till energibeskattnings och ett förslag till kommunal ortsavdragsreform.

Det är riktigt som herr Hagberg sä-

ger, att jag redovisar i den slutregleringsproposition, som riksdagen om några veckor skall debattera och som vi självfallet inte skall beta av genom debatten i dag, att man för den kommunala investeringssektorn har prognoser, som visar på en tolvprocentig investeringsökning, avgjort mycket större än ökningen för den statliga och den privata sektorn. Men dessa investeringsprognoser bygger ju på det antagandet, att kommunerna skall kunna låna pengarna i den allmänna marknaden, och jag är inte alldeles säker på utan att kommunerna har överskattat sin förmåga att låna pengar för att tillgodose dessa investeringsanspråk. Men från min sida har det varit angeläget att varna kommunerna för dessa väldiga ambitioner på investeringsidan, som jag icke tror motsvaras av den kapitalbildning vi har i dagens svenska samhälle, och som är långt ifrån proportionella med de investeringar man får nöja sig med och finna sig i på andra håll. Även om jag således tidigare här har motiverat mycket av det ofrånkomligas logik i de kommunala investeringarna, så finns det naturligtvis också vissa områden, där kommunerna kan behärska sig. Mitt uttalande i kompletteringspropositionen är en varning för att spänna bågen för högt. Jag tror inte att vi snabbt lyckas åstadkomma en sådan förstärkning av kapitalmarknaden, att alla de här anspråken kan ros i land på det sätt som man kanske från detta håll tror.

Herr Hagberg kom allra sist i sitt anförande in på en erinran om vilka kostnader den folkpensionering, som vi alla är överens om, kommer att dra med sig för samhällsekonomin. Detta är helt naturligt en fråga som vi allesammans får anledning att fundera över. Min tro är att vi skall klara påfrestningen, om vi hjälps åt, och vi är ju överens om att hjälpas åt på den punkten — jag har inte hört några reservationer eller någon tveksamhet när det gäller förbättringen av folkpensionerna.

Men då nu herr Hagberg för in detta resonemang såsom en varning och för-

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

söker att med det motivera högerens mera strama inställning i fråga om kompensationen till kommunerna, så utmynnar ju detta logiskt i att herr Hagberg menar, att det är kommunerna som skall i större utsträckning betala den höjning av folkpensionerna, som vi allesammans är ense om; den slutsatsen kommer man logiskt fram till, om man drar ut konsekvenserna av herr Hagbergs anförande. För en gammal socialminister, som har fått ta åtskilliga diskussioner även med herr Hagbergs partivänner, där man ansett att staten under de senare åren lastat på kommunerna för mycket av social tunga, bl. a. när det gäller finansieringen av folkpensionerna, de kommunala bostadsbidragen och annat, är detta en alldeles ny synpunkt. Det är möjligt att herr Hagberg finner, om han tänker igenom saken ända till slutet, att den här anspelnings på kostnaderna för folkpensionerna inte är så lämplig att föra in såsom ett argument för en stramare hållning från statens sida när det gäller kompensationen till kommunerna.

Låt mig, herr talman, till sist bara säga, att när vi behandlar denna skattesänkning i dag, sker det i allra största samförstånd. Grundtankarna och principerna är helt accepterade. Meningsmotsättningarna hänför sig till relativt mindre frågor. Själva huvudsynpunkten — att vi skall genomföra en ordentlig skattesänkning för medborgarna när det gäller den kommunala skatten — har alla talarna, om jag förstått rätt, varit ense om att understryka. Vi kan behandla denna fråga i samförstånd och lidelsefritt samt dess bättre utan några som helst överbud från högerens och folkpartiets sida. Denna skattesänkning är den största skattesänkning som i detta hus beslutats på de sista — jag vågar säga — två å tre decennierna. Den omständigheten, att vi behandlar den utan överbud, ger kanske en finansminister anledning att hoppas på något av en tillnyktring i den skattepolitiska debatten, en tillnyktring som jag tror är inte bara glädjande utan också hälsosam för oss alla i detta land.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Om jag skulle försöka karakterisera finansministerns anförande, skulle jag möjligen kunna göra det på det sättet, att jag fann det på väsentliga punkter ganska motsägelsefullt. Den första delen av anförandet gick ut på att visa angelägenheten av att man skänkte kommunerna kompensation i den utsträckning, som i propositionen förut-sagts. Den andra delen av anförandet tog ju formen av en varning till kommunerna — det var inte jag, som valde det ordet, utan finansministern själv — en maning till kommunerna alltså att gå varliga fram under nuvarande samhälls-ekonomiska förhållanden med investeringar och utgiftsexpansion. Jag anser, att den varningen är befogad.

Vad nu gäller frågan om en kompensation av den omfattning, som finansministern har ifrågasatt, kan man naturligtvis ställa sig det spørsmålet, om den är helt nödvändig. Vad skulle inträffa vid ett bifall till vårt förslag? Jo, av den bidragsminskning, som jag talat om, skulle 435 miljoner eller inemot 75 procent gå ut över de 148 kommuner som har minst så högt skatteunderlag per invånare som genomsnittet i landet. På övriga 889 kommuner skulle falla 152 miljoner kronor. Det är ju inte, tycker jag, alldeles orimliga krav som vi här har ställt.

Finansministern talade om eventualiteten av skattehöjningar inom kommunerna för att kompensera detta intäktsbortfall, men finansministern bortsåg, såvitt jag kunde finna, helt från den så att säga automatiska inkomstökning som kommunerna nu under alla omständigheter måste ha att räkna med på grund av den alltjämt fortgående lyftningen av inkomstläget i landet. All sannolikhet talar ju för — jag var inne på det i mitt tidigare anförande — att den inkomstlyftningen blir så stor, att kommunerna kan ha nått en ur deras synpunkt tillfyllestgörande nivå redan innan ortsavdragsreformen börjat verka.

Finansministern riktade sig mot herr Mannerskantz. Denne är inte närvarande

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

här i kväll, och det må därför tillåtas mig att på en enda punkt replikera finansministern i den delen av hans anförande.

Herr Mannerskantz talade om de bekymmer, man flestades hyser inom näringslivet för framtiden mot bakgrunden av de pålagor av olika slag som man lagt på näringslivet och därmed på produktionen under senare år. Finansministern delade inte dessa farhågor och anförde den av oss alla kända omständigheten, att vi inte har någon arbetslöshet här i landet. Det är alldeles riktigt, att vi inte har någon arbetslöshet, men finansministern är givetvis å andra sidan medveten om att det verkligt allvarliga i situationen ju är den ytterligt långsamma produktionsökningen. Finansministern har ju själv tagit upp den frågan i kompletteringspropositionen — med all rätt enligt min uppfattning, ty det är ett centralt problem. Jag vill läsa upp vad finansministern på denna väsentliga punkt har yttrat: »Den totala produktionen i landet anses numera komma att växa med närmare tre procent i år, vilket är något mera än enligt den ursprungliga nationalbudgeten. Denna ökningstakt är liksom fjolårets något svagare än den genomsnittliga under efterkrigstiden.» Jag tycker för min del, att det är ett allvarligt konstaterande, som finansministern där har gjort, och jag föreställer mig att det är medvetandet om detta konstaterande, som låg bakom herr Mannerskantz' uttalande.

Jag är emellertid tacksam för att finansministern velat uttala den varning till kommunerna, som han framförde. Jag vill gärna hoppas, att den skall utgöra en av behållningarna av denna debatt och att varningen, i den mån det nu är möjligt, skall komma att beaktas av dem det vederbör.

Så talade finansministern om vad han betecknade som de ofrånkomliga inkonsekvenserna i handlandet i de sammanhang, vi nu diskuterar. Jag hade påvisat, att vi i dag sänker kommunalskatten med 425 miljoner. Om en vecka kommer majoriteten att ta en ny skatt, som ger 425 miljoner. Ja, säger finansministern,

det är en inkonsekvens, men en inkonsekvens, som är ofrånkomlig i sammanhanget. Jag måste nog säga, att jag för min del har svårt att vara med om sådana inkonsekvenser inom skattepolitiken.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Herr Mannerskantz har redan tidigare yrkat bifall till de med IV och V betecknade reservationerna, men då han i kväll inte är här närvarande, vill jag bara tillkännage att jag kommer att ställa dessa yrkanden, när vederbörande punkt föredras.

Jag vill emellertid säga ett par ord till herr Sjødahl. Herr Sjødahl påpekade i sitt anförande att ortsavdragen anslöt sig till existensminimum, och finansministern var också inne på den punkten. Herr Sjødahl nämnde att de belopp, som centrala uppborädsnämnden fastställer för existensminimum, ofta ligger högre än t. o. m. de ortsavdrag, som vi nu i enighetens tecken kommer att fastställa. Varför gör de det, herr Sjødahl? Jo, det beror på att nämnden vid fastställandet av existensminimum tar hänsyn till förekomsten av och antalet barn, trots att det utgår barnbidrag för barnen. Jag skulle vilja säga att det inte finns någon anledning att betrakta ortsavdragen för barn på annat sätt än ortsavdragen för exempelvis makar eller för enskilda.

Nu skall jag villigt erkänna, att jag personligen inte alls är entusiastisk för det slag av barnavdrag som fanns före 1947 års beslut, men som herr Mannerskantz antydde finns det andra vägar och andra kombinationsmöjligheter, som jag tycker att det kan finnas skäl i att pröva. Det är därför, herr talman, som jag har anslutit mig till denna reservation med krav på en utredning av denna fråga.

Fröken RANMARK (s):

Herr talman! Jag har i en motion yrkat på att ensamstående skattskyldig med barn skall erhålla samma ortsavdrag som gift skattskyldig. Enligt kommunalskatterevisionens förslag skall gift

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

skattskyldig i ortsgrupp 5 erhålla ett ortsavdrag höjt från 2 000 till 4 000 kronor. Detta ortsavdrag utgår oberoende av huruvida det i familjen finns hemmavarande barn eller ej. Beträffande ensamstående skattskyldig med barn föreslår skatterevisionen en höjning av ortsavdraget från 1 400 till 3 000 kronor. Det är glädjande att konstatera att bevillningsutskottet i sitt betänkande, som vi nu har att ta ställning till, följer skatterevisionens förslag, vilket innebär den höjning av de ensamståendes ortsavdrag, som jag tidigare har nämnt. Jag hade dock hoppats att utskottet skulle ha tagit steget fullt ut och föreslagit samma ortsavdrag till ensamstående med barn, som är föreslaget skall utgå till gift skattskyldig.

Det kan synas, som om detta är en liten sak — vilket nämnts här i dag — men för dem det angår är det av den största betydelse. En ensam mor har ofta stora omkostnader för barnet eller barnen, och mestadels är hennes ekonomiska situation sådan, att hon är i stort behov av den skattelindring, som ligger i ett höjt ortsavdrag. Utskottet skriver också, att det icke ställer sig oförstående till de ensamstående barnförsörjarnas problem. Tvärtom delar utskottet den i motionerna uttalade meningen att nämnda skattskyldigas ekonomiska situation ofta är bekymmersam. Utskottet anser det dock icke möjligt att i detta sammanhang tillgodose dem i större utsträckning än som skett genom propositionsförslaget.

Så gott som samtliga remissinstanser, som yttrat sig över kommunalskatterevisionens förslag beträffande ortsavdraget till den grupp jag här talar om, har uttalat sin tillfredsställelse över höjningen. Länsstyrelsen i Västerbottens län anser, att den föreslagna lindringen för ensamstående skattskyldig med barn eliminerar en påtaglig orättvisa i den tidigare avvägningen och att förslaget får ses som ett led i en familjestödjande politik. Förslaget torde inte eliminera orättvisan fullständigt enligt min mening, men jag skulle vilja säga att det är ett steg i rätt riktning.

Socialstyrelsen framhåller att denna grupp av skattskyldiga är starkt eftersatt i ekonomiskt hänseende och finner denna skattelättnad trots allt tämligen blygsam och hoppas på att denna grupp blir bättre tillgodosedd vid den ytterligare skatterevision som framdeles kan bli möjlig att genomföra.

Jag vill hoppas att den av riksdagen 1954 begärda utredningen om förvärvsavdraget även kommer att behandla frågan om ytterligare höjning av ortsavdraget för ensamstående med barn, så att det blir lika stort som avdraget för gift skattskyldig.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Häri instämde fru *Sjöström-Bengtsson* (s), fru *Wallentheim* (s) och fru *Carlqvist* (s).

Herr BENGTON (bf):

Herr talman! Skattelindringar är alltid tacknämliga, och det är förståeligt att de spelar så stor roll i den politiska debatten. Det är dock att beklaga att man inte mer beaktar den faktor, som spelar den största rollen beträffande skattelindringen, nämligen varifrån man skall få pengarna till den. Det är mycket lätt att uttala önskemål om att skatten skall sänkas, men frågan, hur denna skattesänkning skall ske, är den helt avgörande.

Det är särskilt tillfredsställande, att kommunalskatten nu kan sänkas. Inom den meningsriktning, som jag företräder, har vi arbetet mycket intensivt på att komma fram till en kommunalskattesänkning. I detta sammanhang vill jag också konstatera, att riksdagen beslutat att fastighetsskatten så småningom skall avskaffas. Denna skattesänkning utgör egentligen den fjärde etappen i en serie av skattesänkningar som den nuvarande regeringen lagt fram. År 1952 sänktes skatten med — om jag inte missminner mig — 360 miljoner kronor, och sedan genomfördes schablontaxeringen, som medförde ett inkomstbortfall för staten på 114 miljoner kronor. Så har vi förra årets beslut om en skattesänkning på 375 miljoner kronor. Nu

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

kommer detta års beslut, som vi hoppas skall medföra en sänkning på ungefär 500 miljoner kronor. Det är emellertid lätt att sänka skatten, men det är, som jag nämnde tidigare, frågan om var pengarna skall tas som är det viktigaste.

Jag tror att vi allesammans med stort intresse åhörde herr Hagbergs anförande. Speciellt var vi kanske litet undrande, när han tog med kostnaderna för folkpensioneringen. Jag måste säga att jag inte blev riktigt klok på vad herr Hagberg menade, när han anförde uppgiften om 6 000 miljoner kronor i kostnad för folkpensioneringen. Skall hans anförande tolkas som en varning för att gå så högt i fråga om höjningen av folkpensionerna, eller vilket syfte hade herr Hagberg, när han drog in detta om folkpensionerna i det här sammanhanget?

När nu staten skall kompensera kommunerna för det inkomstbortfall, som de får genom de höjda ortsavdragen, tycker jag att det är rätt anmärkningsvärt att högern vill skära ned den fulla kompensationen till ett år och det hela från åtta år till sex. Jag har tidigare märkt att det har varit en tendens från högerns sida att gärna skjuta över utgifter från staten till kommunerna. Jag har för min del väldigt svårt att förstå att detta kan innebära någon verklig skattesänkning. Om man lägger en utgift på kommunerna, så blir det höjd kommunalskatt, och jag förstår visserligen att resultatet blir annorlunda ur skattebetalarnas synpunkt, d. v. s. de största skattedragarna slipper lindrigare undan och skattebetalarna i allmänhet kommer att få betala mera, men detta är kanske i den anda som högern anser bör prägla skattesänkningar. Om vi skulle tänka oss att man låte detta slå igenom fullt, kan en del kommuner med lågt skatteunderlag få en höjning av utdebiteringen på mellan fyra och fem kronor. Det förefaller rätt hårdhärtat, om man tänker sig att det bara skall bli en anpassningstid och att sedan dessa kommuner skall bli utsatta för en sådan skattehöjning.

Vi har accepterat att man skulle kunna gå denna väg, men jag måste säga att det har skett med en viss tvekan. Anledningen till att vi har kunnat gå med på en avveckling av statens ersättning till kommunerna är, att vi har ett uttalande av riksdagen som går ut på att det skall bli en utredning om lindring för skattetyngda kommuner. Det är också av den anledningen som vi har avstått från att fullfölja den linje, som framförts i motionerna 465 i första kammaren och 576 i andra kammaren.

Därmed har jag väl också svarat något på vad högern sagt om anpassningen, som det talas så mycket om här. Jag hoppas att det inte skall bli någon fullständig anpassning, utan att det skall bli så, att utredningen om de skattetyngda kommunernas bekymmer blir färdig, långt innan vi gjort hela avvecklingen. Vi skulle då kunna veta hur vi skall kunna hjälpa dessa kommuner som har svagt skatteunderlag.

Det är ytterligare en fråga som jag skulle vilja säga några ord om. Det är visserligen herr Mannerskantz som har talat om den, men jag förmodar att han tolkade sitt partis uppfattning. Det gäller barnbidragen, där man kan förmärka en liknande tendens som i fråga om kommunalskatten. När de nuvarande barnbidragen infördes och ersatte de gamla barnavdragen, så minns jag att de verkade på sådant sätt, att 98 procent av barnfamiljerna fick större förmåner genom barnbidragen än de skulle ha fått med barnavdragen, men det fanns två procent — de större inkomsttagarna — som skulle ha haft mera nytta av att få behålla de dåvarande barnavdragen. Något liknande skulle resultatet bli, om vi skulle göra den förändringen, att vi återinförde avdrag på beskattningen.

Jag tror att herr Mannerskantz någon gång nämnde att det tidigare har förekommit ett förslag om annorlunda konstruerade barnavdrag. Jag måste säga att skulle högern i det fallet önska genomföra vad som nämndes av 1941 års familjebeskattningskommitté och som vi senare tog upp i en motion 1944 —

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

vilket också föranledde den utredning som kom till och längre fram ledde till att barnbidragen infördes — då skulle man kunna diskutera saken. Där var det nämligen meningen att barnavdragen skulle göras direkt på skattsedlarna. Men då blir det en helt annan verkan än den högern avser med sitt förslag att man skall införa barnavdrag, liknande dem som vi hade tidigare.

Jag är i övrigt på så gott som alla punkter enig med utskottet i vad detta framfört. Jag skulle kanske bara uttala att beträffande förvärvsavdraget anser vi inte att den nuvarande ordningen är tillfredsställande, men med hänsyn till den utredning, som är begärd av riksdagen 1954, har vi avstått från att göra några ytterligare yrkanden på den punkten.

Jag skulle också vilja konstatera att det kanske inte är så väl ställt med kontakten mellan utredningens ledamöter och deras partier, eftersom det var en enig utredning som lade fram sitt förslag men det ändå har blivit en del reservationer till bevillningsutskottets betänkande.

Vi har på en punkt avgivit ett särskilt yttrande, och det är beträffande de dyrortsgraderade ortsavdragen. De ortsavdrag, som nu fastställts, är dyrortsgraderade, men jag vill påpeka att detta bara är en del av det stora problemet om dyrortsgrupperingen, och det innebär att vi likställer dem med de statliga ortsavdragen, men det innebär icke på något sätt att vi i princip accepterar att skatteavdragen skall vara dyrortsgraderade. En utredning arbetar och beräknas enligt direktiven ha slutfört sitt arbete redan till den 1 oktober i år. Vi menar att man bör avvakta resultatet därav, men i övrigt har vi inte på något sätt gått ifrån vår principiella uppfattning om att ortsavdragen bör vara lika, med en viss kompensation för norrlandsorterna.

Därmed, herr talman, ber jag att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Den siste ärade talaren fäste sig vid att jag drag upp frågan om kostnaderna för höjningen av folkpensionerna under den åttaåriga period som vi talat om. Jag kom fram till siffran 6 miljarder. Nu undrade herr Bengtson, om man i detta mitt uttalande skulle ha anledning att se någon indikation på att högern tänker rygga sin ståndpunkt i fråga om höjningen av folkpensionerna.

Herr talman och ärade kammarledamöter! Jag måste bedröva herr Bengtson med att meddela, att högern inte har någon som helst avsikt att rygga sin ståndpunkt därvidlag. Vi står fastare än någonsin vid det förslag, som man på den punkten uppnått enighet om inom allmänna pensionsberedningen. Anledningen till att jag anförde siffran var, att jag ville visa omfattningen av de problem, som vi här står inför. Det gäller dock att under en åttaårsperiod få fram ett belopp på mellan nio och tio miljarder. Det skall tas ur den svenska produktionen vid sidan av allt annat som medborgarna skall försöka arbeta samman till alla andra ändamål. Vi vet exempelvis vad den s. k. automatiska utgiftstegringen kommer att gå på för statsverkets del — det blir ungefär en halv miljard om året, skulle jag tänka mig.

Att dra några sådana slutsatser som herr Bengtson drog är — det kan jag försäkra — fullständigt oberättigat. Det kommer också de närmaste dagarnas uttalanden att visa.

Herr BENGTON (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket tacksam för herr Hagbergs meddelande på den här punkten. Jag skulle vara ännu mera tacksam, om högern vid uppgörandet av sina agitatoriska planer — vilket ofta är detsamma som uppgörandet av teoretiska skattespekulationer — också beaktade de utgifter, som vi kommer att få för folkpensionerna i framtiden.

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Ända sedan jag kom in i denna kammare, har jag med all vördnad för herr Sjödahls många år och stora visdom förbluffats över den praktfulla politiska predikan som är herr Sjödahl säregen just när det gäller skatterna. Den är heller ingalunda fri från prälighet. Jag skall inte alls elda upp mig till samma glöd, utan vill bara som talesman för ett par av motionärerna göra några kommentarer. Jag lovar också att inte uppta tiden med skattespekulationer om vad som kan inträffa, ifall människor kommer på idén att skiljas. Jag tror nämligen inte att de skiljs för att få större ortsavdrag, och därför förstår jag inte alls vad sådana konstruktioner har att göra med de förslag som har framlagts.

Som motionär i detta sammanhang kan jag inte anse, att reservationerna innehåller enbart oväsentliga ting. Även om det förhåller sig så, att ensamstående med barn fått sina ortsavdrag höjda jämförelsevis mer än några andra grupper, kvarstår ju fortfarande att man bör göra en rättvis avvägning emellan de olika grupper som finns bland dessa ensamstående med barn, d. v. s. skapa likställighet mellan dem, som har hemhjälp eller husföreståndarinna eller vad man nu skall kalla henne, och dem som ordnar med tillsynen av barnen på annat sätt, men har lika stora utgifter för dem i alla fall.

Som svar till herr Sjödahl skulle jag vilja säga, att vi visst inte vill lämna de ensamstående mödrarna utan förvärvsarbete »på marken» och strunta i dem, men bevillningsutskottets ordförande måste väl ändå inse att det i deras fall inte finns någon anledning att kompensera dem för omkostnader som de inte har under bortovaro från hemmet — de är ju hemma och tar hand om barnen. Jag måste eftertryckligt säga, att denna grupps i många fall prekära ekonomiska situation — och det är klart att den är prekär — måste hjälpas på andra vägar än denna.

Utskottet anför i sitt utlåtande inte något annat skäl än taxeringstekniska

svårigheter för att inte ge högre ortsavdrag till de förvärvsarbetande mödrarna med barn som inte har hemhjälp. Det skulle, heter det i utlåtandet, komplicera taxeringsarbetet och motverka den eftersträfvade enkelheten hos taxerings- och uppbördsbestämmelserna. Men det må väl inte förtänkas oss, att vi anser att detta är ett föga hållbart skäl för att underlåta att förbättra den ekonomiska situationen för en grupp skattskyldiga som — det måste väl ändå alla komma överens om — verkligen ofta har det svårt. Detta medger för resten utskottet i sitt utlåtande, ty några rader nedanför talet om taxeringskrånglet säger utskottet, att det inte ställer sig oförstående till de ensamstående barnförsörjarnas problem, vilket också fröken Ranmark påpekat i sitt anförande. Men då är det rätt konstigt, att man inte drar några andra slutsatser av detta än vad som har skett i utskottets hemställan. Det vittnar inte precis om den starkt emotionella inställning till de betryckta, om vilken herr Sjödahl så gripande deklamerade på eftermiddagen från talarstolen.

Frågan om ortsavdrag sammanhänger givetvis med förvärvsavdragen, där vi också motionerat om en höjning. Denna höjning har avslagits med hänvisning till en kommande utredning. Att pennorna raspar i kanslihuset för att man skall få fart på denna utredning, står det ingenting om i utskottsutlåtandet, och det visste vi ingenting om, när vi väckte vår motion i januari. Men det vore väl, om herr Sjödahl är riktigt informerad om detta. Utredningen begärdes redan 1954, och riksdagen förklarade då, att den borde sättas i gång snarast möjligt. Det har gått tre år sedan dess, och det är kanske inte så underligt efter vad man har hört under de tre åren att man tvivlar på att den skulle komma snarast. Jag skulle vilja erinra kammaren om det svar som dåvarande finansminister Sköld gav fru Gärde Widemar, då hon interPELLERADE honom om denna utredning för ett år sedan. Han svarade helt enkelt, att man inte behövde ta så allvarligt på riksdagens ut-

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

talanden, ty »det vet väl fru Gärde Widemar lika bra som jag hur sådana här riksdagsskrivelser kommer till». Jag minns det tydligt, eftersom jag då fortfarande levde i den barnsliga tron, att det betydde något för Kungl. Maj:t vad riksdagen begärde. Vi har alltså fått vår tilltro till finansdepartementets planer på en utredning om förvärvsavdraget litet rubbad, och vi är ytterligt glada och tacksamma, om vi nu kan få ändra uppfattning i det fallet.

I reservationen av herr Söderquist har föreslagits, att man i avvaktan på utredningen skall anta ett provisorium med en förhöjning av förvärvsavdragen upp till 2 000 kronor. För vår del anser vi detta väl lågt med tanke på de normalkostnader, som en förvärvsarbetande gift kvinna har för hem och barn under sin bortovaro från hemmet. Men jag skall inte närmare motivera detta, eftersom varenda människa, som följt med debatten de senaste åren, har märkt att de flesta som befinner sig i den situationen att de måste ha en ersättare för husmodern i hemmet, medan de är borta och arbetar, har mycket dryga utgifter. Ju lägre summa man föreslår, dess mer vittnar detta om bristande insikt om de reella kostnaderna eller också om en nedvärdering av husmoderns ekonomiska insats i hemmet.

Under förhoppning att den kommande utredningen skall kunna komma fram till ett rättvisare belopp vill jag dock i det uppkomna läget yrka bifall till reservationerna I och III.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Eftersom fru Hamrin-Thorell betvivlar vad utskottet har skrivit, d. v. s. att utredningen rörande förvärvsavdraget kommer att igångsättas inom den närmaste tiden, vill jag meddela, att Kungl. Maj:t i dagens konselj gett finansministern rätt att tillsätta denna utredning. Räcker det, fru Hamrin-Thorell?

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Jag tror att herr Sjö-dahl missuppfattade mig, ty jag sade,

att i januari visste vi motionärer ingenting om att det skulle sättas i gång en utredning nu. Eftersom vi har blivit lovade denna utredning under tre år och den inte kommit tyckte vi inte att löftet var så mycket att lita på, varför vi beslöt lägga fram vår motion. Detta var ett av motiven för motionen.

Jag skall be att få tacka för den upplysning jag fått och knyter stora förhoppningar till den utredning, som herr Sjö-dahl nu meddelat skall komma.

Herr GUSTAFSSON (bf):

Herr talman! Jag skall inte spekulera över eventuella skilsmässor eller äktenskap mellan högern och folkpartiet, även om det skulle vara rätt intressant att göra det. Jag har begärt ordet därför att jag är med på några motioner, som har väckts i frågor som vi nu sysslar med. Dessa frågor har behandlats dels inom bevillningsutskottet och dels inom statsutskottet. Jag vet inte om jag begär någon formell oriktighet om jag här berör båda utskotten, men jag har fått det intrycket att man har kopplat ihop de här frågorna.

Jag har inte begärt ordet för att räcka någon blomma till vederbörande utskott utan därför att jag vill uttala min besvikelse över dessa utskotts ställningstagande till de förslag om en partiell åtgärd i syfte att lindra skattebördan för de ekonomiskt sämst ställda kommunerna, som vi motionsledes har ställt. Båda de nämnda utskotten ställer sig, som framgår av de nämnda utlåtandena — bevillningsutskottets betänkande nr 40 och statsutskottets utlåtanden nr 95 och 96 — som vi skall behandla om en liten stund, helt kallsinniga inför våra förslag. De förslag, som vi har ställt, gick ut på att bidraget till skattetyngda kommuner skulle höjas från 3 miljoner till 10 miljoner kronor, varjänte bidraget till folkpensioner m. m. skulle höjas med 23 miljoner kronor. Vi avsåg att dessa medel skulle kunna skaffas genom att kommuner, vilkas skattekraft med mer än 25 procent översteg riksmedel-talet och som under de senaste åren haft en utdebitering på mindre än 13 kro-

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

nor, inte skulle erhålla full kompensati- on vid ortsavdragets höjning utan att en utdebiteringshöjning på 50 öre per skattekrona skulle tillåtas slå igenom i dessa kommuner. Dessutom kräver vi en skyndsamt utredning angående en effektiv kommunal skattentjämning.

Bevillningsutskottet har icke lämnat någon motivering för sitt avslagsyrkan- de på motionerna, medan statsutskottet som motivering anför att omkring 3/4 av de 30 miljoner, som ett bifall till vårt förslag skulle tillföra de fattiga kom- munerna, skulle komma att drabba Stockholm. Jag kan inte inse att detta i och för sig är något skäl alls. Vill man ha en skattentjämning, så står det åt- minstone för mig klart, att detta måste ske på det sättet, att man tar där det finns och lägger dit där det behövs.

Utskottet säger sig vilja vara med om en skattentjämning, och jag kan inte förstå att en partiell reform av denna art skulle vara någonting att vara rädd för. Jag kan för min del inte i det fallet se att det skulle vara speciellt farligt att detta kommer att gå ut över Stock- holm. Man har i Stockholm fem å sex gånger så många skattekronor per in- vånare som man har i många norrlands- kommuner och även i många kommun- er exempelvis på Gotland. Ett sådant förhållande talar väl för att vårt förslag är riktigt. Jag vill också påpeka det för- hållandet att man har högre ortsavdrag i Stockholm, och det inverkar väl också något.

Herr talman, jag vill slutligen säga be- träffande en utredning på denna punkt att min bestämda uppfattning är den, att om inte en effektiv skattentjämning kommer till stånd med det snaraste, så kommer det att medföra att Norrland och glesbygderna avfolkas i stegrad takt, något som jag inte tycker man bör öns- ka.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder före- komna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i de nu före- dragna punkterna hemställt samt vidare

på antagande av de förslag, som inne- fattades i den av herr Söderquist m. fl. vid betänkandet avgivna, med I beteck- nade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten A 3

Herr **HAGBERG** (h):

Herr talman! Jag anhåller om bifall till reservation nr II.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på anta- gande av det förslag, som innefattades i den av herrar Mannerskantz och Nils- son i Svalöv vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr först- te vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hagberg* begärde votering, i an- ledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsut- skottet hemställt i sitt betänkande nr 40 punkten A 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Mannerskantz och Nilsson i Svalöv vid betänkandet av- givna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att en- ligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. höjning av de kommunala ortsavdragen m. m.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 109;

Nej — 11.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten B 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B 2

Herr **SÖDERQUIST** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr III.

Herr **SPETZ** (fp):

Herr talman! Beträffande förslaget om barnavdrag yrkar jag bifall till reservation nr IV och beträffande yrkandet om en plan för reformering av skatteväsendet till reservation nr V.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall under den föredragna punkten till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas dels särskilt angående utskottets i den under behandling varande punkten gjorda hemställan, såvitt anginge förvärvsavdraget för gift kvinna, dels särskilt rörande nämnda hemställan, i vad den avsåge utredning om införande av barnavdrag vid beskattningen, dels särskilt beträffande samma hemställan, såvitt anginge utarbetande av en plan för fortsatt reformarbete på skatteväsendets område, dels ock särskilt angående utskottets hemställan i återstående delar av förevarande punkt.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen enligt de i fråga om utskottets hemställan, såvitt angick förvärvsavdraget för gift kvinna, förekomna yrkande-

na propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i denna del samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Söderquist* m. fl. vid betänkandet avgivna, med III betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i angivna del, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Söderquist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 40 punkten B 2, såvitt angår förvärvsavdraget för gift kvinna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Söderquist* m. fl. vid betänkandet avgivna, med III betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Söderquist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 22.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande utskottets hemställan, i vad den avsåge utredning om införande av barnavdrag vid beskattningen, anförde nu vidare herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas i angivna del, dels ock att kammaren skulle antaga det för-

slag, som innefattades i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna, med IV betecknade reservationen.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Ytterligare gjordes i enlighet med de yrkanden, som framkommit rörande utskottets hemställan, såvitt angick utarbetande av en plan för fortsatt reformarbete på skatteväsendets område, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i denna del samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna, med V betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i återstående delar av ifrågasvarande punkt.

Punkterna B 3—B 7

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten B 8

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Jag skall i korthet be att få yrka bifall till motion II: 552.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till motionen II: 552, såvitt nu vore i fråga; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till skatteersättning till kommunerna m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) m. m., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 97, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 22 februari 1957, föreslagit riksdagen att

dels antaga vissa vid propositionen förgade författningsförslag, dels, med godkännande av i statsrådsprotokollet angivna allmänna grunder för statsbidrag till kommunerna i anledning av ortsavdragsreformen, bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter i ämnet, dels godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats beträffande vissa skatteunderlagsgraderade statsbidrag för speciella ändamål och vissa kommunala bidrag till statliga utgifter samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda härför erforderliga föreskrifter, dels ock under sjunde huvudtiteln å riksstaten för budgetåret 1957/58 till Skatteersättning till kommunerna m. m. anvisa ett förslagsanslag av 295 000 000 kronor.

Propositionen hade hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt angick författningsförslagen, och i övrigt till statsutskottet.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg* m. fl. (I: 456) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl. (II: 572);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Gustafsson* och *Franzén* (I: 465) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset (II: 576);

Anslag till skatteersättning till kommunerna m. m.

dels en inom andra kammaren av herr *Holmberg* m. fl. väckt motion (II: 552);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Persson* i Svensköp m. fl. väckt motion (II: 560);

ävensom följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels en inom första kammaren av herrar *Gustafsson* och *Franzén* väckt motion (I: 275);

dels en inom andra kammaren av herr *Jacobson* i Vilhelmina m. fl. väckt motion (II: 97);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset väckt motion (II: 350).

Utskottet hade i det nu ifrågasvarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att motionerna I: 465 och II: 576, såvitt nu vore i fråga, ej måtte av riksdagen bifallas;

2. att motionen II: 560 ej måtte av riksdagen bifallas;

3. att motionen II: 552, såvitt nu vore i fråga, ej måtte av riksdagen bifallas;

4. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 456 och II: 572, såvitt nu vore i fråga, besluta att full kompensation till kommunerna för skatteunderlagsbortfallet i samband med ortsavdragsreformen skulle utgå under tre år,

b) med godkännande i övrigt av i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 22 februari 1957 angivna allmänna grunder för statsbidrag till kommunerna i anledning av ortsavdragsreformen bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter i ämnet,

c) godkänna vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats beträffande vissa skatteunderlagsgraderade statsbidrag för speciella ändamål och vissa kommunala bidrag till statliga utgifter samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda härför erforderliga föreskrifter,

d) till Skatteersättning till kommunerna m. m. för budgetåret 1957/58 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 295 000 000 kronor;

5. att motionerna I: 275, II: 97 och II: 350 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av, utom annan, fröken *Andersson* och herr *Gerhard Nilsson* i Gävle, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten 4 a hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 456 och II: 572, såvitt nu vore i fråga, besluta att full kompensation till kommunerna för skatteunderlagsbortfallet i samband med ortsavdragsreformen skulle utgå under ett år.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Herr Hagberg har tidigare ingående motiverat den av mig och herr Gerhard Nilsson avgivna reservationen. Jag skall därför inte nu ta upp någon ny debatt i detta ärende utan ansluter mig helt till herr Hagbergs synpunkter. Jag vill bara anmäla, att jag tyvärr inte kan ställa något yrkande på reservationen, eftersom det har fattats ett annat beslut vid behandlingen av det föregående betänkandet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1957/58 till valutakontoret och till bidrag till skattetyngda kommuner m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Lades till handlingarna.

Punkten 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 61, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 februari 1957, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av lärar- och skolledarbefattningar av i propositionen angivna slag.

De av departementschefen förordade riktlinjerna inneburo beträffande tillsättningen av ordinarie lärare och lärare med däremot svarande anställning bland annat, att grunderna för urvalet av sökande och förfarandet vid tillsättningen skulle vara desamma beträffande samtliga lärarkategorier i dels enhetsskolan (försöksskolorna) och de kommunala yrkesskolorna, dels — så länge dessa skolformer bestode — folkskolan och de högre kommunala skolorna, dels ock de allmänna läroverken, utom vad gällde lektorerna, vilkas tillsättning icke berördes av här framlagda förslag. Lärartjänster vid sådan skola, som vore eller förbundits med lärarutbildningsanstalt, skulle dock undantagas från det i övrigt enhetliga tillsättningsförfarandet. Samtliga tjänster, utom dem som enligt vad nyss sagts skulle undantagas från det enhetliga förfarandet, skulle tillsättas av länskolnämnden, sedan skolstyrelsen avgivit motiverat förord för en av de sökande eller förordat flera sökande i den ordning, styrelsen ansåge att de borde ifrågakomma till tjänsten. Skolstyrelsens förord skulle icke kunna bli föremål för besvär på materiella grunder. Över länskolnämndens tillsättningsbeslut skulle besvär kunna anföras hos Kungl. Maj:t av såväl sökande som skolstyrelsen. Lärares rätt att samtidigt söka flera ledigförklarade tjänster skulle icke vara begränsad till viss del av riket. Or-

dinarie tjänst (utom lektorstjänst) vid sådan skola, som vore eller förbundits med lärarutbildningsanstalt, skulle tillsättas av skolöverstyrelsen, sedan skolstyrelsen avgivit förord och mellaninstansen yttrat sig i ärendet. Tjänst vid kommunal skolform skulle tillsättas medelst förordnande och tjänst vid statlig läroanstalt medels fullmakt eller konstitutorial. Så långt det icke av praktiska eller andra skäl vore olämpligt, borde skolstyrelsen själv tillsätta icke-ordinarie lärare. I fråga om tillsättningen av skolledare skulle galla, att skoldirektör skulle förordnas av Kungl. Maj:t sedan skolstyrelsen, som ledigförklarat tjänsten, avgivit förord för en av de sökande eller förordat flera sökande i angiven ordning samt vederbörande länskolnämnd, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning yttrat sig i ärendet. Förste rektor, rektor, som tillika vore skolchef, rektor vid enhet av det obligatoriska skolväsendet, rektor vid högre kommunal skola samt rektor vid fristående statlig realskola skulle förordnas av skolöverstyrelsen, sedan förord och yttrande avgivits av respektive skolstyrelse och länskolnämnd. Såvitt gällde förste rektor skulle tillsättningsbeslut fattas efter samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning. Överstyrelsens tillsättningsbeslut skulle kunna överklagas hos Kungl. Maj:t. Beträffande förordnande av rektor vid kommunal yrkesskola hade föreslagits motsvarande förfarande, dock att förordnandet skulle utfärdas av överstyrelsen för yrkesutbildning.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom andra kammaren av herr *Andersson* i Linköping och fru *Wallin* väckt motion (II: 495), i vilken hemstälts,

att riksdagen måtte uttala, att vid utfärdande av nya meritvärderingsnormer tjänstären inte borde tillmätas samma dominerande vikt, som för närvarande gällde för folkskolans klasslärare, samt att skoldirektör och förste rektor i egenkap av kommunal skolchef borde utses på i huvudsak samma sätt som nu skedde

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

i fråga om kommunal inspektör och distriktsöverlärare, samt

att, därest riksdagen avvisade förslaget om kommunal tillsättning av skolchef eller viss grupp av dem, riksdagen måtte uttala, att vid tillsättning av sådan tjänst icke utan synnerliga skäl annan horde förordnas än den som av den lokala skolstyrelsen föreslagits;

dels en inom andra kammaren av fröken *Vinge* m. fl. väckt motion (II: 502), i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta, att anvisningar angående meritvärdering skulle fastställas efter förhandlingar med vederbörande lärarorganisationer, att betyget vandel i lärarnas tjänstgöringsbetyg skulle borttagas, att ordinarie lärare vid allmänna läroverk, högre kommunala skolor, folkskolan och enhetsskolan (försöksskolorna) skulle tillsättas genom fullmakt samt att alla skolledare skulle förordnas av Kungl. Maj:t;

dels en inom andra kammaren av herr *Rubbestad* väckt motion (II: 494), i vilken hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 61 måtte besluta, att samtliga lärartjänster vid enhetsskolan skulle tillsättas av vederbörande kommunala skolstyrelser;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* m. fl. (I: 399) och den andra inom andra kammaren av herr *Nestrup* (II: 503), i vilka föreslagits, att tillsättning av ämneslärare i teoretiska läroämnen skulle i enlighet med den av departementschefen föreslagna objektivitetsprincipen verkställas av skolöverstyrelsen efter förord av vederbörande kommunala skolstyrelse samt att tillsättning av förste rektorstjänst skulle i enlighet med de bestämmelser, som komme att gälla för skoldirektorstjänst, ske genom Kungl. Maj:t;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Nelander* väckt motion (II: 504), i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta — i första hand — att alla ordinarie lärare i läroämnen i enhetsskolan (försöksskolorna), de högre kom-

munala skolorna och de allmänna läroverken, utom vad gällde lektorerna, skulle tillsättas av skolöverstyrelsen, eller — i andra hand — att ordinarie lärare i läroämnen i befodringslönegraderna Ca 29 respektive Ca 27 vid nämnda skolor samt ordinarie lärare vid lärarutbildningsanstalter skulle tillsättas av skolöverstyrelsen och övriga lärare i läroämnen, utom vad gällde lektorerna, av respektive länskolnämnd.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. beträffande tillsättning av lärarbefattningar

a) att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionen II: 495, såvitt här vore i fråga, och motionen II: 502, såvitt den avsåg meritvärdering och tjänstgöringsbetyg, ävensom med avslag å motionerna I: 399 och II: 503, såvitt här vore i fråga, samt motionerna II: 494 och II: 504 — godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 februari 1957 förordade riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av lärarbefattningar av i statsrådsprotokollet angivna slag;

b) att motionen II: 502, såvitt den avsåg tillsättning medelst fullmakt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. beträffande tillsättning av skollärbefattningar att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 399 och II: 503, II: 495 samt II: 502, samtliga motioner såvitt här vore i fråga — godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av skollärbefattningar av i statsrådsprotokollet angivna slag.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ohlon*, *Axel Andersson*, *Arrhén*, *Skoglund* i Doverstorp, *Jansson* i Kalix och *Staxäng*, fröken *Karlsson* samt herr *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

utskottet bort under I a hemställa, att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 495, såvitt här vore i fråga, och motionen II: 502, såvitt denna avsåge meritvärdering och tjänstgöringsbetyg, ävensom med bifall till motionerna I: 399 och II: 503, såvitt här vore i fråga, och motionen II: 504 samt med avslag å motionen II: 494 — godkänna av reservanterna förordade riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av lärarbefattningar av i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 februari 1957 angivna slag;

2) av herrar *Ohlon, Axel Andersson, Sunne, Arrhén, Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, fröken *Karlsson*, fröken *Vinge* samt herrar *Nelander* och *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under I b hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 502, såvitt den avsåge tillsättning medelst fullmakt, besluta att ordinarie lärare vid allmänna läroverk, högre kommunala skolor, folkskolan och enhetsskolan (försöksskolorna) skulle tillsättas genom fullmakt;

3) av herrar *Ohlon, Axel Andersson, Arrhén, Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, fröken *Karlsson*, fröken *Vinge* samt herrar *Nelander* och *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 502 samt bifall till motionerna I: 399 och II: 503 ävensom med avslag å motionen II: 495, samtliga motioner såvitt här vore i fråga — godkänna av reservanterna förordade riktlinjer för tillsättning av skollärbefattningar av angivna slag;

4) av herr *Arrhén*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Det råder ett ganska stort virrvarr inom svenskt undervisningsväsen. Ja, det finns till och med de

som håller före, att oredan i dag är lika stor, som den var för hundra år sedan, på 1850-talet. Nu följer nya författningar och förordningar i så hastig takt, att man till och med från representanter för den centrala skolmyndigheten kan på konkret framställda frågor få beskedet: »Det kan vi inte svara på utan vidare. Vi måste först i papperen se efter vilka direktiv som senast utfärdats.»

I dag gäller det spörsmålet om lärarutnämningarna. Folkskolans och småskolans lärare skall ej längre utses genom val mellan tre på förslagsrum uppställda kandidater utan utnämnas efter såvitt möjligt objektivt fastställda meriter. Utnämningen skall ej heller verkställas av de lokala skolstyrelserna utan av de i höstas beslutade länskolnämnderna, som ju i huvudsak skall övertaga domkapitlens befattning med folkskolans ärenden. Samma utnämningsprocedur föreslås tillämpad för de högre kommunala skolornas lärare, vilka redan nu förordnas enligt objektiva grunder och sålunda icke utses genom val. För yrkesskolornas lärare skall samma utnämningsprocedur användas.

Det nya utnämning förfarandet innebär en påtaglig fördel i form av ökad rättssäkerhet för folk- och småskolans lärare. Allmänt bekant är att valmetoden vid utseende av dessa lärare ofta vållat trassel och medfört orättvisor. Enligt uppgift i en av lärartidningarna förra året skulle vid pass endast en tredjedel av de på första förslagsrummet uppförda kandidaterna verkligen ha blivit valda. Att den hittills följda proceduren vid utseende av lärare inom folkskolan ofta dragit med sig upprörande orättvisor vet väl var och en, som inom domkapitlen haft att följa dessa ärendens handläggning. Jag har ingenting att erinra emot vad som här föreslås för denna lärarkategori. För dessa lärare innebär den nya ordningen en uppenbar förbättring, en förbättring som kommer att återverka gynnsamt på skolan såsom sådan.

Motsatsen måste däremot sägas om läroverkens adjunkter, som för närvarande utnämns av Kungl. Maj:ten efter förord av

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

vederbörande rektor och förslag av skolöverstyrelsen. Även denna lärargrupp föreslås utnämnd av länskolnämnderna. Motiveringen är, att samtliga lärarkategorier bör utses av en och samma instans. Man vill med andra ord tillämpa ett enhetligt utnämningsförfarande för samtliga lärare. I själva verket förhåller det sig nog litet ojämnt med enhetligheten. Undantagna är nämligen lektorerna och gymnasieläroverkens rektorer. De skall såsom hittills utnännas av Kungl. Maj:t. På gymnasielärarna måste ställas särskilda krav, som motiverar en central utnämningsprocedur. Undantagna är av motsvarande skäl adjunkterna vid lärarutbildningsanstalterna, de s. k. provårsläroverken. Sistnämnda adjunkter skall utnännas av skolöverstyrelsen. Mot detta har jag ingenting att erinra. Provårsläroverkens adjunkter torde utöva en minst lika viktig funktion inom undervisningsväsendet som de vanliga läroverkens lektorer. På lärarutbildningsanstaltens lärare beror i hög grad om lärarnas pedagogiska skicklighet, där också lärdomsförtjänsterna spelar in, skall få sin riktiga bedömning. Lärarutbildningsanstaltens lärare har dessutom ansvar för lärarnas pedagogiska utbildning.

Undantagna är till slut också lärarna här i Stockholm, vilka samtliga skall utses av skolöverstyrelsen, eftersom skolöverstyrelsen skall tjänsstöta i länskolnämnds ställe för huvudstaden. Organisationen för Stockholm har i själva verket fått en ganska knepig ehuru oavsiktlig effekt. Man har på så sätt i viss mån undergått en närgången och närbelägen kritik. Härmed må emellertid förhålla sig hur som helst. Av vad jag här sagt torde framgå, att enhetligheten är ganska skrovlig.

Såsom framgår av statsutskottets utlåtande har meningarna framför allt varit delade beträffande vilken myndighet som skall svara för utnämningen av de högre skolornas lärare. Låt mig då först, herr talman, nämna några ord om vissa fakta som varit avgörande för min ståndpunkt.

Jag kan instämma med departementschefen och utskottet då de stryker un-

der, att huvudsaken är att objektivitet och rättvisa tillgodoses när man utnämner lärare.

Om blott dessa krav blir tillgodosedda är det i och för sig utan betydelse, om tillsättningsmyndigheten är lokal, regional eller central. Men förutsättningen härför är, att den utnämmande myndigheten besitter kompetens för uppgiften. Och den kompetensen kommer enligt min mening länskolnämnderna ej att få med den sammansättning, som förra hösten beslöts för dem. Vi kanske erinrar oss, att länskolnämnderna skall bestå av tre av landsting eller av stad utanför landsting valda lekmän — Göteborg får sålunda här för hela sitt rikt förgrenade skolväsen endast en ledamot — dessutom av en av länsstyrelsen utsedd jurist eller administrativ tjänsteman samt två lärare, varav en yrkes-skollärare, och slutligen av ordförande, utsedd av Kungl. Maj:t.

Vilken garanti har man för att denna nämnd skall äga insikter att avväga alla de skiftande meriter i skilda ämnesgrupper, som måste tas i betraktande vid urval av lärare för de högre skolorna — om utnämningsförfarandet verkligen skall tillgodose enhetlighet, rättvisa och objektivitet? Meriterna går ju inte att utläsa bara ur akademiska betyg eller provårsbetyg. Ofta föreligger därutöver skrifter av vetenskaplig eller pedagogisk art, som endast fackmannen är i stånd att rättvist bedöma.

Ehuru utskottet liksom departementschefen anser, att länskolnämndernas skicklighet att bedöma de akademiskt utbildade lärarnas meriter ej bör sättas i fråga, svävar de likväl på målet, huruvida kompetensen alltid är tillfinnandes. I utskottets utlåtande betonas sålunda nödvändigheten av att de regionala skolmyndigheterna hänvänder sig till skolöverstyrelsen och inhämtar dess mening, därest spörsmål skulle uppstå, som fordrar skolöverstyrelsens speciella sakkunskap. Jag håller före, att den där hänvändelsen måste bli en ganska ofta utnyttjad företeelse, om länskolnämnderna skall korrekt rykta sitt värv. Här läggs fröet till en förkovran av den re-

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

dan alltför frodigt blommande byråkrattiska remissapparaten.

Ett ytterligare bidrag till den byråkrattiska floran följer av departementschefens i och för sig sunda inställning, att sökande skall ha rätt att söka flera tjänster samtidigt samt desslikes rätt att ange den eller de tjänster, till vilka han i främsta rummet vill ifrågakomma. Funnes inte den rätten, kan man riskera, att skolorna på mindre eftertraktade orter ej blir tillgodosedda. I all synnerhet gäller detta vid knapp tillgång på lärare, och i den situationen befinner vi oss för närvarande.

I reservationen understrykes, att samordningen av ansökningar från en och samma sökande till flera långt ifrån varandra belägna länskolnämnder inte kan ske utan tidsutdräkt och kostnader, som inte kompenseras av motsvarande fördelar i den s. k. enhetlighetens namn. Säkerligen blir korrespondensen mellan de 24 länskolnämnderna betydande till men för deras primära uppgift att verka för skolväsendets planmässighet inom sina regioner.

Vi får i detta sammanhang inte glömma bort, att skolöverstyrelsen fortfarande skall handhava inspektionen av de högre skolorna, att den har lång erfarenhet av lärartillsättningarna där, att den i sig innesluter sakkunskap inom olika ämnesområden, som omedelbart kan utnyttjas vid bedömanden utanför det mera rutinmässiga förfarandet, samt att inom skolöverstyrelsen existerar ett centralt arkiv över samtliga akademiska lärares meriter. Det måste vara en underlig organisation, där man inte direkt utan endast omgångsvägen begagnar sig av denna kunskap och erfarenhet. Följer riksdagen utskottets hemställan, torde det inte dröja länge, förrän krav kommer att resas på en utbyggnad av länskolnämndernas organisation, åtminstone inom vissa län.

Mellaninstansernas bundenhet till länen innebär, att dessa instanser ställs inför problem av högst skiftande storleksordning. En del kommer att omfatta jämförelsevis få högre skolor, andra kommer att bestämma över en rik och

växlande sortering av högre skolor. Bortsett från att de olika länskolnämnderna sålunda får en olika grad av erfarenhet rörande lärartillsättningarna, kommer genom den föreslagna anordningen arbetsbelastningen på de skilda länskolnämnderna att bli mycket ojämnt fördelad. Förlägges utnämningen av de högre skolornas lärare till skolöverstyrelsen, skulle en utjämning komma till stånd beträffande arbetsbelastningen på de olika skolnämnderna och dessa samtidigt få möjlighet att fullgöra sina samordnande funktioner.

En ytterligare omständighet torde böras i betraktande. Samhället bör rationellt utnyttja befintlig lärarkraft. Om detta önskemål skall förverkligas, måste en central beräkning av den totala tillgången och efterfrågan på lärare med olika ämneskombinationer oavslåtligen äga rum. En tillfredsställande lärarekrytering inom skilda ämnesgrupper måste bygga på prognoser, som endast en central instans med samlad kunskap om arbetskraftens balans inom skolväsendet kan åstadkomma. Denna prognosverksamhet har sin naturliga förankring hos det organ, som står för lärarutnämningarna.

Jag kan här citera, vad skolöverstyrelsen inför enhetsskolebeslutet yttrade, då styrelsen energiskt hävdade nödvändigheten av att den fick ett avgörande inflytande vid tillsättningen av de högre skolornas lärare. »Det är av vikt», sade den, »att överstyrelsen erhåller en allmän överblick över lärarbehovet i olika ämneskombinationer, så att åtgärder i tid kan vidtagas för att motverka olägenheten av ojämn tillgång på lärare i olika ämnen. Vidare kan den erfarenhet, som överstyrelsens ledamöter vid inspektioner förvärvar om lärare, komma till användning, endast om överstyrelsen har ett avgörande inflytande på utnämningsfrågorna.»

Jag nämnde nyss, att lektorerna fortfarande såsom hittills skall utnämnas centralt genom kungl. fullmakt. Motivet därför är, att på gymnasielärarna måste ställas särskilda krav som motiverar detta förfaringssätt, för att nu inte tala om

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

att bedömningen av deras meriter förutsätter fackmässig expertis. Man kan då ställa sig frågan, hur gymnasielärarkåren är sammansatt i dag. Består den utslutande av lektorer? Förvisso icke. Sanningen är ju, att inte ens 40 procent av gymnasieundervisningen bestrids av lektorer, medan adjunkterna svarar för mer än 60 procent av denna undervisning. Vid en del läroverk uppehålls så gott som hela undervisningen på gymnasiet av adjunkter. Hade Kungl. Maj:t och utskottet varit konsekventa, borde redan denna omständighet ha föranlett dem att låta utnämningarna av adjunkterna och därmed jämställda ordinarie lärare ske centralt genom skolöverstyrelsen.

Varför är det självklart, att alla enhetsskolans lärare skall utnämnas på samma sätt? Varför inte begagna sig av olika utnämningorgan, då bedömningen av de sökande till olika stadier ändå måste följa helt olika normer? Å ena sidan har vi folk- och småskollärarna med deras enhetligt uppställda seminariebetyg och andra vitsord, för vilka det är relativt lätt att ange en åtminstone grov meritvärdering. Å andra sidan har vi de akademiskt utbildade lärarna med deras inbördes disparata studie- och forskningsresultat på olika studieområden. För sistnämnda kategori är det betydligt svårare att uppställa några normer. Och kan det uppställas några normer, så är de av den natur att endast fackmännen torde kunna bedöma den. Någon enhetlig utnämningssprocedur existerar ju inte heller inom andra offentliga arbetsområden, exempelvis inom kommunikationsverken eller inom förvaltningen. Där utnämnes olika tjänstemän av olika instanser.

Även vid detta tillfälle liksom tidigare har man anledning att beklaga, att den realistiska inställning till dessa problem, som statsrådet Josef Weijne på sin tid uppvisade, numera har så svårt att göra sig gällande. Statsrådet Weijne gav vid mer än ett tillfälle uttryck för den uppfattningen, att han aldrig skulle gå med på ett utnämningförfarande, som ställde läroverkens lärare i särklass jämfört med andra universitetsutbildade be-

fattningshavare. Han hade klart för sig, att en sådan ordning skulle skada rekryteringen, kanske rent av mera än en oförmånlig löneplacering. Tanken skymtade också fram i propositionen år 1950 om enhetsskolans ledning och lokala organisation, där det bl. a. hette: »Begreppet enhetsskola får givetvis inte drivas så hårt, att icke olika tillsättningsförfaranden för dess lärarkategorier skulle kunna medgivas, därest starka skäl skulle tala därför.» Nu gäller det att tillämpa ett s. k. enhetligt tillsättningsförfarande inte bara för enhetsskolans lärare, utan också för de statliga gymnasiernas adjunkter. Jag säger med avsikt »s. k. enhetligt» förfarande, ty säkerligen kommer de geografiskt utspridda länskolnämnderna att tillämpa högst oenhetliga principer, med påföljd att vi måste räkna med en mängd överklaganden från de akademiskt utbildade lärarnas sida. Borde inte svårigheten att rekrytera enhetsskolans överstadium med lärare mana till en viss försiktighet vid behandlingen av dessa spörsmål?

Statsrådet Weijne var rädd för att man genom ett opsykologiskt tillvägagångssätt vid utnämningarna kunde skada lärarrekryteringen. Här möter vi enhetsskolans och över huvud taget den högre skolans allvarligaste problem i dagens Sverige. Runt om i världen strävar man efter att bygga upp en skola, anpassad för en allt mer av matematiken och naturvetenskaperna dominerad tidsålder. Det må vara nog att i detta sammanhang hänvisa till Sovjet, även om dess undervisningssystem i övrigt inte passar vårt land. Hur det förhåller sig här hemma må belysas med ett par uppgifter.

Under tioårsperioden fram till föregående år skedde en kraftig utökning av våra gymnasiers kapacitet. Men det egendomliga är, att medan latingymnasiet ökade med 93 procent, så var motsvarande ökning för realgymnasiet endast 43 procent. Vad beträffar de tekniska gymnasierna förekom visserligen en liten stegring av lärjungarnas antal från år 1946 till år 1949, men efter år 1949 har lärjungekadern vid de tekniska

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärtjänster m. m.

gymnasierna visat konstant antal. Den utveckling har skett i en tid, då kravet på kunskaper i latin borttagits på det ena området efter det andra. Samtidigt har realgymnasiet med dess tonvikt lagd på matematik och naturvetenskap fått allt större betydelse för olika yrken och fortbildningsanstalter, och insikten om värdet av matematiska och naturvetenskapliga studier har börjat sprida sig även till vårt land.

Men ändå sackar realgymnasierna och de tekniska gymnasierna efter. Varför, kan någon fråga. Svaret ges i en undersökning rörande matematiklärarna vid realskolorna och motsvarande läroanstalter, som skolöverstyrelsen nyligen företagit. Det är högst uppseendeväckande siffror, som här avslöjas, tragiska siffror, skulle jag vilja säga. Enligt denna undersökning har endast 30 procent av matematiklärarna vid de skolor det här är fråga om minst 2 betyg i matematik i filosofisk ämbetsexamen, vilket var den kompetens, som ansågs nödvändig för några år sedan. Inte mindre än 41 procent av matematiklärarna vid realskolor och jämförbara läroanstalter saknar över huvud taget utbildning i sitt ämne. De övriga 29 procenten av lärarna i matematik företer en skiftande utbildning.

Följden har blivit, att ungdomarna inte får den stimulans av matematikundervisningen, som lockar dem till realgymnasiet eller det tekniska gymnasiet. Följden har blivit den skeva belastning av olika gymnasielinjer, som utgör dagens situation. Följden kommer att så småningom avslöjas i vår materiella standard, så sant som matematik och naturvetenskap utgör grunden för denna tidsålders välstånd.

De för matematik och naturvetenskap lämpade och intresserade ungdomarna skyr i dag i stor utsträckning lärarbanan — de har ju så många andra möjligheter i det moderna samhället, som inte stod till buds för någon generation sedan — och fara föreligger för att så i ännu högre grad skall bli fallet, om riksdagen i dag godkänner vad statsutskottet föreslår beträffande utnämningen av lärare vid de högre skolorna. Jag vill i alla hän-

delser inte vara med och ta ansvaret i framtiden för vad som i dag kommer att beslutas.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 1 till statsutskottets utlåtande. Jag yrkar också bifall till reservation 2 angående fullmakt för lärarna — jag föreställer mig att andra kommer att behandla det spörsmålet — och slutligen till reservation 3 angående utnämningen av förste rektorer, som på sina håll skall motsvara de s. k. skoldirektörerna.

Herr ARRHEN (h):

Herr talman! Vid behandlingen av statsutskottets föreliggande utlåtande vill man gärna redan vid inledningen av några betraktelser omkring ämnet konstatera, att den lösning, som här föreligger, är värd ett ganska högt erkännande. Man vet vilka svårigheter som här från begynnelsen har mött. Det är en metod för lösningen av ett mycket intrikat problem, som här presenteras, och den har, skall vi hoppas, möjlighet att fungera. Sedan är det en annan sak, att man åtminstone enligt min uppfattning kan hysa och driva avvikande meningar, då det gäller detaljer, av vilka åtminstone ett par för mig ter sig vara av vikt.

Det innebär givetvis en vinst, när utskottet på s. 39 i utlåtandet uttryckligen betonar, att förfarandet vid utnämningarna skall vara objektivt och att tillsättningen skall ske genom samverkan av dels de lokala skolstyrelserna och dels vissa statliga institutioner. Detta är det centrala och nya, och till de synpunkter, som i det avseendet framföres, vill jag gärna ansluta mig.

Nästa avsnitt i utskottets yttrande behandlar den s. k. meritvärderingen, huru förfaras skall, när sökande till tjänster anmäler sig och deras meriter skall göras till föremål för granskning. I utlåtandet framhålles, att den poängmässiga värderingen av de sökandes meriter skall utgöra ett hjälpmedel och att man har att beakta även på annat sätt än genom betyg klart dokumenterad

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

skicklighet och lämplighet för den tjänst, som det gäller att tillsätta. Där tillkommer en nyhet, som nu kan sägas vara på ett lyckligt sätt neddimensionerad, nämligen den s. k. befodringsgrund 4, som består däri, att sökande, som har vissa andra meriter än de, som kan mera konkret värderas — exempelvis verksamhet såsom ungdomsledare och insatser inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet — också skall få dessa meriter beaktade på det ena sättet eller det andra.

Jag måste erkänna, att jag i någon mån har haft personlig erfarenhet, just när det gäller denna diskussion om den fjärde befodringsgrunden, så till vida, att jag under mina yngre dagar själv tillhörde den kategori, som möjligen skulle ha kunnat åberopa meriter av den arten, när jag sökte tjänster inom vår skolorganisation. Jag kan ännu erinra mig, att jag var förargad över, att man på den tiden inte fick dylika meriter på något sätt värderade, när man sökte tjänster. Jag djärvdes till och med att uppsöka skolöverstyrelsen för att diskutera dessa ting, och dåvarande generaldirektören framhöll vid det tillfället, att den praxis, som i dessa avseenden tillämpades inom skolöverstyrelsen, i korthet innebar, att man tillmätte meriter av dylikt slag värde endast för den händelse att vid bedömningen av två sökande i det närmaste jämbördighet förelåg. Kunde då den ene åberopa meriter, enligt vad vi nu kallar den fjärde befodringsgrunden, så lät man honom få försteg.

I trots av min bitterhet för 25 år sedan har jag vid något mognare ålder funnit, att det där sättet att gå till väga, som naturligtvis vilade på mångårig erfarenhet i fråga om bedömandet av tjänstetillsättningar i skolöverstyrelsen, bör godtagas. Det är den riktiga principen. Jag skulle för min del — när utskottet här säger en hel del om innehållet i de anvisningar, som man förväntar, att skolöverstyrelsen under den närmaste framtiden skall utarbeta till hjälp åt länskolnämnderna vid deras befattning med utnämningssärenden —

vilja tillråda varsamhet i dylika fall. Utskottet för sin del åberopar, sedan utskottet tagit ställning till departementschefens förslag, i detta fall propositionens skrivsätt. Men det hindrar måhända inte, att de formuleringar, som utskottet här använder, kan ge plats för den här av mig förordade moderationen vid anvisningarnas utfärdande. Meriter av den typen bör alltså tillmätas betydelse, när det gäller att få vågskålen att väga över vid jämbördighet mellan olika sökande.

Jag finner också, att det sätt, på vilket utskottet resonerar, när det gäller värderingen av en sökandes tjänstår — detta uttalande redovisas på s. 41 i utlåtandet och präglas i hög grad av försiktighet — är värt erkännande, liksom givetvis också utskottets formulering på s. 42, där utskottet förutsätter, att anvisningarna angående den meritvärdering, som jag här talat om, bör fastställas först efter förhandlingar med vederbörande lärarorganisationer.

Herr Ohlon talade i sitt anförande nys om vikten av en positiv inställning från de lärarkategoriernas sida, som det här är fråga om, och jag kan inte nog understryka, vad han därvidlag sade. Förutan lojal och intresserad medverkan från de olika lärarkategorierna skulle enhetsskolan, den nya skolan, göra en olycklig och dålig start, och det önskar ingen av oss.

Utskottet har också på samma sida gjort vissa uttalanden beträffande problemet, huruvida man skall inskriva krav på en hedrande vandel, när det gäller dem, som skall utöva en lärargärning. Jag vill också därvidlag uttala mitt erkännande för det sätt, på vilket utskottet behandlar detta rätt intrikata spörsmål och som präglas av respekt för lärarens yrke i olika avseenden.

Sedan kommer vi till frågan om själva tillsättningsproceduren. Jag skall där fatta mig kortare, eftersom herr Ohlon i sitt anförande var inne på den saken och de synpunkter, som på ett mera konkret sätt framföres i reservation nr 1. Jag kan i stort sett instämma i, vad han sade, fastän kanske mina

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

nyanseringar skulle ha blivit litet anorlunda — men det lämnar jag därhän.

Vad reservation nr 1 begär är, att tillsättningarna av alla lärare i läroämnen bör ske centralt. Och varför det? Jo, motiveringen härför kan man finna i vissa formuleringar, som återfinnes i utskottets utlåtande, visserligen berörande andra ting. På s. 47 i utlåtandet säger utskottet, när det gäller utseendet av skolledare, att utskottet finner det föredömligt, att man utnyttjar »den samlade erfarenhet och överblick en central skolmyndighet besitter». Man finner, att denna »erfarenhet och överblick» regelmässigt bör kunna tillgodogöras vid urvalet av skolledare. Vänder vi på bladet och kommer till s. 48, finner vi där liknande uttalanden om skolöverstyrelsens förtjänster, när det gäller tillsättning av tjänster av olika slag. Utskottet skriver så här:

»Den pedagogiska sakkunskap och överblick över personalförhållandena inom skolväsendet, som motiverar central medverkan vid skolledartillsättningarna, finns hos skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning.»

Utskottet framhåller vidare, att principen bör vara, att det lokala ställningstagandets objektivitet skall »garanteras genom den centrala pedagogiska sakkunskapens medverkan.»

Det är just dessa synpunkter utskottet erkänner i andra preciserade sammanhang, då frågan om tillsättningen av ämneslärarna inom den nya skolans ram bedömes. Det är att observera, att på detta område två motioner föreligger, av vilka jag väckt den ena. Jag berör där frågan om ämneslärartillsättningen, som jag anser bör ske centralt, när det gäller lärare från och med lönegraden Ca 23 t. o. m. lönegraden Ca 29. Sedan finns det en annan motion, vari yrkas på en central tillsättning av lärarna i lönegraderna Ca 27 och Ca 29, alltså adjunkterna.

Med det förslag, som här föreligger, blir det av synnerligen stor betydelse, att den praxis, som utbildas vid de olika länsskolnämnderna, blir enhetlig. Detta

krav är ofrånkomligt för att rättssäkerheten för läraren därigenom skall kunna upprätthållas. Det är klart, att man kommer att eftersträva en dylik enhetlig praxis. Vem är det, som kan åstadkomma denna enhetlighet? Jo, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning, och därvidlag måste respektive överstyrelser utfärda bindande anvisningar. På skolöverstyrelsen finns också det s. k. merithandlingsarkivet, som man givetvis också kommer att använda i situationer, då överstyrelsen blir tillfrågad, och detta är en ytterligare anledning till att överstyrelsen är särskilt lämpad för dessa uppgifter. På skolöverstyrelsen har man också i en och samma byggnad all den expertis samlad, som i ömtåliga fall skulle behövas för att träffa ett vettigt avgörande. Det kan omöjligen förutsättas, att de ur differentieringssynpunkt synnerligen dåligt sammansatta länsskolnämnderna i detta fall skulle besitta motsvarande eller bättre möjligheter.

Utskottet framhåller i sitt utlåtande de svårigheter, som uppstår därigenom, att man går med på, att lärarna skall få oinskränkt rätt att söka tjänster över hela riket. Utskottet konstaterar alltså detta. Jag skulle därvidlag vilja påpeka, att om man lät överstyrelserna tillsätta tjänsterna, skulle sådana svårigheter inte alls behöva uppstå, utan då vore detta problem löst.

Sedan har utskottet uttalat sig med några ord angående problemet om tillsättandet av de icke-ordinarie lärarna, och i utlåtandet finns en betydelsefull inskjuten sats, att lärarna skall, »i den mån praktiska skäl inte lägger hinder i vägen», tillsättas av de lokala skolstyrelserna enligt de grunder departementschefen angivit. Detta innebär möjlighet för det praktiska förfarande, som sedan decennier tillämpats, när det gäller tillsättandet av dylika tjänster, nämligen att tillsättningen sker på skolledarens, rektors ansvar. Var och en, som vet vilka svårigheter det i vår tid föreligger att få tag på lärare, vet, att man därvid ofta måste ha möjlighet att handla blixtnsnabbt. I sådana fall kan man inte alla

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

gångerna låta tillsättningen ske den långa vägen över skolstyrelserna, utan det måste röra sig om ett godkännande i efterhand.

Sedan kommer jag in på problemet om fullmakterna. Det har begärts i motioner, att samtliga lärarkategorier skulle tillsättas medelst fullmakt. Jag kan kanske därvidlag fatta mig ganska kort. Det föres i utskottets utlåtande ett resonemang, som är avsett att visa, att tillsättningen medelst fullmakt inte har så stor betydelse och att man på sistone på olika områden inom statsförvaltningen har hävdad ett behov av »större rörelsefrihet» — som det heter. Samtidigt lämnar emellertid utskottet ett i detta sammanhang kuriöst meddelande av den innebörden, att sedan folkskolestadgans tillkomst 1921 har endast fem fall förekommit i regeringsrätten, där det gällt avsättning av folkskollärare. Detta innebär ju beviset för, att denna »större rörlighet», som utskottet talar om högre upp på sidan, är av mycket ringa behov och stöder argumenteringen för, att utnämningen medelst fullmakt mycket väl kan tillämpas. Jag måste likväl säga, att jag ändå finner denna sak nu vara av sekundär betydelse. Jag har emellertid velat göra dessa anteckningar i kanten med anledning av utskottets skrivning.

Herr talman! Vi kommer sedan till tillsättningen av skolledarna. Det är det sista avsnittet i utskottets utlåtande. Där vill utskottet framhålla vikten av att det i praktiken verkligen blir så, som departementschefen avsett, nämligen att skolstyrelsens förord tillmätes stor vikt vid tillsättning av skolledarbefattning. Det finner jag också tämligen självklart. Man bör förfara på det viset, dock givetvis under iakttagande av att meritvärderingen ändå kommer i första rummet.

Jag har också i min motion gjort det papekandet, att det i propositionen har framförts det önskemålet, att skoldirektören, d. v. s. skolledaren inom skoldistrikt på låt oss säga över 20 000—23 000 invånare, skall tillsättas av Kungl. Maj:t. När vi kommer under dessa uppställda gränser, 20 000 invånare,

kallas skolledaren inte längre skoldirektör utan förste rektor. Jag har då funnit, att dessa befattningar till sin innebörd är tämligen likartade och att det vore logiskt motiverat, att även förste rektorerna skulle tillsättas på enahanda sätt. Jag kan ju här tillåta mig att gradera mina egna önskemål, och jag får nog säga, att detta också tillhör det, som man får kalla sekundärt. Men det är ett påpekande som har gjorts i logikens namn.

Med detta har jag, herr talman, redovisat de synpunkter, som jag har på detta utskottsutlåtande, och gjort de kommentarer, som jag ansett nödiga. Jag vill som avslutning säga, liksom jag gjorde, när jag började detta anförande, att den lösning, som här föreligger av mycket ömtåliga spörsmål, är värd respekt och uppskattning. Här kan man verkligen säga, att resultatet i alla fall blivit sådant att man tror på det och dess möjlighet att fungera ute i livet. Jag skulle kanske till sist endast vilja uttala den förhoppningen, att man under den fortsatta utvecklingens gång skall vara lyhörd för de erfarenheter, som man kommer att göra, och att man därvidlag är beredd att vidtaga de ändringar och rättelser, som det levande livet ger anvisning om.

Jag ber, herr talman, emellertid med dessa ord få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag måste säga att jag blev ganska överraskad när herr Arrhén dock yrkade bifall till reservationerna, ty hans vänliga yttrande i slutet av anförandet föranledde mig att tro att han gjort en förändring på detta område. Men nog om detta.

Jag skulle vilja erinra om att departementschefen med några få rader har fångat innebörden av denna i och för sig mycket stora sak. Överst på s. 39 i utlåtandet har vi ett citat: »Departementschefen har framhållit, att övergången till enhetsskola inte kan genomföras utan förändringar i bestående förhållanden och att detta även gäller om

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

de för närvarande mycket skiftande formerna för lärartillsättningen.» Ja, herr talman, där har vi hela problemet i ett nötskal. Det är en ny skola vi resonerar om, och då krävs också andra former än vi haft tidigare. Det är skolor av olika slag som nu kommer att sortera under denna nya anordning. Det är folkskoleväsendet i sin helhet, det är försökskolorna, enhetsskolan, högre kommunala skolor, kommunala yrkesskolor, de allmänna läroverken och likaså de som blir skolledare i detta stora skolkomplex.

Jag vill erinra om att detta förslag har föregåtts av en mycket lång utredning, där man på olika sätt har försökt att penetrera varje detalj på ett verklighetstroget och ingående sätt. När t. ex. vännen Ohlon säger att han inte vill ta ansvaret för detta förslag, gör jag ingen invändning mot det. Det är klart att var och en skall kunna avgöra vad han vill ta ansvaret för eller ej. Men jag vill erinra om att vi i utredningen hade två mycket framstående rektorer som har tagit ansvaret för detta. Det måtte väl ändå ha viss betydelse. Jag menar att dessa förslag inte har framkommit utan att vederbörande har på ett mycket ingående sätt fått ta ställning till de olika detaljproblem som det här är fråga om.

Men det gäller en ny skola, och då gäller det också att försöka komma fram till de nya former för bl. a. lärartillsättningen som är nödvändiga för denna skola. Det kan väl ändå inte vara riktigt, att inom samma skolenhet, samma skolanläggning, där vi har ett större eller mindre antal lärare, skall en viss grupp vara tillsatt av en myndighet och en annan — kanske i det närmaste lika stor grupp — vara tillsatt på ett annat håll. Det är ju det som vi har sökt att undvika. Jag skulle vilja säga, herr talman, att vad vi har försökt här är helt enkelt att rasera murarna mellan de olika skollägren. Det har på detta område länge nog pågått en strid, som vi vill få slut på. Vi önskar ett förtroendefullt samarbete mellan skolstyrelserna och de olika lärargrupperna. Skall man nå dit, har vi trott att det är nödvändigt att man

får till stånd en sådan anordning, att man kan känna samhörighet och laganda när det gäller att skapa den nya skolan.

Det har sagts av herr Ohlon, att de nya länskolnämnderna inte skall ha möjlighet att avgöra lärartillsättningarna. Men varför skall vi göra en sak betydligt mera invecklad än den i verkligheten är? Vi har andra länsnämnder av de mest skilda slag, som fullgör sina uppgifter på ett utmärkt sätt. Hur är det möjligt att de kan sköta sina uppgifter? Det är väl decentralisering man har sökt att få till stånd, decentralisering av de anordningar som ett regionalt organ kan ha hand om, och det är därför som detta förslag har framlagts.

I de andra länsnämnderna är det redan nu på det sättet, att om de är tveksamma på någon punkt, så har de både rätt och skyldighet att sätta sig i förbindelse med vederbörande ämbetsverk i Stockholm. Det bör inte vara märkvärdigare på det här området. Om man vid tillsättandet av viss tjänst är tveksam i länsnämnden på någon punkt, hör man ju ha kommunikation med skolöverstyrelsen och yrkesöverstyrelsen och kanske ibland också med departementet. Det är ganska naturligt att man går till väga på det sättet. I och med att man har denna möjlighet tror jag också att man kan säga, att de farhågor som har yppats på detta område är mycket överdrivna. Jag för min del hoppas på att framtiden skall visa att det går att ordna saken på detta sätt.

Herr Ohlon talade om länskolnämndernas kompetens eller rättare sagt brist på kompetens. Han redogjorde för hur länskolnämnderna skall tillsättas. Jag skall inte upprepa den saken, men jag vill erinra om att just skolöverstyrelsen och yrkesöverstyrelsen skall i länskolnämnderna placera folk som de har förtroende för. Jag utgår från att de utser skickligt folk, som kan vara med och lösa uppgifterna. Männen eller kvinnorna kan då praktiskt taget följa med i det dagliga arbetet där. Dessutom finns de nämnda möjligheterna att sätta sig i förbindelse med de överordnade organen.

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

Beträffande skolinspektörerna är framtidstanken den — och jag hoppas att vi skall kunna realisera den rätt snabbt — att i län där man har t. ex. tre skolinspektörer skall den förste svara för den högre utbildningen — och naturligtvis också ha en utbildning som gör honom lämplig för denna uppgift — den andre svara för den egentliga folkskolan och den tredje för yrkesutbildningen. Jag är övertygad om att man då kommer att söka just sådant folk som har den sakkunskap som behövs på dessa områden.

Nu förstår jag mycket väl att man kan göra den invändningen, att det knappast finns en enda person som behärskar hela detta stora område. Det är riktigt. Men jag tror att med de anvisningar som kommer att meddelas dessa länskolnämnder man får samma enhetlighet vid behandlingen av olika problem som man har fått i andra länsnämnder.

Sedan har det sagts att framlidne herr Weijne skulle ha haft en motsatt uppfattning. Det vill jag bestrida. Jag hade nöjet att samarbeta med herr Weijne under många år i skolkommissionen, och jag minns mycket väl hans inställning där. Men han var en försiktig man. Herr Arrhén har ju också gett utskottet det betyget att vi varit försiktiga, och det vill jag stryka under. Man skall vara försiktig så länge man har denna prøvotid. Men jag är också övertygad om att läget kommer att stabilisera sig. Man kommer att få den erfarenhet som är nödvändig för att klara detta bra i framtiden. Jag är också övertygad om att skolöverstyrelsen och andra kommer att under övergångstiden hjälpa till på det sätt som de anser vara lämpligt. Länskolnämnderna kommer att överta en rätt stor del av skolöverstyrelsens detaljarbete, och jag hoppas att skolöverstyrelsen är enbart glad över det. I varje fall fick utredningen på sin tid en mycket lång lista från skolöverstyrelsen, som själv föreslog vilka ärenden som skulle överföras från skolöverstyrelsen till länskolnämnderna.

Sedan är det frågan om vilken garanti man kan skapa för att det blir oväld

vid denna tillsättning. Jag är övertygad om att man kan skapa en mycket större garanti i det fortsatta arbetet här än vad man i varje fall på visst håll har haft under ett tidigare skede. Jag förstår en rektor, som har varit med lång tid och kanske under en tid när de demokratiska anordningarna inte var sådana som vi numera kräver. Jag förstår att en sådan rektor kanske tycker att det här är litet ovant, men vi får väl ändå gå ut ifrån att vi skall försöka att inte minst i vårt skolväsende skapa en verkligt demokratisk ordning. Det är dithän vi syftar. Vad gäller objektiviteten har vi på flera olika punkter starkt understrukit att vi kräver en sådan. Vi anser att varje lärare har rätt att förvänta att det blir objektivitet i bedömningen.

Vidare har här nämnts något om den fjärde befodringsgrunden. Till det skulle jag bara vilja tillägga att där har departementschefen varit ännu mera försiktig än utredningen. Man skulle kunna sammanfatta det så att departementschefen har ansett, att till den fjärde befodringsgrunden skulle få räknas om en lärare eller lärarinna har bedrivit ungdomsverksamhet, studiecirkelverksamhet och liknande. Detta skulle få räknas som en merit vid jämförelse med andra, som inte har en sådan erfarenhet från vad jag skulle vilja kalla det praktiska vardagslivet på folkbildningens område.

Man kan sätta i fråga om alla från början ansett att det inte funnits andra utvägar. Jag förstår att någon kan säga: Har det inte funnits andra möjligheter att lösa detta problem? Jag kan försäkra att utredningen sökte efter olika sätt att lösa problemet, men när vi vägde det ena mot det andra kom vi ändå fram till att här fanns något som vi kunde ena oss om. Jag vill erinra om att förslaget var enhälligt på denna punkt. Men skillnaden mellan vårt förslag och det som återfinns i propositionen är att vi ansåg att de lokala skolstyrelserna skulle få välja, men beslutet skulle underställas länskolnämndens prövning för att lärarna skulle känna med sig att ansökan hade passerat två instanser. Om dessa var eniga, hade man väl ändå

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärtjänster m. m.

haft en viss rätt att tro att där hade tillämpats objektiva metoder. Departementschefen har, kan vi säga, gått den motsatta vägen. Han har föreslagit att de lokala skolstyrelserna skall förordna lärarkandidaterna, och länskolnämnden skall välja bland dem. Utöver detta har vi ju de vanliga överklagningsmöjligheterna, och det bör vara en garanti för att de personer som det här gäller, alltså lärare i olika stadier, skall känna trygghet för att deras sak blir behandlad på ett riktigt sätt. Jag kan säga att både utredningen, departementschefen och utskottet har beflitat sig om detta.

Ytterligare vidrördes en liten detalj om tjänstarens inverkan i poängtabellen. Där råder det mycket olika uppfattningar även bland lärare. En del anser att en lång rad tjänsteår är bevis på en sådan erfarenhet, att de bör uppväga en hel del poäng i olika ämnen, under det att andra anser att man kan gå med på detta till en viss grad men att en lärare som är nära pensionsåldern inte alltfjänt kan anses bättre än en ung och frisk kraft bara därför att han har ett stort antal tjänsteår. Även på den punkten har utskottet varit mycket försiktigt, och vi har rekommenderat Kungl. Maj:t att med vederbörande lärarorganisationer överväga detta, så att man skall kunna komma fram till ett som vi hoppas enhetligt förslag och ett förslag som kan tas emot och respekteras av de olika lärarorganisationerna.

Hur länskolnämnderna kommer att fungera vet ingen ännu. Jag för min del hoppas på att de kommer att fungera utmärkt, men jag förstår att det finns andra som är mera oroliga för den saken.

Vidare har man talat om fullmakts-tillsättningen. Kan vi ändå inte vara så rättvisa att vi erkänner, att det inte bara ligger sakliga skäl bakom kravet på dessa fullmakter? Är det inte på det sättet? Eftersom anställningen är tryggad med den vanliga anställningsformen, som har gällt t. ex. för folkskolorna, så tror jag ändå att vad man här vill är att hålla på en gammal anordning, kanske mest för att den är gammal. På denna punkt

vill jag dessutom erinra om att riksdagen själv vid ett par tillfällen har anhallit om att Kungl. Maj:t skall företa en utredning om en revision av dessa fullmaktsställningar. Detta visar ju att riksdagen själv inte är så förfärligt angelägen om dessa fullmakter.

Vad sedan gäller skolledarna så ställer man ju beträffande skoldirektörer och förste rektorer andra krav än man gör på vanliga lärare.

Utöver att de bör ha goda betyg i sina ämnen, ställer man dessutom kravet, att det skall vara människor med administrativ förmåga. Det är detta som har gjorts, att man i varje fall inte nu anser att länskolnämnderna skall tillsätta sådana tjänster. Det gäller inte heller särskilt många tjänster, varför det är betydligt lättare för Kungl. Maj:t respektive skolöverstyrelsen att ombesörja den saken. För min del hoppas jag, att vi ändå så småningom skall komma fram till att länskolnämnderna skall kunna välja även dessa personer, men det är en framtidsstanke.

Jag har inte mycken anledning att göra invändningar mot herr Arrhén. Han erinrade exempelvis om den mycket besvärliga punkt som varit aktuell genom tidningspressens skrivelser i ett fall nere i Skåne-trakten, vilket gällde hedrande vandel. På den punkten har utskottet varit fullständigt överens. Vi har ansett, att varje människa bör ha en hedrande vandel men framför allt att detta bör gälla människor som sysslar med ungdomens fostran. Jag är glad över att vi har kunnat bli överens på den punkten, ty det är en väsentlig skillnad på andra personer och dessa som skall ha hand om ungdomens fostran. Man måste ha rätt att ställa mycket stora krav på dem. Jag ställer, som jag sade, krav på alla människor men kanske framför allt på dessa, som skall ombesörja våra barns fostran, i varje fall under skoldagen.

Det förslag som här föreligger är, som departementschefen har sagt, föranlett av de beslut som vi tidigare fattat. Det är föranlett av att riksdagen har gått in för denna nya skola, denna enhetsskola. Därigenom har man också måst vidta

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

vissa åtgärder, som vi här i afton har resonerat om. Jag kan säga, att inom utredningen var frågan om lärartillsättningen ett av de svårare problemen — det erkänner jag gärna. Från början fanns det mycket olika uppfattningar om hur den skulle ske. Men så småningom, när vi hade vägt skälen emot varandra, kunde vi dock bli överens på den punkten, trots att det i utskottet fanns personer med olika politisk uppfattning. Det fanns lärare och lekmän — som jag nyss sade — och det fanns också två rektorer, som hade mycket god erfarenhet av den högre skolans krav vad gäller lärartillsättningen. För egen del är jag glad över detta framsteg, som jag vill kalla det. Jag är övertygad om att såväl skolöverstyrelsen som överstyrelsen för yrkesutbildning kommer att få ett mycket stort och viktigt arbete, trots att de får överlämna en hel del uppgifter till dessa nya länskolnämnder.

Det har från något håll befarats, att denna ordning inte på något sätt skulle klaffa. I det fallet hade herr Ohlon en mening, men herr Arrhén var inte av samma uppfattning. Om jag fattade honom rätt, trodde han, att detta skall lyckas. Det gör också vi andra i utskottet, som står för majoritetens mening.

Jag för min del vill inte ställa större krav på dessa länskolnämnder än man har rättighet att begära av andra nämnder av liknande slag. Men vad vi skall begära är just denna objektiva syn på deras arbete, framför allt vad det gäller lärartillsättningen. Dessa länskolnämnder får dock inte bara detta problem att brottas med. Just nu, när de olika skolproblemen är i förgrunden på ett mycket anmärkningsvärt sätt, kommer de att få en rad andra uppgifter också: den regionala planeringen, underhandlingar med kommuner för att få till stånd lämpliga högstudier o. s. v. Allt detta kommer att göra, att dessa länskolnämnder får en mycket viktig uppgift, och jag är inte säker på att den svåraste uppgiften är lärartillsättningen, utan jag skulle tro, att den svåraste uppgiften blir att åstadkomma samförstånd

mellan de olika kommunerna på det regionala planet. Jag tror det är en vida svårare uppgift än lärartillsättningen.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OHLON (fp) kort gemäle:

Herr talman! Jag kan instämma med herr Näsström, när han angav den kompetens som borde krävas av de blivande skoldirektörerna. Av dessa kan man fordra inte bara pedagogisk fackkunskap utan även administrativ förfarenhet — kanske framför allt det senare. Men då är det egendomligt, att skoldirektörerna skall utnämnas av Kungl. Maj:t efter vederbörande ämbetsverks hörande, under det att lärarna, även på gymnasiet (det gäller nämligen adjunkterna) skall utnämnas av länskolnämnderna. Jag föreställer mig, att dessa länskolnämnder har mycket större förutsättningar att bedöma skoldirektörernas kvalifikationer än de har att bedöma facklärarnas förutsättningar att gå i land med sin uppgift.

Herr Näsström sade, att vi ville skapa en verkligt demokratisk skola. Ja, visst vill vi det, och så skisserar han närmare vad detta skulle innebära, nämligen att småskollärare, folkskollärare och läroverksadjunkter skulle utnämnas av samma myndighet. Men, herr talman, vad har detta med demokrati att skaffa? Vad som här föreslås borde väl vara ännu mera lämpligt på andra områden av den statliga verksamheten, men där införs det inte.

Herr Näsström säger vidare att dessa lärare skall vistas på samma ställe, undervisa i samma anläggning och alltså bör de utnämnas på samma sätt. Men han orkar inte med att fullfölja sin tankegång, ty när han sedan kommer till gymnasierna, tänker han sig lektorerna utnämnda av Kungl. Maj:t men adjunkterna av länskolnämnderna. Då har hela den demokratiska tankegången tappats bort. Denna brist på konsekvens i tankegången är utmärkande för mycket av vad som här föreslås. Vid den ena anstalten kräver den de-

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

mokratiska ordningen ett enhetligt utnämning förfarande, men vid den andra anstalten är det fullkomligt likgiltigt. Vad är detta för sätt att tänka? Vad som är avgörande är väl att man får en utnämningssprocedur, som garanterar att de lämpligaste utses, var och en till sin befattning.

Herr Näsström säger att vi har beslutat oss för en ny skola, och det är ju riktigt. Men skolan är inte bara den yttre ramen, organisationen. Skolan är eleverna och lärarna, som verkar inom skolan. Om vi vill ha en ny skola, skall vi skapa en sådan ordning, att den stimulerar de för undervisningsverksamhet lämpliga ungdomarna att verkligen ägna sig åt lärarbanan. Det förhåller sig faktiskt så, att om man inte får tillräcklig garanti för en sakkunnig bedömning av lärarnas kvalifikationer, får man också en svag rekrytering.

Herr ARRHÉN (h) kort genmäle:

Herr Näsström uttalade i sitt anförande nyss sin förvåning över, att jag hade givit erkännanden åt utskottets skrivning. Jag har mycket lång tid haft klart för mig de svårigheter, som det i det här sammanhanget gällt att bemästra, de svårartade motsättningar, som har gjort sig gällande på området, mellan lärarkategorier av olika typer, med olika föregående, med olika traditioner och olika uppgifter. Jag är, som jag sade, av den mening, att vi här fått en modell för lösning, som man icke kan helt förkasta från sitt ansikte. Man måste erkänna, att det har förtjänat. Att jag sedan själv framfört vissa meningar i denna fråga, som återfinns i reservationer i utskottsutlåtandet, är ändå ganska naturligt, ett så stort gebit som det här gäller. Det vore nästan onormalt, om det inte från min sida skulle förekomma några reaktioner alls.

Den viktigaste av reservationspunkterna är givetvis punkten nr 1. Jag anser, att det av *praktiska* skäl hade varit att föredraga att låta utnämningarna gå igenom respektive överstyrelser. När utskottet här nederst på s. 44 diskute-

rar, hur förfaras skall, när lärare söker tjänster över *hela* riket, kommer det fram till den konklusionen, att om denna princip visar sig besvärlig ur administrativ synpunkt, så bör man ta hela detta problem under omprövning. Men jag skulle vilja läsa det så: inte att man skall ta under omprövning principen om fri rätt att söka över hela landet utan principen att låta utnämningarna ske över länskolnämnderna, ty, som jag nämnde i mitt förra anförande, om man lät utnämningarna gå över skolöverstyrelsen skulle inga svårigheter uppstå. Anledningen till att jag vill flytta utnämningsfrågorna från länskolnämnderna dikteras dessutom, herr talman, av omsorgen att ge länskolnämnderna större möjlighet till insatser på andra områden genom att befria dem från dessa mödor.

Herr NASSTRÖM (s):

Herr talman! När herr Ohlon säger, att han inte tycker att det är någon logik i att vi har föreslagit att de flesta lärare skall tillsättas av länskolnämnderna men inte skoldirektörerna, måste jag erinra om att vad lärarna, framför allt på det högre undervisningsstadiet, har varit rädda för är, som herr Arrhén mycket riktigt sade, den s. k. fjärde befodringsgrunden. Vid tillsättandet av en skoldirektör måste det emellertid i hög grad just bli den s. k. fjärde befodringsgrunden som blir avgörande för bedömningen av vederbörande. Det bör ju då vara ett gott skydd för dem som söker sådana tjänster, om de nu inte förlitar sig på länskolnämnderna och deras prövning, att dessa tjänster skall tillsättas av Kungl. Maj:t. Jag är verkligen glad över att man på olika håll har ett så orubbat förtroende för Kungl. Maj:t på dessa punkter. Det är inte varje dag vi får höra det.

Vad sedan gäller de något lägre tjänsterna, exempelvis förste rektorerna, är det ungefär samma skäl där. Man måste också för dessa tjänster ta hänsyn till inte bara vederbörandes poängmeriter

Ang. förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

utan också till deras administrativa förmåga, deras förmåga att samarbeta med andra och att hålla ihop skolan över huvud taget, d. v. s. allt vad vi kallar för den fjärde befordringsgrunden. När man föreslagit just denna form för tillsättningen av dessa tjänster, tycker jag att man har gått lärarna till mötes i mycket hög grad. Jag hade inte väntat mig att man från rektor Ohlons sida skulle framställa någon anmärkning på den punkten. Om man har den grundsyn som herr Ohlon tycks ha, borde man vara nöjd åtminstone på den punkten.

Sedan nämnde herr Ohlon att om man inte får förtroende för länskolnämnderna kan det befaras att det blir ett mindre antal sökande till de utbildningsmöjligheter som står öppna för dem som vill ägna sig åt lärarbanan. Jag vill då erinra om att det här i landet råder brist på folk överallt, vilket jag tycker säger tillräckligt. Jag är för min del övertygad om att om en ung man eller kvinna inte söker in för att utbilda sig till lärare, beror det inte på något bristande förtroende för länskolnämnderna utan naturligtvis på helt andra faktorer.

Jag är fullt överens med herr Ohlon om att elever och lärare är viktiga faktorer i vår skola. Funnes inte dessa båda kategorier så bleve det ju inte tal om några skolor heller.

Herr Arrhén var inne på frågan om lärarnas rätt att söka tjänster över hela riket. Inom utredningen hade vi långa överläggningar om den frågan. Det va för övrigt främst våra framstående lärare i utredningen som penetrerade det problemet. De stannade vid att begränsa ansökningsrätten till fyra län, vilket man ansåg vara tillräckligt. Det skulle underlätta länskolnämndernas arbete, ty då behöfde man inte kommunicera mer än mellan fyra länskolnämnder. Nu har emellertid Kungl. Maj:t föreslagit att lärarna skall äga rätt att söka över hela riket. Jag unnar naturligtvis gärna lärarna möjlighet att söka över hela riket, men man måste här fråga vad det i praktiken kommer

att leda till. Detta är också anledningen till att vi från utskottets sida framhållit att vi är litet oroliga för hur det kommer att gå. Man hade kunnat nöja sig med att ange vilka tjänster man sökte i första rummet, i andra rummet o. s. v. Det blir ju ändå ett mycket stort antal tjänster, som kan sökas inom fyra län.

Men detta har, som sagt, icke varit departementschefens tanke, utan han ger lärarna rätt att söka över hela riket. Jag är dock övertygad om att på den punkten kommer länskolnämnderna rätt snart att inse, att det blir administrativt ganska besvärligt. Av den anledningen har utskottet också föreslagit fyra valperioder i stället för tidigare två, så att man kan sprida utnämningarna på ett större antal veckor.

Till slut vill jag säga, att jag tror att vi kan med lugn tillförsikt godta statsutskottets förslag. Jag tror att det är det enda riktiga i denna situation.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt angående varje punkt av utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten I a, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. därom anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ohlon begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 97 punkten I a, röstar

Om ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag som inefattas i den av herr Ohlon m. fl. där-om anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;
Nej — 28.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjordes i enlighet med de rörande punkten I b förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. beträffande punkten anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen gjordes enligt de i fråga om punkten II framställda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i herr Ohlons m. fl. därom anförda reservation; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

 Om ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av väckta motioner angående ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 368 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 458 av herr *Cassel* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte antaga i motionerna infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på återopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 368 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 458 av herr *Cassel* m. fl. angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anmälts

I) av herrar *Mannerskantz* och *Nilsson* i Svalöv, vilka — under hänvisning till innehållet i de likalydande motionerna I: 368 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 458 av herr *Cassel* m. fl. — ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till nämnda motioner antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

II) av herrar *Spetz*, *Söderquist*, *Gustafson* i Göteborg, *Persson* i Svensköpp och *Strandh*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! De förslag som är framlagda i dessa motioner är exakt desamma, vilka framlades för riksdagen i motsvarande motioner föra året och om vilka då utförligt diskuterades. Vid sådant förhållande har jag knappast anledning att här ingå i sakkussion. Jag vill bara erinra kammarens ledamöter om att ett tillämpande av de skatteskalor, som vi här har underställt riksdagens prövning, vid grundbeloppsnivå skulle innebära skattesänkningar å tillsammans omkring 500 miljoner kronor. Vid en förändring av uttagningsprocenten åt någotdera hållet med 5 enheter,

ändras siffran för skattesänkningarna med cirka 175 miljoner kronor.

Jag har ännu mindre anledning att i kväll utveckla detta ämne som jag föreställer mig att dessa skatteskalor och vad därmed sammanhänger kommer att om några dagar dryftas i större sammanhang, nämligen i anslutning till bevillningsutskottets betänkande om den s. k. kompletteringspropositionen.

Med hänvisning härtill kan jag, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till den reservation, som är fogad till detta betänkande från bevillningsutskottet.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig lika kort.

Innebörden av förslaget med 100 procents uttagning eller vid grundbeloppsnivå skulle bli att den mera betydande skattelättnaden komme för dem som har mellan 18 000 och 100 000 kronor i inkomst. Där skulle det bli en skattelättnad på mellan 13 och 24 procent. Skulle man lägga samma skatteskala till grund för det uttag som vi nu har, vilket skulle motsvara 115 procent, skulle det bli skatteökningar för gifta skattskyldiga med upp till 16 000 kronor inkomst. Först därefter skulle skattelättnaden sätta in, och den skulle bli störst för dem som har mellan 25 000 och 50 000 kronor i inkomst. Det vittnar om var högern anser att det är mest angeläget att man sänker skatterna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Mannerskantz och Nilsson i Svalöv vid betänkandet anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om utredning ang. jordbrukets kapitalförsörjning

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av väckta motioner om viss utredning angående jordbrukets kapitalförsörjning.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 82 av herr *Eskilsson* m. fl. och II: 98 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning angående möjligheterna att inom jordbruket skapa en sådan kapitalbildning, att jordbrukarnas egen rationaliseringsverksamhet kunde få den omfattning, som den allmänna utvecklingen krävde.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 82 av herr *Eskilsson* m. fl. och II: 98 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl. om viss utredning angående jordbrukets kapitalförsörjning icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Mannerskantz* och *Nilsson* i Svalöv, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 82 av herr *Eskilsson* m. fl. och II: 98 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning angående möjligheterna att inom jordbruket skapa en sådan kapitalbildning, att jordbrukarnas egen rationaliseringsverksamhet kunde få den omfattning, som den allmänna utvecklingen krävde.

Vid betänkandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Spetz*, *Söderquist*, *Gustafson* i Göteborg, *Persson* i Svensköpp och *Strandh*, vilka anförde följande:

»Vi delar motionärernas mening att den fråga som tagits upp i motionerna, jordbrukets kapitalförsörjning, är av stor betydelse. De problem som sammanhänger med kreditknappheten och

Om utredning ang. jordbrukets kapitalförsörjning

kapitalförsörjningen berör emellertid hela produktionslivet inom såväl industri och hantverk som jordbruk, ehuru mera accentuerat för de mindre företagen, till vilka jordbruken till allra största delen hör. Vi beklagar att dessa frågor icke kunnat få den allsidiga belysning som varit önskvärd, eftersom de till huvudsaklig del ligger utanför bevillningsutskottets kompetensområde. Enligt vår mening borde nämligen en allsidig utredning komma till stånd av produktionslivets kapitalförsörjningsproblem, varvid särskilt beaktande finge fästas vid de mindre företagens speciella problem.»

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! I detta betänkande behandlas en fråga, som har den allra största betydelse för jordbruket, nämligen frågan om kapitalförsörjningen. Trots den stora avflyttningen från jordbruket, som innebär att 15 000—20 000 arbetsföra personer för närvarande lämnar jordbruket årligen, har näringen visat en mycket stor produktivitetsstegring under de senaste decennierna. Denna stegring hänger naturligtvis till stor del samman med den snabba rationaliseringen och mekaniseringen inom jordbruket under samma tid.

Rationaliseringen har varit en förutsättning för att jordbruket hittills kunnat klara sig i konkurrensen med andra näringar. Sedan vi nu fått ett nytt prisättningssystem på jordbrukets produkter, blir det ännu mera angeläget, att rationaliseringen fortsätter så snabbt som möjligt. Jordbruket får nämligen nu i ännu högre grad än förut möta konkurrensen från andra länder, där jordbruket i regel arbetar under betydligt gynnsammare naturliga förutsättningar än i vårt land.

Den rationalisering som alltså utmärker jordbruket kräver emellertid mycket betydande kapitaltillskott. I de motioner som behandlas i betänkandet påminner man om att långtidsutredningen har beräknat kapitalbehovet för ny- och reinvesteringar under femårsperioden 1955—1960 till över 500 miljoner kronor om

året. Detta kapitalbehov täckes på olika sätt, men jordbrukarna själva har i mycket hög grad bidragit till kapitalbildningen. Sparviljan har varit en egenkap, som alltid stått högt i kurs bland jordbrukets folk. På grund av skattepolitiken och prisutvecklingen har det blivit svårare att klara kapitalförsörjningen på samma sätt som tidigare. I beträngda lägen har man därför fått tillgripa improvisationer med stödlån, supplementär jordbrukskredit och andra åtgärder, men dessa åtgärder kan aldrig bli annat än nödlösningar. I det långa loppet är det bättre att jordbrukarnas möjligheter att klara sig själva underlättas, så att staten inte omedelbart skall behöva ingripa vid störningar i produktionen.

Jag tycker därför att det hade varit önskvärt, om bevillningsutskottet hade velat tillstyrka kravet i de framlagda motionerna på en utredning angående jordbrukets kapitalförsörjning, så att olika problem kunnat bli belysta i ett sammanhang. Utskottet har emellertid ställt sig avvisande till de framlagda motionerna.

I den reservation, som är fogad till utskottets betänkande av herrar Mannerskantz och Nilsson i Svalöv, tillstyrker man emellertid den av motionärerna begärda utredningen.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! I denna motion har motionärerna väsentligen pekat på skatteförhållandena i landet och ansett, att det mest effektiva medlet att skaffa kapital åt jordbruket är att vidta en rad av reformer på skattefältet. Anledningen till att dessa motioner har remitterats till bevillningsutskottet är alltså att motionärerna har lagt sin argumentering på det skattepolitiska fältet.

Utskottet har tagit upp de olika skattefrågor som här kan komma i fråga och påvisat, att man dels har gjort en skattesänkning på statsskattens område och i dag en skattesänkning på kommunalskat-

Anslag till statens lånefond för universitetsstudier

tens område, dels står investeringsavgiften av allt att döma inför ett relativt snart slut, dels är frågan om arvsskatterna under utredning och dels har man också att förutse en utredning i fråga om resultatutjämnning och förlustutjämnning för jordbruket m. m.

Efter denna uppräknning och diskussion angående de olika skattepolitiska åtgärder som kan vidtagas och med påvisande av att man redan vidtagit betydande skattelättnader och att andra är under utredning har utskottet med behjärtande av att jordbruket och kanske speciellt det mindre jordbruket är i behov av kreditmöjligheter ändå funnit sig böra avstyrka dessa motioner, och detta närmast därför att motionärerna har lagt sin argumentation på det skattepolitiska fältet.

Jag ber att få tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid betänkandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckt motion om en allmän utredning rörande lokaliseringen av statliga ämbetsverk; och

nr 18, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående införande av nytt värmesystem i riksbankshuset i Stockholm.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1957/58, i

vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—19

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 20***Anslag till statens lånefond för universitetsstudier**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils Theodor Larsson* m. fl. (I: 118) och den andra inom andra kammaren av herr *Nihlfors* m. fl. (II: 128), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte besluta att till statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 8 300 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Gärde Widemar* m. fl. (I: 359) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* m. fl. (II: 445), i vilka hemställdes, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte till statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1957/58 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 2 300 000 kronor uppräknat investeringsanslag av inalles 8 300 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 118 och II: 128 samt I: 359 och II: 445, sistnämnda två motioner såvitt här vore i fråga, till Statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Axel Andersson*,

Anslag till statens lånefond för universitetsstudier

Sunne, Nils Theodor Larsson och *Widén, fröken Vinge*, herr *Helén* samt fröken *Liljedahl* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 118 och II: 128 samt I: 359 och II: 445, sistnämnda två motioner såvitt här vore i fråga, till Statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1947/58 anvisa ett investeringsanslag av 8 300 000 kronor.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! Till statens lånefond för universitetsstudier har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen en oförändrad medelsanvisning med 6 miljoner kronor, medan garantilånenämnden äskat 8 300 000 kronor. Statsutskottets majoritet säger, att enligt utskottets mening talar starka skäl för att detta anslag i enlighet med garantilånenämndens förslag och yrkandena i bl. a. motionerna I: 118 och II: 128 för nästa budgetår uppräknas med 2 300 000 kronor. Utskottets majoritet har dock följt Kungl. Maj:t och inte tillstyrkt en uppräkning. Motivet härför är väl det ständigt besvärliga statsfinansiella läget, men det anföres också att Kungl. Maj:t föreslagit en ytterligare utbyggnad av naturastipendierna. Utskottsmajoriteten säger emellertid, att då ifrågakarande låneform är den för statsverket minst betungande av de nuvarande direkta studentsociala stödåtgärderna, förutsätter utskottet att möjligheterna att förstärka medelsanvisningen till ifrågakarande ändamål vid höstens budgetarbete noga övervägs.

Var utskottet har haft sitt hjärta är alltså tydligt. Men det blir inga fler studielån av dessa utskottets fromma önskingar. Jag vill i detta sammanhang erinra om anslaget karaktär av investeringsanslag. Det är uppfört bland anslagen på kapitalbudgeten, och förvisso hör de medel, som anvisas till denna lånefond för universitetsstudier, till de rikast avkastande och förnämsta investeringar som vårt samhälle gjort och gör. Det råder ju en skriande brist i samhället på högskole- och universitetsutbildad arbetskraft. Det är över huvud taget få

ändamål som är så angelägna för statsmakterna som just framhjälpandet av studiebegåvningarna.

Härtill kan ytterligare anföras att dessa pengar ju inte är borta i och med att de lånas ut. Hittills har staten fått vidkännas ytterst små förluster. Studiebegåvningarna har visat sig vara mycket pålitliga lånebetalare.

Nå, men om nu Kungl. Maj:t enligt utskottets önskan för nästpåföljande budgetår förstärker medelsanvisningen på denna punkt, då är väl ändå allting gott och väl? Nej, tyvärr inte. Ett bifall till utskottsmajoritetens förslag skulle enligt de beräkningar, som garantilånenämnden gjort och redovisat, innebära att endast 736 nya lån skulle kunna utbetalas för läsåret 1957/58, och av de beräknade 3 740 ansökningarna skulle då inte fullt 20 procent kunna bifallas. För innevarande läsår utdelades 1 484 nya lån bland 3 337 sökande, vilket innebär att 44 procent av ansökningarna det året kunde bifallas. Beslutar riksdagen i enlighet med utskottsmajoritetens förslag, medför detta alltså en stark försämring, då antalet bifallna ansökningar skulle sjunka från 44 procent till beräknade 20 procent.

Med denna korta motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen under denna punkt.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag kan hålla med herr Larsson om en del av vad han sade till försvar för reservationen. Anslaget till den ifrågakarande långivningen har, såsom han sade, upptagits till oförändrat belopp, 6 miljoner kronor. Herr Larsson nämnde emellertid inte, att dessutom 900 000 kronor av behållna fondmedel kan ställas till förfogande för utdelning av lån under budgetåret, vilket framhållits i departementschefens framställning.

Det förslag som herr Larsson gjorde sig till förespråkare för avser en betydligt större långivning. Reservanterna önskar öka anslaget med 2 300 000 kronor. Nu säger herr Larsson att dessa pengar inte kommer att vara förlorade.

Anslag till statens lånefond för universitetsstudier

Nej, det vet jag också, men de måste dock ställas till förfogande i form av lån, och i det nuvarande ekonomiska läget är det ju inte så lätt att skaffa fram ytterligare över 2 miljoner kronor.

Utskottet har synnerligen väl beaktat de synpunkter, som talaren här anlade, och har understrukit behovet av att medel så småningom kan ställas till förfogande. Utskottet är också medvetet om att detta är en mycket billig låneform. Det säger också utskottet i slutet av sitt utlåtande, där det står följande: »Då låneformen är den för statsverket minst betungande av de nuvarande direkta studentsociala stödåtgärderna förutsätter dock utskottet, att möjligheterna att förstärka medelsanvisningen till ifrågakvarande ändamål vid höstens budgetarbete nog övervägas.» Vi får väl lugna oss med denna skrivning och se om inte dessa medel ställas till förfogande ett annat budgetår.

Herr Larsson säger att det framgår av utskottsutlåtandet var vi har haft vårt hjärta. Ja, det vore ju mycket bra, om man kunde tänka bara med hjärtat när det gäller ekonomiska frågor, men det herr Larsson lika bra som jag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! Bara några få ord.

Det där att tänka med hjärtat, förstär jag mycket väl. Men jag ser det så, att denna investering i studiebegåvade ungdomar vid universiteten är den mest angelägna och den mest lovande investering för framtiden, som samhället över huvud taget kan välja att verkställa. Därför anser jag att det hade varit bättre att ge dessa 2,3 miljoner kronor för att få fram flera studiebegåvningar vid universiteten än att använda dem för en hel rad olika ändamål, som man gör.

Därför ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Det fattas bara en sak i herr Larssons sista anförande, nämligen

att anvisa någon punkt, där vi kunde ha tagit dessa 2,3 miljoner kronor, alltså prutat på ett annat anslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Larsson, Nils Theodor, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 92 punkten 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Larsson, Nils Theodor, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 32.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 21

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 22**Om lån till Uppsala studentkår**

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald* m. fl. (I: 120) samt den andra inom andra kammaren av herr *Munktell* m. fl. (II: 129), hade hemställts, att 1957 års riksdag måtte anvisa ett lån å 1 280 000 kronor till Uppsala studentkår för uppförande och inredande av en studentmatsal med cirka 260 platser och kafélokal.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»Med anledning av vid 1955 och 1956 års riksdagar väckta motioner har utskottet tidigare uttalat sig beträffande frågan om lån till Uppsala studentkår för uppförande och inredande av en studentmatsal (utlåtanden 1955:57 och 1956:116). I sistnämnda utlåtande underströk utskottet vikten av att vitala studentsociala behov — vartill förevarande fråga hörde — bleve tillgodosedda genom insatser från statens sida. Utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t vid budgetberedningen hösten 1956 toge förevarande lånefråga under förnyad omprövning, så att förslag i ämnet kunde föreläggas 1957 års riksdag.

Kungl. Maj:t har icke för innevarande års riksdag framlagt förslag i ämnet.

Utskottet får erinra om att 1955 års universitetsutredning beräknat att det totala antalet universitets- och högskolestuderande kommer att stiga från nu icke fullt 23 000 till drygt 40 000 år 1965, varefter skulle följa en period av fortsatt expansion, som kunde bli mer eller mindre stark, i varje fall fram till 1970-talets första år.

Med beaktande av denna prognos samt under erinran om utskottets tidigare uttalanden rörande förevarande lånefråga förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t tager ifrågavarande ärende under allvarligt övervägande vid budgetplaneringen för 1958/59.

Av den ståndpunkt, utskottet sålunda intagit, följer att utskottet icke finner sig böra tillstyrka bifall till det i motionerna I: 120 och II: 129 framställda yrkandet. Utskottet förordar emellertid att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anfört.

Utskottet hemställer alltså,

a) att motionerna I: 120 och II: 129 icke må av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.»

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Ohlon*, *Axel Andersson*, *Sunne*, *Nils Theodor Larsson* och *Widén*, fröken *Karlsson*, fru *Wallin*, fröken *Vinge*, herr *Helén* samt fröken *Liljedahl*, vilka ansett, att den del av utskottets yttrande, som började med orden »Med beaktande» och slutade med »ovan anfört», bort hava följande lydelse:

»Utskottet vill med beaktande av denna prognos understryka vikten av att vitala studentsociala behov bli under statens medverkan tillgodosedda. Av den ståndpunkt, utskottet sålunda intagit, följer, att utskottet finner sig böra tillstyrka bifall till det i motionerna I: 120 och II: 129 framställda yrkandet.»

samt att utskottet förty bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 120 och II: 129, till Lån till Uppsala universitets studentkår för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 1 280 000 kronor.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Det ärende som vi här möter är en gammal bekant. Ärendet gäller inrättande av ett konviktorium, en matsal, för Uppsala studentkår. Det har föranlett motioner åtminstone två år å rad, och varje gång har statsutskottet beställt anslag för ändamålet, utan att det blivit något resultat.

Uppsala studentkår ligger i detta avseende sämre till än alla andra studentkårer i riket. Jag kan erinra om att staten sålunda tillhandahåller gratis kårlokaler för de studerande vid karolinska institutet, tandläkarhögskolorna,

Om lån till Uppsala studentkår

skogshögskolan, veterinärhögskolan och lantbrukshögskolan. Under fonden för låneunderstöd har under de senaste budgetåren anvisats ränte- och amorteringsfria lån åt Akademiska föreningen i Lund, tekniska högskolans studentkår i Stockholm och Chalmers tekniska högskolas studentkår. Den enda kårort som inte har kommit i åtnjutande av något anslag för sin mathållning är Uppsala studentkår. Egendomligt nog är det rikets äldsta universitet som sålunda har blivit eftersatt. Resultatet av denna uraktlåtenhet är att matförhållandena för studenterna i Uppsala ställer sig ganska besvärliga. Bristen på konkurrens från en restaurang i studenternas egen regi har bland annat medfört, att matpriserna ligger högre i Uppsala än i de andra högskolestäderna. Detta har också avspeglat sig i statsstipendienämndens dryga merkostnader för naturastipendierna i Uppsala. Om utgifterna i Uppsala skulle ha legat på samma lägre nivå som på andra håll, så skulle ytterligare 50 å 60 statsstipendier, omfattande både kost och logi, ha kunnat delas ut i år. Läget i dag i Uppsala är ungefär det samma som det var för 50 år sedan, när kåren själv satte i gång med kooperativa matlagningsrättningar, som bröt monopolbildningen beträffande utspisningen i staden. Nu finns inte den möjligheten längre, eftersom studentkåren inte så lätt kan skaffa sig de lokaler som behövs för ändamålet.

I föl beställde statsutskottet i mycket bestämda former anslag av Kungl. Maj:t, men ingenting har åtgjorts. Därför har vi, några ledamöter i statsutskottet, funnit det nödvändigt att här gå fram med en reservation, så att det äntligen blir ett resultat av statsutskottets önskemål.

Jag ber att med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till reservationen under denna punkt.

I herr Ohlons yttrande instämde herrar *Nils Theodor Larsson* (bf) och *Eriksson* (s), fru *Wallenheimer* (s), fru *Hamrin-Thorell* (fp) samt herrar *Werner* (bf), *Krügel* (s), *Lindblom* (fp) och *Edström* (fp).

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Såsom herr Ohlon nyss framhållit är detta en för Uppsala studentkår synnerligen allvarlig angelägenhet, och det har varit så i årtal, för att inte säga i årtionden.

Uppsala studentkårs behov har också beaktats av statsutskottet så till vida att utskottet efter motioner både 1955 och 1956 liksom nu i år har skrivit mycket positivt om behovet av ett konviktorium, en matsal, i studenternas egen regi i Uppsala. När frågan var före år 1955, sade utskottet att det då inte hade anledning att göra någonting åt saken, eftersom frågan låg under Kungl. Maj:ts prövning på grund av en skrivelse från studentkåren. Ingenting blev därför gjort. År 1956 förutsatte utskottet, att Kungl. Maj:t skulle ta frågan under förnyad omprövning, och i år säger utskottet, att Kungl. Maj:t bör ta frågan under allvarligt övervägande. Men det kan ju inte få fortsätta på detta vis, när nu inte Kungl. Maj:t gör någonting åt saken. Situationen blir ohållbarare och ohållbarare för varje år som går, studentantalet växer, svårigheterna för Uppsala studenter blir allt större och större.

Jag vill därför, herr talman, med dessa ord yrka bifall till den under denna punkt avgivna reservationen av herr Ohlon m. fl.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Man säger här att det är mycket angeläget att lösa detta problem. Det kan jag också hålla med om på samma sätt som när det gällde punkten 20. Men det finns många andra ting, som är kanske minst lika angelägna, och man kan ju inte få allt som man önskar sig. Dessutom har vi för närvarande en investeringsbegränsning här i landet, och under sådana förhållanden tycker jag att man får lov att hålla igen även på den här punkten och se, om det ekonomiska läget lättar litet längre fram.

Dessutom tycker jag att detta är en verksamhet som skulle lämpa sig bra för privat företagsamhet, och det förhåller sig väl också på det sättet att förhållan-

Om lån till Uppsala studentkår

dena i Uppsala blivit litet bättre nu på sista tiden genom tillkomsten av nya restauranger.

Det har här sagts att utskottet ett par år tidigare i sin skrivning på denna punkt begärt en omprövning av frågan. I år har utskottet skrivit ännu starkare på denna punkt och sagt, att utskottet förordar att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet i utlåtandet anför. Under sådana förhållanden anser jag för min del, att det är klokast att avvakta ännu ett år och se vad denna skrivelse kan föranleda.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KRÜGEL (s):

Herr talman! Jag har nyss instämt i det anförande, som herr Ohlon höll, men jag skall ändå be att få säga några ord, inte minst med hänsyn till vad utskottets talesman hade att säga oss.

Några av riksdagsledamöterna från Närke och Sörmland hade i morse en sammankomst med fem, sex studenter från Södermanlands och Närkes nation i Uppsala, och jag kan försäkra att studenterna var mycket oroliga för utgången av behandlingen av den motion, som väckts av herr Ohlon och herr Osvald. De talade om för oss under vilka förhållanden de hade att tillbringa sin dag under studietiden i Uppsala, och det var verkligen inga uppmuntrande saker som de hade att förtälja. De sade först och främst, att 2/3 av alla studenter, som är inskrivna vid universitetet, är medellösa och därför har svårt att dra sig fram. De har inga andra möjligheter än att låna, och detta har till följd, att de måste sträva efter att få sitt uppehälle däruppe så billigt som möjligt. De sade också, att de lokaler, som tidigare stått till förfogande för deras utspisning, lagts ned i två fall — en av dem var i den gamla restaurangen Gillet — och detta har gjort, att situationen har skärpts på ett alldeles särskilt sätt. De får kila in sig här och där, och de har över huvud taget ingen plats, där de känner sig hemma, när de skall inta

sina måltider. De har därför sedan länge arbetat på att få till stånd en egen lokal — vi kan kanske inte kalla det ett eget hem direkt, men i varje fall en lokal, där de kan med framgång och så billigt som möjligt inta sina måltider.

I andra avseenden, när de också varit hårt trängda, har de vänt sig till sina respektive län och fått bidrag. De har exempelvis från Örebro län fått ett ganska stort bidrag till byggande av en nationsbyggnad, och de har även, tror jag, fått bidrag från Sörmlands län. Men när det gäller denna fråga ligger det till på ett annat sätt. Det gäller här hela studentkåren, och därför har man ansett att det enda riktiga var att vända sig till riksdagen för att få de nödiga medlen för att kunna fullfölja dessa planer.

Nu tycks det inte vara så farligt — även om det är ont om pengar, såsom herr Persson här framhöll — om vi gick deras framställning till mötes, ty det är inte här fråga om ett anslag utan om ett lån. Att låna en hel studentkår 1 280 000 kronor borde inte vara alltför riskabelt. Det borde också kunna betraktas — såsom herr Osvald uttryckte det — såsom en mycket god investering eller hur orden nu föll, men han menade tydligen någonting sådant.

När jag hade hört studenterna, tyckte jag liksom mina kamrater som var med, att det inte fanns någon anledning att längre hålla tillbaka detta krav. För resten har utskottet behjärtat önskemålet genom ett uttalande, som är ganska underligt, om man sammanställer detta med avslagsyrkandet. Utskottet skriver nämligen på följande sätt: »I sistnämnda utlåtande — 1956 års till riksdagen i enahanda framställning — underströk utskottet vikten av att vitala student-sociala behov — vartill förevarande fråga hörde — bleve tillgodosedda genom insatser från statens sida. Utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t vid budgetberedningen hösten 1956 toge förevarande lånefråga under förnyad omprövning, så att förslag i ämnet kunde föreläggas 1957 års riksdag.»

Detta sades alltså förra året men ändå avstyrktes i utlåtandet bifall till motio-

nen, av de gamla vanliga skälen, nämligen med hänsyn till andra yrkanden — man »avväger» och »avväger» och ingenting annat.

Jag hemställer om bifall, herr talman, till den med 2 betecknade reservationen.

Herr PERSSON, EINAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Krügel gav här en beskrivning av studenternas besvärligheter i Uppsala och drog därav den slutsatsen, att det gällde för dem att leva så billigt som möjligt. Det är ingen, som har något att invända mot detta, men då får man nog söka sig fram på andra vägar än genom att bygga en studentmatsal. Jag tror inte att det blir billigare att äta på en sådan matsal än på de restauranger som finns i Uppsala. Jag har snarare en rakt motsatt åsikt i detta fall, ty jag tror att det blir dyrare att äta i en studentmatsal än på de restauranger som redan nu finns. Jag anser att man får söka sig fram på andra vägar, om man skall göra förhållandena dragliga för studenterna i Uppsala.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett yttrande av herr Persson som jag tyckte var något djärvt konstruerat. Han försökte inbilla kammaren, att en kooperativ matlagsrörelse i studentkårens regi skulle bli dyrare än de privata näringsställena. Nu var jag händelsevis med 1907, när kooperativa studentmatlag inrättades. På den tiden åt närapå halva kåren i sådana matlag. Det medförde den effekten, att matpriserna i Uppsala sjönk 20 å 30 procent.

Det är bristen på lokaler som gör att studenterna i dag inte kan återupptaga den verksamhet som drevs för 50 år sedan. Men kunde de göra det, så skulle den säkert få samma effekt i dag som då. Enda möjligheten för dem att sätta i gång en egen rörelse är att de genom statens försorg får de lokaler som de behöver.

Det har också visat sig, herr talman,

Om lån till Uppsala studentkår

som jag nämnde i mitt första anförande, att matpriserna är högre i Uppsala än på alla andra kårorter i riket.

Herr KRÜGEL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tyckte nog att herr Persson var en smula hård i sitt sista yttrande. Han invände att det kanske inte blir billigare, om man anordnar en sådan där kooperativ servering i studenternas regi. Det är möjligt — det medgav för resten studenterna själva — men vad betyder det inte för studenter och andra människor att ha någon plats, dit de kan gå och känna sig — som jag nyss uttryckte det — hemma. De beskrev sin situation så att jag tyckte att läget var beklämmande. De får det allt trängre och trängre, därför att studentkåren ökar, under det att de privata företag, som de tidigare kunnat lita till, minskar.

Man talade också om att en fjärdedel av studenterna är gifta och ofta bor inhysta i *ett* rum, i många fall utan kök. Även dessa gifta, som man skulle tro kunde ordna sin mathållning, kan inte göra det. Av brist på andra möjligheter måste de också söka sig till de lyor som ofta är av mindre god kvalitet och där få litet mat.

Jag tycker, att om vi någonsin haft anledning att bifalla en motion, så har vi det i det här fallet.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag begärde också ordet för att replikera herr Persson. Vi har ju under senare tid sökt i möjligaste mån lindra studenternas besvärligheter under studietiden. De studentsociala problem, som staten hittills sökt principiellt lösa, har gällt mat och bostad. I fråga om bostäder har man hjälpt studenterna vid samtliga universitet och högskolor. Likaså har man sökt lösa matproblemet utom just vid det äldsta universitetet, nämligen Uppsala. Det är en oförlåtlig blunder av staten att just vårt äldsta universitet därvidlag inte fått någon hjälp.

Om lån till Uppsala studentkår

Jag kan som gammal uppsalastudent intyga, att vid de enkla matställen, som vi själva anordnade, blev priserna ungefär hälften av priserna på de restauranger, som inte drevs i studenternas regi. Jag kan också intyga att vid konviktoriet i Lund, som är studenternas matsal, anordnad med statens hjälp, är priserna också nästan hälften av vad man får betala på övriga restauranger. Det är så vi också måste hjälpa uppsalastudenterna, och det är en hederssak för riksdagen att så sker.

Herr PERSSON, EINAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlon talade om erfarenheterna från kooperativa matlag 1907. Men det har hänt en hel del också i Uppsala sedan dess. Jag kan tala om för herr Ohlon, att jag också har erfarenhet av kooperativa matlag. Den erfarenheten sträcker sig inte så långt tillbaka som till 1907 utan till 1943, och den erfarenheten säger mig, att kooperativa matlag inte blir billigare, ty det måste dock anställas folk som sköter rörelsen.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta vittnar om att herr Persson var med i en kooperativ förening som misskötte sin uppgift.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Detta är ju en ur många synpunkter inspirerande debatt. Nu råkar jag emellertid vara en av kammarens få ledamöter, som personligen har drivit en studentkooperativ matserveringsverksamhet, vilket jag gjorde under två år. Jag skall medge att det var en stimulerande och ur många synpunkter givande erfarenhet, av vilken jag under mina fortsatta kringirranden haft mycket stor glädje. Däremot kan jag absolut inte intyga, att den mat, som vi lagade till kooperativt, blev billigare för studenterna än den som tillagades av privat profitintresse.

Jag vill sedan bara tillägga att vi på min tid i vår enfald över huvud taget aldrig kom på den tanken att begära statsbidrag, vilket bara bevisar, hur underutvecklade ur statsbidragssynpunkt Göteborg och Göteborgs studenter åtminstone har varit.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag måste säga, att när jag hör vännen Ohlon, erinrar jag mig att kammarkollegium för ett par år sedan lär i ett yttrande ha erinrat om sitt beslut från 1628 och förklarat att det ingen anledning hade att frångå det beslutet.

Jag tror att vi inte bör överdriva på denna punkt, lika litet som på någon annan. Det är väl flera av oss som har personliga erfarenheter på detta område just från Uppsala. Jag tror att man kan försäkra — i varje fall har jag den erfarenheten — att det icke har varit några svårigheter att få mat där för relativt hyggligt pris — jag säger *relativt* hyggligt pris. Men är det så illa som herr Ohlon säger måste jag nog förklara att herr Ohlon i och med sitt yttrande har underkänt den privata företagsamheten i Uppsala. Så långt vill jag inte gå. Jag tror att man bör bedöma detta med måtta och balans. I sak är det ju helt enkelt så, att detta är en investeringsfråga, och man har inte haft möjlighet att bifalla önskemålen här. Någon principiell avoghet finns inte alls, utan det har som så många andra fall blivit en avvägning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr EDSTRÖM (fp):

Vi har ju praktisk erfarenhet, herr talman, om hur förhållandena gestaltat sig vid de övriga universitetet och högskolorna. Jag kan intyga, att i och med statens hjälp konviktoriet i Lund blev upprustat och fick sin moderna standard, har maten där blivit väsentligt mycket billigare och genomsnittspriset för studenterna i Lund har blivit lägre

Om lån till Uppsala studentkår

än tidigare. Sådana erfarenheter har vi också från tandläkarhögskolan i Malmö och överallt från andra högskolor. Skall vi inte kunna få samma erfarenheter i Uppsala? Jag tycker att även Uppsala studenter är värda att få billigare mat.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Jag hade inte tänkt lägga mig i denna debatt men måste som uppsalabo och väl bekant med Uppsalas matställen, det vågar jag försäkra, säga att de mjölkbarer och små restauranger, som studenterna över huvud taget har ekonomiska möjligheter att besöka, inte är så många som herrarna tycks tro, och där är det svårt för dem att få sina dagliga måltider. Dessutom vill jag säga, att det går väl an just nu, när studentantalet dock är mellan 5 000 och 6 000, men hur skall det gå, när vi möter den invasion av studenter som kommer? Innan 1963 beräknas det finnas 10 000 studenter i Uppsala, och man kan inte tänka sig att de privata näringsställena skall bli så pass många, att de kan möta denna invasion. Är det då inte ekonomiskt bättre att nu tänka på framtiden och hjälpa studenterna med detta lån, så att de kan få bygga sin matsal?

Dessutom har de inte ens expeditiionslokaler för att klara den verksamhet som de måste sköta. Jag skulle vilja rekommendera kammarens ledamöter att fara upp och titta på de små usla lokaler, i vilka studenterna sitter på varandra för att sköta denna stora verksamhet. Jag tycker att det är ganska beundransvärt att studentkåren i Uppsala liksom i andra städer har lagt ned så oerhört mycket arbete och tid, krafter och pengar på att ordna sina bostäder, ty det har de faktiskt gjort inom de olika nationerna. Men deras möjligheter är dock begränsade. De kan inte själva klara en så stor fråga som denna om måltiderna.

Därför skall jag be att få yrka bifall till reservationen.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Vad jag framhöll var att man inte bör överdriva åt något håll.

Jag vill säga till den sista ärade talarinnan, att jag har haft två ungdomar i Uppsala under de senaste åren, och det måtte ha varit särskilt märkvärdigt för dem, eftersom de inte mött svårigheter i detta avseende det här gäller.

Hur det skall bli om fem eller tio år, är det kanske svårt att sia om. Här är det dagens läge och investeringsförhållandena som vi resonerar om. Jag tror inte departementet har någon avog inställning till denna sak, men man har inte haft möjlighet att bifalla framställningen.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Herr Näsström säger att vi överdriver. Jag har bara hållit mig till fakta, och ett faktum är, att Uppsala är den enda universitetsort, där studentkåren saknar matsal i egen regi. Uppsala är bland våra universitets- och högskolestäder den ort, där matpriserna för studenterna är högst. Det är väl ett tillräckligt talande vittnesbörd.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag tycker att herr Ohlon inte höll sig till saken i sitt sista anförande. Det är väl ingen som bestriider vad herr Ohlon sade, nämligen att man i Uppsala saknar en matservering av det slag det här är fråga om. Det vet vi alla.

Sedan är frågan hur man på bästa sätt skall avhjälpa bristen. Det är det vi diskuterar. Jag är övertygad om att denna stora investering kommer till stånd, så snart man anser sig ha möjlighet härtill, även om det inte blir så strålande resultat som vissa tror.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han

Om lån till Stockholms högskolas studentkår

upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 92 punkten 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Ohlon* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 36.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Carlsson, Georg*, anmälde, att han vid den nu företagna voteringen röstat nej men att på omröstningstavlan markerats, att han varit frånvarande vid omröstningen.

Punkten 23

Om lån till Stockholms högskolas studentkår

I en inom andra kammaren av herr *Håstad* m. fl. väckt motion (II: 440) hade hemställts, att riksdagen måtte såsom ränte- och amorteringsfritt lån till Stockholms högskolas studentkår, som en förs-

ta del av ett totalt statsanslag på 2 250 000 kronor för tillbyggnad av studentkårens kårhus, för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 100 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten yttrat:

»Med anledning av vid 1956 års riksdag väckta motioner om anvisande av ett investeringsanslag såsom lån till Stockholms högskolas studentkår för täckande av kostnader för tillbyggnad av studentkårens kårhus framhöll utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1956: 116 bland annat, att enligt utskottets mening förhandlingar lämpligen borde upptagas angående Stockholms stads andel i finansieringen av kårhusets tillbyggnad. I skrivelse till Kungl. Maj:t 1956: 269 gav riksdagen till känna vad utskottet i ärendet anförde.

Genom beslut den 28 september 1956 har Kungl. Maj:t med anledning av riksdagens ifrågavarande beslut uppdragit åt Stockholms högskolas förhandlingskommitté att med Stockholms stad upptaga förhandlingar rörande ovannämnda fråga.

Vid sådant förhållande är utskottet icke berett att biträda det i motionen II: 440 framställda yrkandet.

Utskottet vill emellertid liksom i det under nästföregående punkt behandlade ärendet understryka vikten av att vitala studentsociala behov bli under statens medverkan tillgodosedda. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t, så snart resultatet av oförmålda förhandlingar föreligger, tager här berörda länefråga under ytterligare omprövning och för riksdagen framlägger det förslag, vartill ärendet må giva anledning.

Utskottet förordar att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet sålunda anförde.

Utskottet hemställer förty,

a) att motionen II: 440 icke må av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anförde.»

Om lån till Stockholms högskolas studentkår

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s): kullar studenter. De kommer att i än högre grad öka anspråken på kårlokaler för studenterna. Jag tror jag vågar säga, att det är ett angeläget önskemål att detta deras krav blir tillgodosett snarast möjligt.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Till vad herr Anderson nämnde i sitt anförande är det inte mycket att tillägga, men jag vill ändå påpeka att det finns andra städer, som fått göra rätt stora uppoffringar för att få några utbildningsanstalter förlagda dit. Jag undrar, om vi inte får allvarligt överväga att sprida dessa anstalter något, så att det inte blir en sådan anhopning på vissa håll. Jag kan erinra om vilka insatser man gjort i t. ex. Umeå för att få några utbildningsanstalter förlagda dit. Jag tror att det är nyttigt även ur andra synpunkter, om vi kan få en spridning, ty det visar sig att det uppstår olägenheter i de större skolstäderna. Det är nog något för oss att beakta för framtiden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Jag skall gärna vid nästa års riksdag stå till tjänst med en fullständig redovisning över vad Stockholms stad har gjort i det här avseendet. Jag är övertygad om och jag vet från de förhandlingar, som redan ägt rum, att Stockholms stad inte i det hänseendet stått andra städer efter.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill erinra om att vad jag nyss nämnde inte var föranlett av herr Andersons yttrande, utan av alla de frågor, som här diskuterats.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 24

Lades till handlingarna.

Under den tid, som har gått, är det ju inte bara så, att det direkt aktuella behovet har ökat, utan de prognoser, som har gjorts från universitetshåll, visar ju att Stockholms högskola har att förvänta en mycket stor anslutning av nya års-

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av riksdagens år 1956 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4

Lades till handlingarna.

Punkterna 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7

Lades till handlingarna.

Punkterna 8 och 9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 10 och 11

Lades till handlingarna.

Punkten 12

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 13—17

Lades till handlingarna.

Punkten 18

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 19 och 20

Lades till handlingarna.

Punkterna 21 och 22

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 23—25

Lades till handlingarna.

Punkten 26

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 27

Lades till handlingarna.

Punkten 28

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 29

Lades till handlingarna.

Punkterna 30—33

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 34 och 35

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1957/58, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 2 mom. lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott;

nr 241, i anledning av väckt motion angående framställning till Kungl. Maj:t om översyn av riksåklagarämbetets instruktion; och

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 292 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse m. m.

Anmälades och bordlades en av herr *Lindblom* under sammanträdet till herr förste vice talmannen avlämnad, av honom och herr *Ollén* undertecknad motion, nr 530, av herrar *Lindblom* och *Ollén*, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående ändrade tjänste- och personalförteckningar för ombudsmännens expeditioner m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 23.55.

In fidem

G. H. Berggren